Raif Esmerović

NARODNA VJEROVANJA I PRIČE IZ VELIKE KLADUŠE

Pred vama se nalazi rezultat mog marljivog prikupljanja i zapisivanja vjerovanja stanovništva Velike Kladuše, koje traje preko dvije decenije. Većinu informacija sam zabilježio od strane pojedinaca koji, na žalost, više nisu među živima, no, ono što su mi prenijeli ostaje vječni amanet i doprinos očuvanju od zaborava nekadašnjeg načina bivstvovanja naših predaka te njihovog poimanja svijeta oko nas. Naime, najbolji način da dokučimo kako su naši didovi i nene doživljavali svakodnevne pojave, tumačili ih, prilagođavali se prirodi i njenim zakonima te se borili protiv bolesti i drugih nedaća jesu upravo ova nepisana, usmena pravila koja popularno nazivamo praznovjerje ili sujeverje. Kroz generacijska prenošenja, sa koljena na koljeno, raznih tabua, zabrana i ritualnih postupaka narod se podsticao na humanost i zahvalnost, društveno zajedništvo te usvajanje životnih mudrosti. Time je ovdašnji čovjek, na samo sebi svojstven način, stvorio prepoznatljiv identitet i modus življenja u dugim vijekovima postojanja i opstanka na tvrdoj krajiškoj zemlji. U današnjim vremenima, kada Velika Kladuša bilježi veliki postotak odseljenog stanovništva, ovaj skromni doprinos očuvanju kladuškog duha i mentaliteta čini se još važnijim pošto stvara neraskidivu vezu između rodnog mjesta i dijaspore. Vjerujem da će svako od vas čitajući tekst prepoznati mnoga od navedenih vjerovanja koja su nekada čuli od svojih roditelja, djedova i nana, ali spletom okolnosti zaboravili.

Njegujmo i čuvajmo kulturnu baštinu, blago naših predaka, jer narod koji nema svoje prošlosti nema ni budućnosti.

O insanu

Insan je devet puta gori od životinje, tojest ima veću pokvarenost i zlo u sebi.

“Od starog hasuma nikad novog prijatelja”.

Za tvrdoglavu osobu se kaže da je ”kao vol” - "Šta god mu rečeš on i dalje goni po svom!", aludirajući na vola, koji i kad ga udaraš, tjera po svome i ode na stranu.

“Tvrdoglav uvijek ostane kratkih rukava”.

Za lajavu, pričljivu ženu se kaže "da ima jezik k'o svitnjak", ili "ima jezik k'o lopatu!".

Razborito i pametno dijete se nazivalo znahorka, što je bugarski naziv za mudru ženu ili vješticu.

Za škrtu osobu se kaže "mudar", što nema značenje inteligentan kao drugdje, no, ipak, na suptilan način objašnjava da je čovjek koja štedi i pazi na novac zapravo mudre glave.

“Ko svakim lijepo i Bog ga voli”.

Milostive osobe, koje lako zaplaču, drže stupove dženeta, tako tvrdi narod.

Mada se voli govoriti kako "žena drži tri ćoška kuće", prava je istina da su za dom i okućnicu više vezani muškarci. Za žensko narod kaže da je "k'o kokoš", "da joj je samo ići pa bilo kuda", ne drži je mjesto, i mnogo lakše se odluči za preseljenje i odlazak od kuće, što je očito genetski određeno zbog udaje. Kako ne ostaje u roditeljskoj kući, tako joj nije teško promjeniti ni drugih deset kuća.

"Žena može promjeniti i deset kuća laka srca a muško ne može", kaže se u narodu.

O hrani

Za grah se govorilo : "Čana graha i večera plaha!", što upućuje kako se grah tradicionalno jeo za večeru.

Kljukuša je najpoznatije jelo, najbrže i među najlakšim za napraviti. Kljukuša sa krompirima ili kljukuša s mesom. Vjerovatno svoj naziv duguje načinu na koji se kašikom komadala "hvatala kljukom" mada neki stari tvrde da je to zbog luka, uz koji se često jela, pa je neko šaljivo rekao:" luka - kljuka" i tako ostala kljukuša.

Ima nekoliko vrsta masnica. Najomiljenija je "masnica od kravljeg masla i domaćeg 'šeničnog brašna, koja se jede sa medom". Drugima je najmilija masnica sa mljevenim govođim mesom, ili "osedlana masnica" tojest na koju se stavi pečeno pile. Za tu masnicu posebno se tražila "koka živičarka", odnosno, ona domaća, organski uzgojena.

Pored nabrojanih postoji i masnica sa domaćim sirom kao i masnica sa jajima. Postupak je vrlo jednostavan; nakon što se tijesto razvuče po sofri po njemu se posipa sir ili se prelije umućenim jajima.

Na Mijenu (6.maj) nekad su žene znale pri pravljenju masnice u nju staviti novčić i onda paziti ko će ga od ukućana pronaći na ručku. Onome bude pronalazač govorilo se da je "sa nafakom".

Žene, koje su poznate po lakim porođajima, imaju običaj reći: "Evo, Boga mi, sad bi rodila dijete za jednu masnicu sa pečenom kokom!".

Za masnicu nekad se govorilo da je "najstarija pita na svijetu", što upućuje na njenu povezanost sa kruhom, jer ga često pri objedu može zamjeniti, ukoliko je napravljena "prazna" tojest bez mesa, sira ili jaja.

Bio je običaj da domaćica napravi masnicu onaj dan kada izmete mliko i pokupi maslo.

Masnica se tradicionalno nosila u babine.

Somun ne valja okretati naopako, na koru, jer išareti neimaštini.

Bio je običaj da se sve mrve pokupe prstima sa sofre i pojedu, radi kućnog berićeta.

Uz trahanu su odhranjene mnoge generacije Kladuščana pošto je bila i ostala zasitna juha.

U šali se kaže, kad neko pretjeruje u traženju rodbinske veze između dvije osobe, da su "njihove babe jednom davno zajedno sušile trahanu pa, eto, otud su rođaci."

Kravlje maslo, kad bi dugo stojalo, pretapalo se na šporetu, kako bi mu se produžilo trajanje i ne bi se pokvarilo.

Tradicionalno bi se na kraju ručka na sofru servirao hošaf ili pilav.

Dižući se od sofre nije se smjela kašika baciti na nju i otići nego lijepo spustiti. Ako bi je neko bacio, galamilo se na njega i tražilo da je ponovo uzme u ruke i mirno odloži. Tako bi se čuvao kućni berićet.

Isto tako, zbog istog razloga, nekada se nije tolerisalo smijanje za sofrom, pa bi takvog gazda kuće potjerao riječima: "Bježi mi od sofre, ćafiru jedan!".

Bilo je slučajeva, u onim siromašnim vremenima, da je jedna familija imala svega dvije, tri kašike a puno čeljadi. Onda bi se te kašike dodavale: kad bi jedan pojeo svoje dao bi kašiku drugome.

Na sir se najviše rade čarke i donose u kuću.

Gost koji ostavi do pola popijen sok ostavlja svađu u kući.

O ljubavi

Mladi su imali rjetke prilike za upoznavanje pa se zimi išlo na sijela, a u drugim dobima momci su čekali djevojke kod izvora, kada bi došle po vodu ili da operu veš na rijeci, ili bi se nalazilo na Omahi, vašar koji se organizirao u povodu Jurjeva, na otvaranju nove džamije, na komušanju.

Uz komušanje kukuruza Kladuščanke su običavale pjevati kratke pjesme, obično od jednog stiha. Pjesmu bi uvijek započinjala neka od prisutnih, koja je imala najbolji fond stihova, a prisutne bi joj se pridružile, obično nakon druge ili treće riječi. Veliki dio stihova odnosio se na ljubav, dok se u pojedinim žena hvalila svojim krajem, karakternom osobinom, i tako redom. Kroz pjesmu starije udane žene evocirale bi uspomene na svoje djevojačke dane poput ove strofe:

Kog ja volim
moji ga ne vole,
ukrast ću se,
to mi je najboljeeeee.

Zadnji slog se obično odužavao, kako bi se neka među ženama izdvojila i pohvalila dobrim glasom, što je bio tipičan primjer natjecanja i ženske taštine.

Inače, stih nam otkriva nekadašnji običaj kladuških djevojaka da se udaju "krađom" odnosno kradom, bez znanja roditelja. Zbog toga se prvi posjet kod prije i prijana (zetovih roditelja) zvao "mirenje". Na "mirenje" bi išlo po nekoliko članova familije, nosili su se pokloni (miraz) i pažljivo odmjeravala kuća i okućnica. Da zadovolje goste klala bi se kokoš, pravila masnica, i na sofru serviralo najbolje šta se imalo u kući.

Da djevojka sazna voli li je momak ona pred spavanje prouči po sedam puta Fatihu, Ihlas i Rabijesir. Onda preda selam i iziđe napolje te gledajući netremice u najsjajniju zvijezdu na nebu devet puta ponovi:" Reci, zvijezdo, ko me voli, reci zvijezdo je li to onaj koga ja volim?" Potom se vrati u kuću i legne u postelju. Ako te noći usnije lik tog mladića to je pouzdan znak da joj je ljubav uzvraćena.

Da djevojka sazna za koga će se udati uoči Jurjeva ravnomjerno podreže tri lukova pera u bašči i imenuje ih - momak, oženjen i udovac. Ono pero luka koje do sutradan najviše izraste otkriva joj odgovor.

Djevojci ili momku ne valja da prelazi preko svoje odjeće (na podu) jer im se tako može "zatvoriti sreća".

Uoči Jurjeva djevojke bi pod jastuk stavile ogledalce, češalj i prvi zalogaj kruha od večere.

Ako bi te noći usnile nekog momka značilo je da će se udati za njega.

Ako je mušku nožni palac manji od onog prsta do njega, žena će mu biti šef. Nekad je žena, kad se vjenčavala, običavala nagaziti mladoženji nožni palac, kako bi bila u braku glavna.

"Ne kupuj kobile bijele nit vodi kući žene Mejre", stara je kladuška izreka o baksuzluku bijele kobile i ženska tog imena.

Ako pri prvom susretu (upoznavanju) sa momkom djevojka drhti ili se nešto prolije ili razbije tada vjeruje se da će se to dvoje zavoliti i vjenčati.

Kad momak prvi put ide na sastanak sa djevojkom treba je nagaziti nogom (učepiti) da bi uvijek bilo onako kako on kaže.

Ako djevojka ili momak piju kahvu iz okrnjene šoljice stupit će u brak sa udovcem ili udovicom.

Ko sjedi na rubu stola neće se oženiti.

Kada nekom jedna kragna košulje viri van iz odjeće, a druga ne, vjeruje se da je ta osoba zaljubljena u nekog.

Kad iz kućne vatre frcaju iskrice biće uskoro svatova.

Koliko neka osoba ima linija ili brazdi po čelu toliko ima mogućnosti da se u životu uda ili oženi.

Ko pjeva dok jede imat će psihički nestabilnog bračnog partnera.

Kojoj ženi često vrije kahva dok je kuha to je siguran znak da je njen muž voli.

Za osobe koje su kao djeca voljele pse i mačke vjeruje se da će biti vjerni i zaljubljeni u svoje supružnike.

Ne valja muško udarati metlom jer se neće lako oženiti. Ne valja ga udarati ni oklagijom - postaće papučar.

Za plodnog muškarca (koji ima puno djece) šaljivo se kaže kad bi prebacio svoj kaput preko neke žene ona bi ostala trudna.

LjUBAVNE BASME

Za basmu se vjeruje da hoda po cijelom dunjajluku. U Velikoj Kladuši se kaže da postoji jedna posebno moćna basma na kojoj stoji cio svijet. Kad bi neki čovjek uspio saznati njen tekst i izgovoriti je postao bi vladar cijele zemaljske kugle.

O basmama se među narodom nikada nije imalo neko loše mišljenje, posebno ne među ženskim spolom. “Basme nisu čarke”, govorile su stare žene, “one su da se žensko omili mušku, bude mu draga i mila”. Preko njih je svaka djevojka nekada htjela što prije osvojiti željenog mladića i udati se, prvenstveno zbog pritiska okoline, kako ne bi ostala stara cura.

Bajanje sa 9 zrna graha

Djevojka uzme devet zrna bijelog graha i malo soli. Potom u vatru (vrući pepeo) baca po tri zrna, zajedno sa solju, i govori:

Grah grašti, sol prašti,
ključ u vratima
moj dragi pred vratima,
veledalin amin.

Prilikom zadnjeg, trećeg, bacanja govori malo drugačije:

Grah grašti, sol prašti,
sikira u vratima,
moj dragi pred vratima,
veledalin amin.

Potom se uhvati rukama za dovratke od vrata i govori:

Oj, zvijezdice, po Bogu sestrice,
reci mome dragome
da sam mu najmlađa,
najslađa,
najdraža,

najfinija
u srcu najmilija.
Preš'o preko devet voda,
preko devet gora,
ne zapeo ni za travku
ni za slamku,
dok do mene ne doš'o
i u moje srce zaš'o,
veledalin amin.

Onda puhne u pravcu njegove kuće.

Ljubavni napitak

Amire, ja elif ti elif
ti bio muti,
što god ja i ti;
sa mojim očima gled'o,
sa mojim ušima sluš'o,
sa mojim ustima govorio,
sa mojim rukama radio,
sa mojim nogama hodio,
veledalin amin od Boga amin.

Dok bi to govorila djevojka bi umila oči, pa uši, usta, ruke i noge te tu vodu skupila u lavor, prelila u čašu, i tajno izlila dragome u kafu ili sok. Zatim bi tri puta huknula u to piće i progutala pljuvačku.

Da dođe opet

Kad bi momak odlazio od djevojke ona bi tri puta rekla za njim:

Nedžad ode hukom
a vrać'o se trkom,
akobogda amin.

Za dolazak voljenog

Kad hoće da joj momak dođe pod pendžer, pa da ašikuju, djevojka bi se noću, između akšama i jacije, hvatala rukama za kućnu strehu i ovako devet puta basmila:

Ja se uhvati za strehu,
streha za mrak,
a mrak za moga Derviša opanak.
Huuu, (puhne u pravcu gdje on živi),
šaljem basmu po mraku i zraku,
zovem crnog džina u odžaku,
nažari ga, kandžijom udri ga;
crko, puko, seho, veho
dok meni ne doš'o,
sebi ne olakš'o!
Od tebe ograjiso,
na me begeniso,
pod prozor mi ovariso,
prije zorice i zvijezde Danice,
akobogda amin od Boga amin.

Da samo misli na nju

Kad pođe spavati djevojka tri puta preokrene metlu iza vrata govoreći:

Ja prevrnu metlu na svoje dobro
a na Senadovo zlo,
kud god išao, šta god radio,
samo o meni mislio, elzalif amin!

Metlu ostavi naopako okrenutu a ona ide na počinak.

Za ljepotu

Dok se umiva djevojka tri puta govori:

Ja se umi vodicom, bistrim žarkim Suncem,
tur Sunce na se, sjajni Mjesec za se,
sjajne zvijezde u kose,
sve cure podase a sve momke predase,
veledalin amin.

Da zavede momka

Kad bi išla na komušanje djevojka bi oblačeći bijelu košulju na se govorila ovako:

Ja obuče ovu bijelu košulju na se,
da privučem sve momke za se,
a sve cure da bacim iza se,
veledalin amin.

Kad bi naišao momak koji joj se dopada ona bi tri puta tajno puhnula ka njemu.

Da bude primjećena

Dok ide na vodu, komušanje ili vašar djevojka ovako govori:

Put puca, kamen frca a mome N.(ime dragog) srce puca,
svukud išo, obašo, dok mene ne naš'o, akobogda amin.

Da se sastavi

Rastavi se kahveni mlin pa se kroz njega propusti voljena osoba. Čim on ili ona prođe između mlin se sastavi govoreći:

Ja ne sastavljam ovaj mlin
već sastavljam sebe i N.u jedno,
veledalin amin.

Isto se može uraditi i sa obućom.

Basma sa metlom

Pred spavanje djevojka prouči po devet puta suru Ihlas i suru Fatihu, pa kaže:

Bože mi oslovi ovo što ja mislim,
dragi Bože ja te molim po nebrojeno puta.

Onda iza kućnih vrata prevrne metlu naopako (drškom na pod) govoreći:

Ja prevrnu metlu
i prevrnu svom Soranu um i pamet;
spav'o mene sanjav'o,
za mnom crkav'o.
Seho, veho,
o koncu visio na mene mislio,
sa božijom moći a mojim sepom,
veledalin amin.

Ili govori ovu basmu:

Ja okrenu metlu,
opremi svome Soranu um i pamet,
šta god radio o meni mislio,
seho, veho dok mene ne vidio,
sa božijim emerom, mojim sepom,
zalim veledalin amin."

I puhne sebi u njedra.

Basma za zavođenje

Između akšama i jacije djevojka mete po sobi i gura smet prema jednom ćošku sobe govoreći:

Ne umićem smet,
već umićem Armanov um i pamet,
oko sebe okrećem,
amin veledalin od Boga amin.

Tri puta sebi puhne u njedra kroz prste desne ruke. Smet ostaje u ćošku do jutra.

Naopako oblačenje odjeće

Obuče se naopako okrenuta potkošulja govoreći:

Ja obuče potkošulju a ne prevrnu potkošulju već svome Ervinu um i pamet za sobom, veledalin amin.

Šta djevojka radi da zaludi mladića

Kad pođe na ljubavni sastanak djevojka zašećeri čašu vode i popije je a onda kaže:

Kako sam ja popila ovu slatku vodu,
tako slatka bila svome dragome, od Boga amin.

Dok on odlazi od nje ona za njim kaže ovu basmu:

Ti dragi ode od mene
a sve tvoje ostade kod mene;
iz glave pamet,
iz očiju vid,
iz usta med.
Tamo sve cure, udovice
krmećom krvlju namazane,
krmeća glava na njima
(onda puhne za njim),
veledalin amin."

Čim se vrati kući sa sastanka ona baci malo šećera po vrućem plehu šporeta tri puta govoreći:

Kako ovaj šećer kinji,
tako meni moj dragi hiti.

Udaljiti suparnicu

Protiv konkurencije tojest kada djevojka vidi da joj voljeni momak razgovara s drugom curom, ona brzo uđe u kuću i okrene metlu naopako govoreći:

Ja okrenu metlu a ne okrenu metlu
već Dini um i pamet za sobom,
veledalin od Boga amin.

Ubrzo nakon toga momak će izgubiti volju za tom curom s kojom priča i udaljiti se od nje.

Za pomirenje

Basma se uči samo noću, tri puta uzastopno.

Alaj, na nebu tri zvijezde;
jednoj ime Planinka,
drugoj ime Podminta,
trećoj ime Budimka.
Oj, Budimko, po Bogu majko,
probudi mi moga Tarika,
ne daj mu sanka do bijelog danka,
ni sanice do bijele Danice.
Slijep bio, budala bio, crkavao,
za mnom mislio,
dok meni 'vamo ne došao,
od Boga draga amin.

I puhne nizase.

Basma za obuću

Kad će poći nekud djevojka uzme cipelu u ruku i kaže:

Ja obuh ovu cipelu na nogu
a svog Damira
um i pamet pod nogu,
veledalin amin.
Zatim tri puta puhne u cipelu i obuje je.

Da dragi dođe

Između akšama i jacije djevojka se svuče nagolo i između svojih nogu stavi tepsiju sa živim ugljenom, tačnije, stoji iznad nje. U tepsiju, niz tijelo, počinjući od grudi, ona spušta po tri zrna bijelog graha i tri zrna soli te ih baci u nju. Za to vrijeme ovako basmi:

Grah grahti, sol prašti,
sikira uvrati a moj Damir pred vrati,
sikira siče mene Damir viče.
Crko, puko, seho, veho,
sa pameti sašo dok mene ne našo,
sa božijom moći a mojim sepom.

To ponovi još dva puta sa zrnima graha, soli i basmom a onda udari sjekiru u prag, zasječe ga. Pošto se obuče, tepsiju sa ugljenom iznosi napolje i njen sadržaj istrese na hrpu ali uvijek na onu stranu svijeta gdje živi voljeni muškarac. Sjekira ostaje cijelu noć u pragu.

Zbog ovog i sličnih čaranja sa grahom u narodu se ustalila izjava kada dođe neko ko nije bio odavno "da treba udariti sjekiru u prag", ili kad se neko poziva da dođe u posjet: "Trebam li ja udariti sjekiru u prag pa da ti dođeš?".

Da dragi ne može zaspati

Prije nego li legne spavati, djevojka svuče sa sebe donji dio odjeće, preokrene ga i objesi od nešto na zidu. Potom uzme šivaću iglu i tri puta je prošije na dolje, kroz presavijeni skut od lastike oko pasa i govori:

Kada ova igla zažmiri
tada i moj Arman zažmirio,
crko, puko, seho, veho,
dok mene ne naš'o
i meni ne doš'o,
akobogda amin.

Ostavi tako i ide spavati.

Cijelu noć da misli o njoj

Da voljeni ne može od čežnje zaspati, ili da se po cijelu noć budi i prevrće u krevetu, djevojka si iščupa šest dlaka kose, prethodno proučivši sedam puta po Ihlas i Fatihu. Potom te dlake stavi u njegov jastuk.

O braku

"Ko ima zeta, ima i magarca.", kaže se u narodu.

“Lako je naći koga ćeš ti hraniti, teško ko će tebe”. Izreka o ženidbi.

“Jedna leđa, sto kaputa” reče se za onog ko se više puta oženi ili mjenja žene, švaleriše se.

Nekada je cura koja pređe dvadesetu godinu, a ne uda se, bila stara cura, što je bila velika sramota za nju.

Momak koji je bio oženjen, a više nije, nazivao se pazdrkan.

“Lijep momak kolo vodi a ružan kuću gradi.”

Za curu koja se ne uda na vrijeme ili momka koji okasni za ženidbom u narodu se nekad govorilo "da su subenasti". Naziv dolazi od pojma bena (luđak), benast ili lud.

U narodu se kaže da muškarac kad želi da se oženi "traži sebi i slugu i drugu" odnosno nekog da ga služi i sa njim druguje.

Tradicionalno u Kladuši se nekad ženilo i udavalo najviše pred zimu, kada je bilo najmanje posla, a noć bila duga.

"Najmirisnije je cvijeće iz svoje bašte", sa tim se u narodu želi kazati kako je djevojci najbolje da se uda za momka iz svog mjesta i obrnuto.

Na svadbu je nekad bio adet da se pozovu Cigani koji su svirali, pjevali i uzvikivali: "Mašalna inšalna, dok se nebo išara!"

Svatovi su uvijek pazili da idući po mladu slijede smjer "za Suncem" kako bi brak bio blagoslovljen. Mladenci su se posipali žitom i bombonama a davalo im se i da zajednički ispiju čašu zašećerene vode "da im život bude sladak". Svekrva bi mladu darivala zlatom, obično sa prstenom, minđušama ili ogrlicom, a kasnije bi se zlato kupovalo prilikom rođenje djece, i njime ih se darivalo.

Kad bi došla pred mladoženjinu kuću djevojka (mladenka) bi na prag prostrla svoju maramicu i poljubila preko nje prag, u znak poštovanja doma u koji ulazi. Neko od prisutnih bi je izuo, kako bi, po običaju, dobio novac prethodno stavljen u njenu obuću. U kuću bi zakoračila desnom nogom i došavši do ognjišta, mašicama razgrnula žeravicu te u nju bacila maramicu, "za nafaku". Sve te radnje imale su jasna obilježja inicijacije. Djevojka postaje žena, i priprema se za ulogu buduće majke. No, tu se ne završava obredna simbolika, naime, osim odavanja počasti novom domu, uzimanjem mašica, poznatog apotropeja, s kojima dodiruje vatru ognjišta, ona na ritualan način sebe predstavlja centru doma, oko kojeg se odvija svakodnevni život, te inicira u krug nove familije, kojoj od sada pripada. Zlim silama jasno daje do znanja da je novi član, koji metalom i vatrom demonstrira snagu, i priziva sreću u kuću, bacajući svoju maramicu, kao ritualnu žrtvu.

Posebno je dojmljiv simbolizam same maramice. Nekad je bio adet da se momci i djevojke ne smiju držati za ruke u kolu, nego bi momak uhvatio jedan kraj njene maramice a ona drugi. Stoga se spaljivanje maramice može sagledati i u kontekstu uklanjanja zapreka ka intimnom združivanju. S tim simboličnim činom ona bi zauvijek raskidala vezu da djevojaštvom.

U krutom patrijarhalnom okruženju gubitak nevinosti za djevojku odnosno mladu suprugu imao je fatalne društvene posljedice čemu autentično svjedoči običaj da se žena koja ode od muža ili je on istjera, unatoč vrlo mladim godinama, u narodu naziva udovica. Ovdje nije postojala formulacija po kojoj je udovica žena čiji je muž umro, nego se razvedena žena nazivala raspuštenica a ona koju bi otjerao muž - udovica. Ukratko rečeno, nepoželjnu titulu udovice žena je dobijala bez obzira da li brak trajao mjesec dana ili dvadeset godina, neovisno

da li je bivši muž živ ili mrtav te da li je majka ili nije.

Udovica je povrh svega u narodu važila za osobu sumnjivog morala ("neće ta biti poštena, jer joj je rupa otčepita"), i sa neodobravanjem se gledalo, posebno od strane roditelja, kada bi se njihov sin, momak, "zauzeo" sa udovicom. Na neki način bilo je sramota da momak oženi udovicu ili stariju od sebe.

Djevojke, koje se udaju, često su bile pod udarima majčinih upozorenja i zastrašivanja kako se ne bi vratila kući “jer je to sramota” pa su im često govorile: "da je sama sebi birala pa sad neka trpi".

U prošlosti, zbog kulta muškosti (ljudovanja), od muškarca se očekivalo da bude prema ženi nepopustljiv, "on je šef i gazda", prema djeci nije smio iskazivati velike emocije, pa čak ni prema ženi, posebno ne u prisustvu roditelja. Kao rezultat tog nakaradnog odgoja i stava nasilje u braku bila je česta pojava.

Podcjenjivanje ženska kao bića išlo je dotle da se kazivalo kako je i najmanje muško dijete "starije" od najstarije nane. Muško se moralo poštovati. Ponekad bi ponižavanje mlade išlo toliko daleko da je morala stojati na jednoj nozi u kutu sobe.

Žene su govorile: "Ako te zamrzi čojek, zamrzio te je i Bog!"

Najmlađem sinu se ostavljala porodična kuća i kod njega su ostajali roditelji "da ih dohrani", što je često imalo izrazito negativne konotacije po sam brak. Naime, zbog mješanja roditelja mnogo puta su brakovi djece bili jako loši i završavali katastrofalno. Na sreću, taj trend je iščeznuo i nove generacije Kladuščana imaju potpuno moderne stavove.

Mlada je morala ujutro prva ustati, naložiti vatru i ispeći kahvu te poljubiti svekra i svekrvu u ruku, obavezno ih pitajući jesu li se naspavali. Zvala ih je mama i babo. Nije ih smjela oslovljavati po imenu.

Kad se neka djevojka uda pa tu večer ili sutra padne kiša narod vjeruje da se cura pokajala što se udala. Ako je vedar i sunčan dan onda je sretna sa mužem.

Onaj ko rastavi muža i ženu učinio je tako veliki grijeh koji ne može skinuti sa sebe ni kad bi sagradio devet džamija.

Vjeruje se da će brak partnera, od kojih je jedno rođeno utorkom a drugo subotom, loše završiti.

Znaci promjene vremena

Kad čaplja leti niz Kladušnicu biće lijepo vrijeme, a kad leti uz Kladušnicu, u pravcu Pećigrada, biće kiša.

Kad te svrbi zapešće ruke takozvana “vašica” - promjenit će se vrijeme.

Pred kišu muhe se uznemire pa napadaju na ljude i stoku.

Na koliko grmi prije Jurjeva na toliko će dana prije Aliđuna tući led.

Kada pada ona tiha, sitna kiša narod kaže da je to" nakisivalica" ili "kupusarka".

Cvrkutanje ptica znači promjenu vremena kao i kad se kućna vrata teško otvaraju.

Znak lijepog vremena je dim koji izlazi uspravno iz dimnjaka.

Kad se čuju žabe da krekeću - kiša će.

Kad se pijetlovi u toku dana natpjevavaju slute na promjenu vremena ili nečiju smrt u okolini.

Između dva Jurjeva izbjegavalo se prati i vješati bijeli veš napolju zbog straha od nevremena, a vjerovalo se da to nije dobro sve dok ne počne prva košnja trave ili nakon oglašavanja ptice potpranj.

Ako se Sunce pri zalasku jako crveni sprema se nevrijeme. Blijedo Sunce na zalasku predviđa kišu.

Zimi kad se vidi kreja (šojka) znak je da će padati snijeg, a ugleda li se sova - zavladaće studen.

Stoji li zimi horoz na jednoj nozi - sluti studen i hladnoću.

"Ako se Misec mine u lipome vrimenu onda će kasnije biti kišovito" (i obrnuto), govorile su stare žene.

Kada su rogovi Mlađaka okrenuti na gore - slijedi period lijepog vremena, a ako su okrenuti prema dolje - biće nestabilno vrijeme.

Kad se vidi zviždenjak uskoro će biti kiše. Često se vidi i nakon kiše u šumi. Na zviždenjaka ne valja stati, jer ako on vrisne može se ostati gluh.

Kad sijeva treba se odmaknuti od prozora jer ljudske oči mogu privući munju.

Kad sijevne pa malo potraje dok se ne začuje grom narod kaže da će nevrijeme brzo proći ili neće biti jako.

Pred potres ili zemljotres začuje se čudna huka, to narod kaže da se oglasi bik Garonja (Tur).

Da se kuća zaštiti od groma uvijek treba sve vile u domaćinstvu držati okrenutim naopako.

Pred kišu dim se vraća niz dimnjak a gotova, skuhana hrana brže se kvari, ukoliko nije na hladnom mjestu.

Ako se, nakon kiše, izvija magla iznad šume narod kaže da će opet padati kiša.

Kad čovjeka naglo u kasno proljeće ili ljeti hvata umor i "mrtvački san" sluti da će uskoro padati led ili tuča.

Kad pada sočica (led, tuča) vjeruje se ako koje zrno pojede osoba koja nema oca, umro je, ili dijete koje je rođeno nakon očeve smrti, tuča će odmah prestati.

Da bi pala kiša trudnica treba baciti mrtvačka nosila u vodu (rijeku) ili da hodža skupi dobru djecu (siročad), pa ih odvede na najveće brdo u tom mjestu, na kojem će on učiti kišnu dovu a djeca aminovati.

O vjetru

Za vjetar se nekad mislilo da izlazi iz velikih rupa u zemlji ili jama. Stoga se govorilo kad dugo ne puše "da ga je neko zatvorio, poklopio rupu kamenom, pa ne može izaći".

Vjetar istočnjak stari Kladuščani su nazivali „pasjak“, jer je tjerao pse u budžake, ili „ćufur“ po istoimenom selu koje se nalazi na istočnoj strani Male Kladuše.

Vjetar sa sjevera naziva se "bura "i on uvijek donosi loše vrijeme tojest kišu ili snijeg. Njiva okrenuta ka sjeveru zove se "burna".

Vjetar koji puše sa zapada ka istoku naziva se "hladni vjetar" i on predviđa duži period nestabilnog vremena. Kad on puše narod je nekada govorio "puše ispod Sunca".

Vjetar sa juga ili južnjak (kaže se: "puše jugo, neće dugo!") je najgori vjetar pošto ljeti donosi sušu a u proljeće i jesen pravi nered i puše po dva, tri dana, sve do kiše.

Kad je Veljača (od 14.februara do 15.marta) narod veli da se "tuču jugo i bura", pa se zbog toga topi snijeg i zimu polako zamjenjuje proljeće.

Kad ljeti zasuši vjetar mora tri dana zamotavati oblake da bi pala kiša.

Po jednoj staroj kladuškoj priči onog dana kad zapušu sva četiri vjetra (sa četiri strane svijeta) istovremeno, rodiće se spasitelj ovoga svijeta, kojeg Arapi i Iranci nazivaju Mehdi.

O Ramazanu i Bajramu

“Bolje je biti šaronja nego bjelonja”, narod kaže da je pohvalnije postiti pa bilo koliko nego niti jedan dan.

Vrijeme kakvo zatekne Ramazan biće čitave godine: bude li sušan to je znak da će slabo uroditi pšenica.

Pred kraj mjeseca ramazana dijele se vitre (milostinja) siromašnima. Ko ne udijeli vitre, po narodnom vjerovanju, one se viju iznad kuće kao upozorenje gazdi familije da se izvrši ta obaveza.

Ko umre za vrijeme ramazana njegova će duša u dženet, tako se govori u narodu.

Ne valja se ženiti ili udavati između dva Bajrama. Navodno, neće biti sretan brak.

Uoči Bajrama prži se halva, kako bi se njen miris proširio po kući i prizvao berićet, te pravi baklava.

Bude li prvi dan Kurban-Bajrama sa kišom ili da pada snijeg onda je to znak da će kukuruz i grah uroditi te godine (ili naredne).

Bajram se nekada čestitao riječima: "Bajram bajrić!" Odgovaralo se: "Allah razil" ili skraćeno: "Alarazil!".

Koliko se kuća obiđe (posjeti) za Bajram, toliko se uhvati ili zaradi sevapa.

Uoči Bajrama djevojka pogleda u neku zvijezdu na vedrom nebu i devet puta ponovi:"Kaži mi zvijezdo ko me voli?" Odmah iza toga ode na spavanje a prije nego li zaspi prouči suru Ihlas. Te noći sanjat će onog ko prema njoj gaji nježne osjećaje.

Nova odjeća se oblači za Bajram, kako bi bila sretna za onoga ko je nosi.

Predznaci dolaska gostiju

Prevrne li se oštrica noža na gore, slučajno pri radu, znak je muškog a okrene li se na dolje - ženskog gosta.

Kad mačka ispred kućnih vrata digne nogu i liže se doći će uskoro gost sa štapom.

Kad voda za kahvu neće da provre brzo na šporetu kaže se da čeka nekog da dođe u kuću.

Kad pri usipanju pržene kahve u mlin slučajno ostane rasutih zrna po stolu ili podu to je sigurni znak skorašnjih gostiju. Koliko zrna - toliko gostiju.

Kad se trese posuda na plehu šporeta najavljuje skorašnje goste kao i kad se pokida juhka prilikom razvijanja na sofri.

Kad dvije osobe u razgovoru istovremeno kažu isto nekoj od njih uskoro dolaze gosti.

Kad svraka kreči u dvorištu dolazi gost. Okrene li rep kući dok kreči onda će doći žensko a bude li okrenuta glava onda muško.

Kad neko slučajno dođe u kuću dok ukućani piju kahvu ili ručaju gostu se kaže da je sa nafakom odnosno da je sretan.

Nafaka i berićet

Sretni su oni rođeni ponedjeljkom i petkom.

Kako bi se imalo sreće u parama, ali samo koje se na pošten način zarade, treba svaki put kada se dobiju (zarade) staviti ih između dlanova i proučiti Fatihu te pri kraju, kada se kaže "veledalin", reći: ”Dragi Bože, produlji (produži) moju nafaku, amin!”

Za nafaku u parama, kućni berićet, nanižu se 33 ploda (sjemenke) sedefila na konac i objese na zid, najbolje u kuhinji.

“Podijeli sadaku - produži nafaku!”

"Do para čovjek dolazi krivih leđa ili krive duše", kaže se.

“Siromašnom je zauhar i kad mu muha uleti u guzicu” odnosno kad nemaš dobro je išta dobit. Bolje išta nego ništa.

Kad za vrijeme ručka gost krene svojoj kući, domaćica, čim on iziđe, okrene sofru ili tepsiju vratima, onim dijelom na kom ima hrane, kako bi berićet ostao u kući.

Kad neko nema nikakvog berićeta i nafake tražila bi se stara trahana koja se kuhala uoči mladog petka ili mlade nedjelje, ali tako da onaj ko je kuha pusti da pokipi. Dok kipi iz posude govori se:

Kako god ti nadolazila i kipila,
tako mene nafaka obasipala, akobogda amin!

Nakon što se skuha, ostavi se da se ohladi, a onda jede po malo svaki dan, najbolje sedam dana. Najbolja za ovaj ritual je trahana stara tri godine.

Smatra se kako je neviđena bolja (veća) od viđene nafake. U predaji o neviđenoj nafaki govori se kako su dva brata, nakon napornog rada na njivi, krenula da se okupaju na Kladušnici. Idući putem započeše priču o nafaci i nikako da se slože koja je bolja - ona viđena ili neviđena nafaka. Mlađi brat je uporno tvrdio da je bolja viđena nafaka jer "kakve koristi od one koju ne vidiš?", dok je stariji ipak bio drugačijeg mišljenja. Već umoran od rada i pješačenja, mlađi brat spomenu kako je žedan, te kako se nada da će uskoro naići neko žensko sa bunara pa da se napije, pošto je cijelo mjesto svakodnevno išlo do njega po svježu vodu. I nakon nekoliko minuta zaista susretoše djevojčicu iz komšiluka sa kantom punom vode, koja mlađem bratu dade bokal da se napije. Čim joj se zahvalio, okrenu se starijem bratu i reče: "Eto, vidiš, kako je bolja viđena nafaka! Od te tvoje neviđene nikakve koristi." Stignuviši na obalu Kladušnice mlađi brat umoči noge u hladnu vodu i reče da će još malo pričekati sa plivanjem, dok stariji skoči i zaroni u rijeku. Roneći u dubini on opazi nešto svjetlucavo na dnu i znatiželja ga povuče da vidi šta je to. Izronivši na površinu, sa osmjehom na licu, dopliva do obale i izađe. Sjednuvši kod mlađeg brata otvori desni dlan i na njemu se ukaza prsten od zlata. "Vidiš braco, reče mu on, kako je neviđena nafaka ipak bolja od one tvoje viđene!".

Zato se uvijek među Kladuščanima čuje izjava:" Bože, (daj) neviđene nafake!".

Stravarka Alije iz Velike Kladuše za života je tvrdila kako se za sreću i berićet u novcu treba skupiti što više kovanica. One se drže u rukama, prouči se tri puta sura Ihlas, hukne se u njih i tri puta protresu, da zveče, te bace na stol ispred sebe. To se ponovi tri puta i svaki put se govori:

Kako se god ove pare rasipale,
tako meni dolazile
sa svih sretnih strana u džep,
u novčanik, u kuću,
u sve moje imanje, akobogda amin.

Nakon ovoga nešto od tih kovanica se nosi u novčaniku a ostalo zakopa u zoru, prije izlaska Sunca, na dva desna ćoška od kuće. Na isti način mogu se zakopati na dva desna ćoška štale, ako se želi napredak u stoci, ili firme. Ovo se radi na dan prije punog Mjeseca.

Nakon objeda ne valja da gost koji nije prenoćio u kući pomaže oko pospremanja ili pranja suđa, zbog kućnog berićeta.

Zbog kućnog berićeta domaćica uvijek kada nešto daje ili poklanja gostu tu stvar iznosi za njim napolje i onda mu je poklanja.

Osobe koje imaju "zvrk" u kosi smatraju se sretnima ali i tvrdoglavim.

Na Jurjevo je dobro, radi berićeta, zaklati kokoš u onoj familiji u kojoj ima ukućan čije ime počinje slovom A poput Amir, Admir, Ariana, Asima, itd.

Da je kuća sretna u novcu treba u blizini kuće saditi neven ili, još bolje, u saksiji, u koju ćete staviti tri metalna novčića, ispod korijena nevena i držati je na prozoru.

Novac nikad ne valja stavljati na golo mjesto ili površinu da ga ne bi uzmanjkalo.

Kad ujutro vidi mladu curu muško se treba uhvatiti za svoja jaja pa će mu biti nafakali dan.

Da nova kuća bude sretna i berićetna treba na onom mjestu gdje se misle ulazna vrata zaklati mladog ovna.

Kad bi se nekome odnedalo u stoci čaralo se ovako: od najškrtijeg čovjeka u okolini pozajmilo bi se nešto novca i stavilo na stranu. Zatim bi se uzele tri vrste žita i nešto jaja pa sve promiješalo "za Suncem" i prodalo. Pozajmljeni i novac od prodaje bi se onda sastavio i pomiješao sa onim koji je već stajao u novčaniku i sa njime bi se kupila stoka. Nakon toga imat će berićeta u blagu.

O djeci i majci

U Velikoj Kladuši se kaže kako matera ima od devet vrsta. Isto se kaže da je djeci majka od zemlje a majci djeca od srca.

U prvih 40 dana kad se dijete začne u utrobi Allah mu odredi sudbinu i cio život.

U koga trudnica pogleda kada joj se prvi put dijete ritne u stomaku nalikovaće na njega/nju kada se rodi.

Žene su se u prošlosti porađale kod kuće u prisustvu svekrve ili neke starije komšinice. Porodilja bi rasplela kosu, uhvatila se za oklagiju stojeći iznad lavora ili bi ležala na podu ili pak u krevetu. Ženu iz sela, koja bi asistirala i presjekla pupkovinu, dijete je kasnije nazivalo baba, skraćeno od babica. Znalo se desiti da se žena porodi sama na polju, gdje je kopala ili nešto drugo radila, pa ponijela kući u jednoj ruci dijete a u drugoj snop kukuruza. Naravno, to su bile žene kojima to nije bio prvi porod. Zbog toga su majke znale u šali djetetu govoriti, kada malo poraste, da su ga pronašle u kukuruzima ili među paprikama, pa se smilovale nad njim i donijele ga sebi kući.

Nekada su zle žene, ponekad svekrva, gledale da se domognu krvi koja je izišla pri porodu kako bi njome čarale da razdvoje muža od žene.

Čaralo se čak i protiv novorođenčadi, posebno ako su bile dvije žene u kući (poligamija). Ona koja je htjela umoriti dijete uzimala je kolac za koji se veže stoka na livadi, i nad njim bajala a onda ga ostavljala djetetu pod bešiku. Po kazivanju starih žena dijete bi do jutra bilo mrtvo.

Žena kad rodi u njenoj utrobi se prostre 40 pastekija, i svaki dan se podiže sama od sebe po jedna. Za to vrijeme ona je slaba kao ptica na grani, jednom nogom je u mezaru, a na svakoj dlaki njene kose visi po jedan šejtan pa mora biti zavijena rupcem.

Dok žena rađa razdvoje joj se sve kosti u tijelu osim one u bradi.

Narod tvrdi kako je zdravo za ženu da rodi jer se ona porodom očisti sva iznutra.

Pupkovina se sjekla na olovci, da dječaku ide škola, ili na alatu, da bude dobar majstor, a ženskom djetetu na oklagiji.

Ako majka zakopa djetetovu pupkovinu pod stablo jabuke, kad to dijete naraste, tako se vjeruje, u njega će se zaljubiti osoba suprotnog spola koja pojede plod s tog drveta.

Ne valja da trudnica vadi zube, biće joj dijete katil (lopov).

Mala djeca su kao meleci sve dok ne progovore jer tada uz one lijepe riječi znaju reći i ružne.

Kad se čuje da je žena rodila neko od komšija, obično dijete, trči kod novopečenog dide i nene po muštuluk.

Kad se rodi sin bio je običaj da neko na ocu potrga košulju.

Djetetu se tjeme potpuno zatvori tek kada može reći "jaje".

Kad porodilja ne može da se porodi neko iz familije treba uz Bismilet rukama iznad nje rascijepiti vile.

Kad se djetetu nadije ime bio je običaj da se zakolje kurban.

Kad se rodi preživo dijete (hiperaktivno) narod kaže da je to zato što je došlo na silu tojest jedan ili oba roditelja nisu ga htjela.,

Prve odrezane dječije nokte otac bi petkom odnesio u džamiju i tajno ih gurnuo pod tepih "da dijete dobro učilo u školi".

Onome ko im je posebno drag, bilo od familije, komšija ili prijatelja, roditelji ponude da bude šišani kum ili kuma njihovom djetetu. Ako se ta osoba odazove pozivu onda tri puta po malo odsječe kose djetetu i daruje ga. U narodu kažu: "kakav kum/kuma - takvo dijete!".

Ko ugleda prvi zubić u djeteta dužan ga je darovati odjećom. Govorilo se;" Koliko žica, toliko godinica!"

Ako su se djeca tukla lijeskovom šibom vjerovalo se da će biti zdravija.

Fizičko kažnjavanje djece bilo je jako rašireno u prošlosti a koje su roditelji opravdavali na mnoge načine. Jedno od njih je bilo vjerovanje da po onom dijelu dječijeg tijela, kojeg majka udara, neće peći džehenemska vatra. Govorilo se i da roditelj pazi gdje će udariti svoje dijete dok tuđin (stranac) neće mariti gdje će ga udariti.

“Dženet je pod majčinim stopama.”

Kad malo dijete kihne kaže se: "Pis mace, zdrava djeca!"

Kad bi mati radila na njivi i zakasnila da podoji dijete, pa joj mlijeko prežeglo, ona bi, vrativši se kući, podojila ga preko mašica, kako mu mlijeko ne bi naškodilo odnosno da ga ne bi zabolio stomak.

Ako neka druga žena, recimo komšinica, podoji dijete onda se zabranjivalo da se djeca iz te dvije familije međusobno žene ili udaju.

Da bi dijete brže prohodalo traži se djevojčica kojoj je otac umro prije njenog rođenja "nije upamtila svog oca" pa se darivala.

Sretnim se smatra ako prvo dijete u braku bude žensko, dok bude li sin, neko od roditelja umrijet će prije vremena tojest sin će mu oduzeti bar minutu života od onog suđenog.

Kad djetetu sporo rastu zubi njegovi roditelji ne žele više imati djece.

Kad malo dijete dobije krupu majka mu tri puta provuče mačji rep između usana i krupa će nestati.

Kada se dijete rodi majka mu stavi ekser u bešiku pa mu džini neće moći nauditi.

Dijete će biti plašljivo ako ga mati nakon poroda zamota u dimije.

Dijete ako je kovrčave kose bit će nagle naravi (ljutito).

Ako dijete teško progovara treba mu dati da se napije iz zvona ili se odnosi u mlin i udari malo čeketalom po glavi.

Da bi malo dijete napredovalo kad ga kupa majka govori: “Voda niz brdo, Emina uz brdo!”

Kad se premješta usnulo dijete treba ga podići sa Euzubiletom ili zovnuti po imenu ili povući za nos. To se radi zato što kad dijete zaspe njegov duh izađe iz njega, pa ako bi se premjestilo bez navedenih ritualnih postupaka, moglo bi povileniti, poludjeti.

Kad se dijete zaceni od plača majka ga povuče za nos i stisne svoje usne kako bi povukla zrak u sebe izgovarajući slovo C, imitirajući ciktanje miša. Od toga se dijete povrati sebi.

Ako dijete teško prohodava majka razvije masnicu i prevede dijete preko sofre, držeći ga za ruke, kako bi ono nogama izgnječilo masnicu. Nakon toga masnica se premota i ispeče. Nju svi ukućani jedu, kako bi "pojeli" dječiju nemoć.

Kad dijete napravi prve korake majka razvije masnicu i u nju stavi novčić. Masnicu ukućani pojedu, kako dijete ne bi padalo i da pravi sigurne korake, a onaj ko pronađe novčić nosi ga uza se kao simbol sreće. To se zove “masanca prohodača”.

Da bi se djeca više međusobno voljela i slagala, mati im oblači istu odjeću, na primjer, prvo hlače nosi jedan sin pa se onda daju drugome.

Dojilja može izgubiti mlijeko u grudima ako joj padne kap mlijeka na pod pa ona ili neko drugi nagazi na nju ili ako je neko gleda dok doji dijete (urok) a ko nije član familije. Ako se to

dogodi onda ona treba da tri puta sebi skuha trahane stare tri godine i pojede je pa će joj se mlijeko vratiti nazad.

Ako žena u prvih 40 dana nakon poroda izgubi mlijeko u dojkama, onda ona treba tri puta ponoviti molitvu Ihlas i svaki put reći Allahu akbar između ponavljanja sure. Zatim se nalije u posudu svježeg kravljeg mlijeka i stavi na šporet te čim provre u mlijeko se stavi malo soli ili šećera i dok umače koru kruha u njega, koji jede, žena govori:" kako ovo mlijeko vrilo, tako i u meni mlijeko vrilo". Ovaj ritual ponovi još koji put dok joj se mlijeko potpuno ne vrati.

Nakon suneta dječaku se obavezno mora saliti straha ili zrno.

Ne valja da djeca idu unatrag jer "gone roditelja u džehenem". Zato se stalno galami i upozorava na djecu da to ne čine u igri.

Ako umre jedino dijete roditelji paze da im ko na dženazi ne bi povukao u mezaru dijete za noge unazad, jer ako se to napravi, navodno, nikada više neće moći imati djece.

O životinjama

Jedna među najmilijim pticama dragome Allahu je, po narodnoj tvrdnji, golub. Navodno, nakon potopa prvo su poslali gavrana da izvidi je li se voda povukla no on je ugledao mrtve strvine i počeo ih jesti, zaboravivši na povratak. Nakon toga poslaše goluba, koji se brzo vrati sa dobrim vijestima. Kao nagradu Allah ga je pogladio po glavi i od tada golub ima zlaćasti sjaj perja oko vrata. Vjerovatno zbog toga Kladuščani vjeruju da je grijeh ubiti goluba.

Isto tako, kada se posiju kukuruzi ako na polje slijeću golubovi tumačilo se da će biti dobar urod, dok budu li slijetali gavranovi i svrake, očekivao se slab urod kukuruza.

Ljuske od jaja bacaju se u vatru ognjišta (šporet) da bi se kokoške lakše raskvocale. Pilići se slabo lijegu u kišovitoj ili u godini u kojoj puno grmi.

Pojavi li se žaba pred ulaznim vratima kuće neko na tu kuću čara i šalje zlo.

Zeljanicu treba praviti i jesti prije nego li se prvi puta u proljeće oglasi kukavica, radi dobrog zdravlja.

“Ne daj da ti psi kuću metu”, izreka koja kaže kad je kuća prljava pa zalaje pas u dvorištu, a svi u kući potrče da počiste, jer neko dolazi.

“Ne daj da te tvoji psi grizu” odnosno kad nemaš pa tražiš (pozajmiš) od komšija a oni ti to kasnije nabiju na nos.

“Saburna ‘tica sedam sedam vrata otvara a nesaburna nijedna”.

Kada bi krunila kukuruze za sjetvu domaćica bi ostavila na nekoliko klipova pri vrhu zrnevlja, koje bi nosila ostaviti ili objesiti na drveću, uvjerena da će tako prizvati bolji urod. U pozadini ovog ritualnog postupka krije se motiv žrtve pticama. Dajući im zrnevlje, na vrhovima klipova, ona je činila svojevrsnu sadaku pticama, prizivajući tako božji blagoslov na polje gdje se sije.

Svaka kuća ima svoju zmiju čuvaricu, koja se ne smije ubiti. Ovo je jedno od drevnih vjerovanja

naših ilirskih predaka koje se zadržalo u kolektivnoj svijesti naroda.

Zmiju je u proljeće prvi put dobro vidjet živu jer to garantira da ćete cijele godine biti puni snage i zdravlja.

U jutro Jurjeva domaćica se uhvati rukama za uši i tri puta prođe oko kuće govoreći:

Laso, lasice, po Bogu sestrice,
dođi, pomozi, miši izgrizoše mi uši.

To radi kako bi spriječila miševe da te godine rade štetu po kući.

Ne valja držati gavrana u ruci jer od toga opada kosa.

Veliki je sevap nahraniti kuju koja se oštenila.

U narodu se vjeruje kako u psu može biti ljudska duša, zato je on najviše vezan i odan čovjeku.

U kratkoj narodnoj priči iz Velike Kladuše kazuje se kako je jedne prilike neki muž došao kući pijan i jako ljut te je svoj bijes prvo iskalio na supruzi, a onda i na svom psu, koji je uznemiren, onim što vidi, dotrčao i počeo nervozno lajati. To je odvuklo pijanom mužu pažnju i taj momenat je supruga iskoristila da mu pobjegne i otrči kod komšija po pomoć. Bijesan zbog toga on poče udarati psa koji se nekako otme od njega i pobježe iz dvorišta na obližnju livadu. Tu leže i tužnim pogledom stade gledati u pravcu kuće. Za to vrijeme supruga je obavijestila policiju o događaju i oni su za desetak minuta stigli da privedu muža. Dok je obuvao cipele na ulaznim vratima, on ugleda suprugu kako se zadovoljno smješka, što će ga poslati u zatvor, a onda primjeti svog psa kako tužno leži na livadi i gleda u njegovom pravcu, te čim ga je pozvao k sebi po imenu, ovaj istog trena veselo dotrči do njega. – „I tebe sam udarao kao i ženu, ali za razliku od nje, koja je odmah otišla po policiju, ti si mi oprostio i samo čekao da čuješ da te zovem i, evo, odmah si tu!“, reče mu on milujući ga po glavi, - „sada znam da nema ničeg na svijetu odanijeg i vjernijeg od psa!“.

Svaki čovjek ima svog zviždenjaka koji ga prati u mezar, i ukoliko je za života bio loš (griješan), zviždenjak ga počne jesti od velikog nožnog prsta. No, ako je čovjek bio dobar i pošten, onda ga ne jede, nego samo leži i spava pored njega.

Nikada ne valja vraćati mlaćenicu poslije jela u posudu iz koje je uzeta, i u kojoj je ima još, jer bi se mogle pčele u domaćinstvu slabo rojiti i napredovati.

Onome ko drži ovce bijeli jaganjci su znak sretne godine a dok su crni predznak nepovoljnih mjeseci koji dolaze. Ako je većina jaganjaca šarena, njihov vlasnik će te godine biti u dugovima.

Veliki je grijeh ukrasti jaje jer se kokoš svaki put na trenutak onesvijesti, usred velike boli, kad treba jaje izići iz nje.

Djeca su se nekada plašila pokazati zube pred žabom, da im ne bi umrla mati, jer "umrijeće ti majka ako ti žaba prebroji zube".

Nakon što bi zasolila brašno i zamjesila juhku domaćica bi pokupila iz posude sve mrve tijesta i bacila ih kokoškama "da bolje nose jaja".

Ne valja zviždati po kući jer se neće izleći pilići pod kvočkom ili se uopće kokoš neće raskvocati (postati kvočka).

Krava se mogla naduti ukoliko bi se prejela djeteline s livade ili u sijenu pojela kokošije pero. Tvrdi se, također, da se mogla naduti nakon susreta sa zmijom, koja bi je "zapuhnula".

Ko čuje oglašavanje djetlića dobiće uskoro dobru vijest.

Rano ujutro, na Jurjevo, izbjegavala se protjerati stoka preko raskršća, zbog straha od napravljenih čarki.

Da se zaustavi proljev kod krave davalo bi joj se da pojede listova maslačka zajedno sa korijenom.

Kad prestane da se čuje kukavica, u prvoj polovini juna, od tada u bašči počne biti šta za ubrati poput mladog luka.

Ptica kumra u proljeće viče: "kupi kruh!", a crvendać: “Sij luk, sij luk!”, dok za gavrana kažu da viče: "kvar, kvar!" ili "gar" sluteći na štetu ili požar.

Kad pjeva pijetao kazivalo se u šali: "Kukuriku, pjeva hore na Breziku". Zimi kad bi pjevao govorilo se:" Kukuriku, pjeva hore s briga, evo sniga! (pjeva horoz sa brijega, evo snijega!).

U zoru Jurjeva napolju bi se, oko kuće, zapalilo nekoliko manjih vatri od starih krpa i ljuskih bijelog luka, (zakadilo bi se), kako bi se neugodnim mirisom spriječio dolazak zmija te godine u dvorište. Ovo se nije odnosilo na "kućnu zmiju" koja je imala privilegirani status.

Kad bi se vidjela mrtva "kućna zmija" to se tumačilo da se žrtvovala za gazdu kuće, dala svoj život umjesto njegovog.

Kad se sije grah u prvu kućicu ili rupu u zemlji, žmireći se baci pet zrna graha i zatrpa pa te godine divlje životinje, posebno zec, neće jesti mladu stabljiku graha.

Kukavicu nikad ne treba zvati tako već uvijek pjevačica, jer ona po tvrdnji naroda, na naziv kukavica odgovori - "Kukala ti majka!"

Da kokoši bolje nose jaja umijesili bi se brabonjci divljeg zeca sa zrnevljem i prosipali pred njih da ih pojedu.

Za sovu se vjeruje da poznaje devet jezika. U prošlosti narod je navečer obavezno zatvarao badžu na krovu zbog straha da u kuću ne uleti sova jer bi tada, navodno, sve živo pomrlo u njoj.

Kućnog pauka ne valja ubiti nego na metli iznijeti i baciti napolje.

Pojave li se u kući velike muhe - stižu uskoro veliki novci.

“Iščupaš li komarcu nogu, iščup’o si mu i drob”, kaže se za sirotinju, koja kad mora dati pare za nešto pa ostane bez novčića.

Sunce, Mjesec i zvijezde

Svaki čovjek ima svoju zvijezdu na nebu s kojom je povezan preko čela. Zato ne valja gledati kada padaju zvijezde, jer desi li se da vidiš kako tvoja pada, istog trena ćeš umrijeti. Ovo vjerovanje smo nasljedili od naših ilirskih predaka.

Jurjevo (šesti maj) stari su Kladuščani zvali Mijena, zbog toga što je ono označavalo kraj zime i početak ljeta. Dok ne prođe Mijena narod je vjerovao kako je Sunce otrovno. Djevojke i žene koje su htjele imati mladoliko lice redovito su se umivale surtikom (surutka) i čuvale svoje lice od Sunca, sve dok ne prođe Jurjevo.

Vjeruje se da nije dobro nositi mlijeko iz kuće u kuću, ako se ne pokrije krpom, jer “vidi” li ga Sunce, neće mlijeka više biti, nestat će berićeta u njemu.

Ko se rodi u danima mladog Mjeseca imaće mladoliko lice.

Kad grije Sunce a pada kiša treba stati ispod strehe kuće ili uza zid, proučiti Fatihu i Ihlas i pomisliti neku želju.

Kad se vidi mladi Mjesec treba gledajući neprestano u njega tri puta proučiti suru Fatihu i zamisliti želju.

Kad se vidi mladi Mjesec žene iziđu napolje i držeći raširene ruke u visino grudi prouče tri puta Amentu bilahi i to namjene na zdravlje svoje djece.

Čara se i baje uoči mladog Mjeseca, na Mlađak i u noći punog Mjeseca.

Predznaci smrti

Vjeruje se da najviše ljudi umre u periodu kad se sije grah i onda kada se grah “tuče” i previjava.

Kad bude rano proljeće narod kaže da to nije dobro, išareti da će te godine pomrijeti mnogo ljudi. Isto se tvrdi kada u proljeće po njivama ima puno krtinjaka.

Kad star čovjek počne biti pesinjav (prljav) ili omrzne mu omiljeno jelo ili piće to je znak da mu se smrt približila.

Kad ima kapljica rose po lišću drveća i kad se Sunce visoko digne na nebu, to je znak da će u narodu biti veliki suza - desiće se neka tragedija.

Začuje li se ptica Meknjača navečer neko će iz okoline ubrzo umrijeti.

Kada prilikom pospremanja kašika nakon ručka na sofri ostane slučajno koja znak je smrti u rodbini.

"Mrtvačka kina" (ili: kna) nazivaju se u Velikoj Kladuši žute mrlje na prstima koje se iznenada pojave. Narod vjeruje ako se ta mrlja opazi u kući da će neko iz bliže familije uskoro umrijeti a ako se opazi vani ili kada nisi kod kuće onda će umrijeti neko daljni, iz rodbine ili komšiluka.

Smrt, umiranje i zagrobni život

“Smrt je dunjajlučki lijek”.

“Nije svakome suđeno da umre na svome dušeku”.

Ne valja kad pijetao pjeva u akšam ili noću, prije ponoći, jer sluti na nečiju smrt.

Iznad mejitove glave stavljala se ćabarska trava (Artemisia annua), kako bi tjerala džine i šejtane od mrtvaca, a na grudi nož, da se prerano ne napuhne.

Čim bi neko u familiji umro, hvatala se i zatvarala kućna mačka, zbog straha da ne pređe preko mrtvaca, dok on leži u sobi. Da ne bi postao lampir.

Ako, dok se mejit iznosi van iz kuće, nosila zapnu za vrata ili šta drugo ostaće njegov duh u kući.

Mjesto na kojem se kupao mejit, kao i mjesto gdje je ležao ili su bile kante sa vodom kojom se kupao ili odjeća, poslije dženaze trebaju se "proći vatrom". To se čini zbog toga što se upravo tu može nagaziti ili ograjisati. Zapali se jedna ili tri šibice, uz Euzubilet, i pronesu iznad tog mjesta u krug "za Suncem" učeći tri ili pet puta suru Ihlas.

Soba u kući gdje je ležao mejit mora se nakon iznošenja "zakurbaniti" tako da se na mjesto gdje je mrtvac prenoćio stavi posuda puna pšenice, koja se nakon dženaze odnese nekoj sirotinji. Ako se ovo zaboravi napraviti onda se uzme nešto novca, pronese rukom, uz Euzubilet, u krug "za Suncem" iznad tog mjesta i daruje sirotinji.

Mrtvima je najbolje učiti uoči ponedjeljka i petka. Što se prouči mora se halaliti. Kad se ide na mezar učiti prouči se Fatiha (na kraju se doda: "halal proučeno, laka ti crna zemlja i vječni rahmet") i tri puta se preko mezara prebaci po šaka zemlje.

Sevap je stati pored bilo kojeg mezarja i proučiti Fatihu za mrtve.

Ako se nekoliko puta sanja mrtvi roditelj tražio se neko učevan po selu da mu prouči Jasin. Stare žene tvrde da je bolje da dijete svom roditelju prouči Jasin nego da nekome plati da to učini. Uči se uoči ponedjeljka i petka.

Ko poljubi tri puta mrtvu majku ona će mu dolaziti na san svaki put kad se bude trebalo desiti nešto loše kao upozorenje.

U prošlosti je bio običaj "darivanja mrtvaca" koji se sastojao od toga da su na mejita se stavljali novi peškiri i košulje, koje bi nakon dženaze hodža uzimao sebi. To je bila naknada za vođenje sahrane, pošto se prije nisu davali novci, kao u današnje vrijeme.

Da se ne bi poslije dženaze u istoj kući (familiji) ubrzo dogodila nova smrt, ili ako se zaredaju jedna za drugom u kratkom vremenu, stavljao se glog na četiri strane kuće.

U narodu se tvrdi da džehenemske muke prestaju samo tri puta u toku dana; dok hodža uči sabah, podne i jaciju.

Džehenemska vatra je užasno vrela i jaka, da se ne može opisati, dok je naša zemaljska vatra toliko blaga "jer je isprana sa 99 voda."

Kad se ide proučiti mrtvoj majci na mezar, čim se priđe grobu, nazove se selam riječima: "Essalamu alejkum, elif majko!" pa onda prouči Fatiha. Ona se uvijek uči uvijek njenih nogu, tako da se tri puta ponovi, s tim da se prije svakog učenja po tri puta izgovori selam. Narod tvrdi da te nakon trećeg učenja Fatihe majka vidi.

Ne valja ...

Oko akšama ne valja ništa predomećati iz ruke u ruku.

Ne valja raditi ništa po kući ili polju dok hodža uči Ezan, jer samo tada prestanu muke onih u džehenemu.

Ne valja odbiti kurban, kad ga neko donese pred vrata, grijeh je i Bog će kazniti takvu osobu.

Ne valja jokati (govoriti: “Joj, joj”) jer to sluti na belaj.

Kuću ne valja praviti na mezarju, na starim temeljima i na mjestu gdje je posječeno rodno drveće.

Ne valja kuću graditi na mjestu gdje su zakopane kosti od kurbana.

Nokte ne valja sjeći u tuđoj kući. Ako se već moraju sjeći onda treba za dozvolu upitat nekog iz te kuće.

Ne valja nokte sjeći u akšam da se ne ograjiše.

Ne valja bacati smet na tuđu njivu jer u toj kući neće biti nikakvog napretka.

Ne valja vraćati prazan tanjur ili čanu (zdjelu) u kome je neko iz komšiluka donio sir ili mlijeko već se u tanjur stavi bar malo soli, ako nema ništa drugo, jer nju svako ima, a da se njome osoli stoka. To je za sevap.

Ne valja preskakati preko male djece - slabo će rasti.

Malo dijete ne valja golicati po tabanima - mucat će.

Ne valjda da gost koji nije prenoćio u toj kući sječe si nokte u njoj - sluti na zlo. Da bi se to izbjeglo treba pitati za dopuštenje domaćina.

Nakon ručka nije dobro da gost koji nije prenoćio u kući pomaže u pospremanju posuđa sa stola ili sofre zbog kućnog berićeta.

Ne valja imati špicnamet (nadimak) jer svako zlo hoće na tu osobu a posebno bolest.

Kad se nekud krene ne valja se vraćati po ono što si zaboravio, neće biti sretan put.

Ne valja stajati na kućnom pragu jer je to kućni zatir (propast), a posebno ne valja za djevojku da sjedi na pragu - imaće težak porođaj.

Ne valja držati otvoren kišobran u kući u strahu da u nju ne udari grom.

Voće, povrće i bilje

Sedefil (Ruta graveolens) se, po kazivanju starih žena, čuva bolje od djeteta. Sadi se pored ulaznih vrata, stručak se stavlja djetetu pod jastuk, list sedefila hodža stavlja u hamajliju..., jer štiti od zla i urokljivih očiju.

Krompire ne valja sijati u parnoj hefti do Jurjeva.

Grah neće uroditi ako se posije između dva Jurjeva.

Kukuruz se sijao kada se začuje kreket žaba u proljeće ili kada toliko otopli da se noću ne trebaš pokrivati debelim jorganom.

Između dva Jurjeva (od šestog do trinaestog maja) žene paze da ne posječu motikom šta od povrća jer se, navodno, posjećeno neće obnoviti, zamladiti.

Kako bi bašča bila rodna na njene četiri strane zakopa se po jedno jaje iznad kojeg se prouči

Ihlas, Falak i Nas. Dokle god su jaja u zemlji čitava (neoštećena) bašča će biti rodna, niko je neće moći ureći ili ako ko šta iz nje ukrade neće se u tome odnedati.

"Ko ne zna šta je oman, taj ne zna šta je zlato u ruci", govore stari ljudi. ("Da mi ne bude trave omana, ne bi podigla svog sina Osmana")

Fasligan (Basilicum) se sadi u bašču jer odbija zmije i štiti od odnedavanja, koje se desi ako neko ukrade štogod povrća iz bašče. Suhim fasliganom se nekada kadila stoka i pčele.

Prvo dospjelo voće iz voćnjaka se nosilo i darivalo prvim komšijama, radi berićeta.

Oman (Inula) odnosno njegovo korijenje se kopa rano u proljeće, prije nego li se po prvi put oglasi kukavica, pa se nasječe na komadiće i naniže na konac. Zatim se ostavi da se osuši, obješeno negdje na zidu kuće. Svaki put kada treba okaditi stoku ili po kući, uzme se nekoliko suhi komadića i baci na žeravicu.

Kad se prvi put te godine jede neko voće ili povrće običaj je reći: "Nova godina u staru guzicu!".

U narodu se vjeruje da nije dobro davat ništa od povrća iz bašče samohranoj osobi (koja nema djece), jer se može odnedati u tom povrću.

Pelin ne voli da ga raja gleda pa se uvijek sadi negdje iza kuće, na skrovitom mjestu.

Ako se malom djetetu pomažu obrazi babinim uhom (Aleuria aurantia) vjeruje se da će cio život imati rumene obraze.

Čuvarkuća na krovu kuće ili štale čuva od groma. Da bi bila sretna treba ukrasti koji list od komšije i presaditi ga u svoju saksiju.

Kad pozajmljuje ili poklanja sjeme za povrće domaćica govori: "Tebi hazreti Fatime daje ime a meni ostavlja sime (sjeme)!" pa se vjeruje da se onda neće odnedati u tom sjemenu, bilo zbog uroka bilo od nečije "teške ruke".

Krastavci sijani utorkom uvijek budu gorki a oni četvrtkom kovrčavi.

Žene najviše vole okopavati bašču pazarnim danom, jer tada im ona najbolje napreduje.

Kada bi potkraj zime djeca iz šume donijela nabrane visibabe onda bi mati ili nena uzele tu visibabu i držeći je u ruci tri puta okružile oko dječije glave govoreći: "Drimovac drima a ti ne ne drimaš, drimovac nujan a ti veseo".

Trešnja je ptičije drvo čijim se one plodovima najviše vole hraniti. Zato se kaže: "Ne diraj ptičiju nafaku jer možeš nastadati!", odnosno ko se penje na trešnju može lako i pasti te se povrijediti.

Da se iz bašče protjeraju krtice sadila se po vrtu biljka tatula.

Kupus se kiseli u danima nakon punog Mjeseca, ali nikako u zadnjoj lunarnoj fazi. Na pod bureta u kojem se stavlja kupus stavi se grančica kupine pa se kupus neće kvariti.

Luk nikada ne valja sijati prije podne već uvijek popodne pa se neće puno kvariti i gnjiti.

Luk u bašči treba kopati "kad Mjesec zastarči", odnosno kad prođe Uštap.

Masirače se siju srijedom. U posudu sa špicama stavi se malo kukuruznog brašna "da budu žute" te malo šećera - "da budu slatke".

Kome se odneda u masiračama treba prilikom njihovog sijanja čučnuti a sjeme okrenuti naopako i tako zasijati.

Da u kuću 40 dana ne mogu ni džini ni sihiri treba kuću okaditi sa korjenom omana, stručkom ćabarske trave i na vrh prsta mljevene kahve i šećera.

Kome dobro napreduju paprike u bašči taj je lažljiv.

Ko pri okopavanju kukuruza naiđe na bijeli kukuruz dobiće uskoro pismo.

Znak lijepe i duge jeseni su rascvjetale jagode početkom jeseni.

Sa mladim listovima bokvice (Plantago major) gatalo se u namjeri da se sazna broj brakova ili

čak ocijene iz nekog školskog predmeta. Prije nego bi se iščupao list iz zemlje postavilo bi se pitanje, na primjer, koliko ću se puta oženiti? Odgovor se saznavao brojeći tanke žilice koje su izvirivale iz iščupanog dijela lista.

Kad te svrbi...

Koga svrbe leđa - dobit će batina.

Koga svrbe pete - daleko će putovati.

Koga svrbi stražnjica - treba da se smiri i odustane od svojih planova jer mu neće izići na dobro.

Kad te svrbe obrve - obradovat ćeš se nečemu.

Kad te svrbi vrh nosa - gost.

Kad te svrbi nos sa strane - bićeš ljut.

Kad te svrbe "brci", iznad usne, - stiže muški gost.

Kad te svrbe usne - ljubit ćeš se nekim.

Ako te svrbi lijevo oko - nešto tužno će se desit a svrbi li te desno oko - imat ćeš radost.

Svrbe li te oba oka - plakat ćeš.

Koga zasvrbe stidne dlake, počeše se i kaže:"Kad svrbe dlake biće neke nafake!"

Svrbi li te jezik nego te ogovara. Da prestane treba pljunuti tri puta u vatru i svaki put reći:" Ko baje u guzicu staje!"

O zlatu

Stari Kladuščani su pripovijedali kako su Turci, bježeći sa ovih prostora, u žurbi zakopavali pokradeno i oteto zlato, u nadi da će se vratiti po njega. No, nisu se vratili a zlato je ostalo skriveno pod zemljom i u unutrašnjosti starih bukvi.

Uoči Jurjeva pazilo se ne bi li se negdje ugledao plamen kako izbija iz zemlje, jer ako bi se to desilo, za to se mjesto govorilo da krije zakopano zlato. Čim bi se spazio plamen brže, bolje bi se nožem oko sebe ocrtao krug na tlu, kako bi se na onom mjestu ukazanja optočila zemlja, i tako lako pronašlo blago. Na to bi se mjesto dovodio mladi ovan i svezao za kolac, koji bi se zaglavio ispod ćupa sa zlatom, kako bi ga ovaj svojom snagom izvalio iz zemlje. Kad bi se to desilo ovan bi se zakurbanio a blagodarno mjesto poprskalo njegovom krvlju. Tek tada bi se zlato smjelo uzeti u ruke.

Zemlja ne voli zlato i nastoji da ga izbaci iz sebe na površinu. Čak i na mezarju zna se ukazati plamen koji "kao stap ide gore-dolje", (misli se na stap u kome se mete mlijeko), ukoliko u mezaru leži mejit s zlatnim zubom.

Imati se sreće u zlatu može samo onda kada se dobro plati i nikako drugačije. Ukradeno ili malo plaćeno zlato uvijek vlasniku donosi nesreću.

Od zlata koje se ne nosi, nego stoji negdje u kući, treba redovito davati sadaku.

Vječne čarke se rade na zlatu. Te, navodno, nijedan hodža ne može skinuti sa čovjeka.

Razno

U Velikoj Kladuši se tvrdi kako nikad nije bilo vodenog ili drvenog prosjaka, pošto stari ljudi vele da je ogrijeva i vode oduvijek bilo.

Kad se nešto kazuje i kihne se usred rečenice vjeruje se da je istina ono što se priča. No, zaboravi li se što se htjelo reći vjeruje se da je bila laž.

Vjeruje se da na onoga ko ima naviku pišati se (mokriti) po putu, hoće za njim da ide dim. Kako bi ga otjerao od sebe čovjek govori: "Tamo dime, tamo su ti kosti, ja ću te ubosti!".

Kad somun, dok se peče, pukne u kori, kažu "jest će ga putnik".

Na Jurjevo djevojke su se umivale rosom u želji da imaju mladoliko lice.

Vjeruje se da sura Rabijesir najviše plače jer je ljudi najmanje uče.

Allah ne voli rasipnike ali su mu najmrži škrti ljudi. Narod kaže: "Đe je najviše jagoda ponesi najmanji kuzov (posudu)", jer se kod bogatog nećeš najesti, pošto je škrt.

Kad gost ode iz kuće ne valja za njim mesti dok on ne pređe preko kakve vode ili ne prođe sat, dva.

Udariš li nehotice laktom od šta to je znak gostiju.

Kad se nekome počne štucati pa ne prestaje onda on govori:

“Ako je prijatelj do mene doš’o, mene obaš’o, ako je neprijatelj, do mene ne doš’o, mene ne naš’o.”

Ili bi se kazalo:

“Ko me spominje pao s kobile,
ne bilo mu dosta pao i sa mosta!”

Kada se čovjek najede običaj je da se kaže:" Elhamdulilahi, šućur Allahu i crnoj zemlji!"

Ko sapinje dugmad na košulji pa mu neko dođe viška imaće dobitak uskoro.

Ko slučajno obuče naopako neki dio odjeće nečem će se obradovati.

Nova se odjeća uvijek prvo oblači sa Euzubiletom na desnu ruku ili nogu kako se u njoj ne bi desila kakva nesreća.

U narodu se kaže da je januar najduži mjesec u godini. Dok on traje ne smije se piti hladna voda.

Ko se ujutro sretne na putu sa djevojkom koja nosi punu kantu vode ili osobu sa punim vrećicama biće mu sretan dan.

Ako se ošišana kosa baca u vatru šporeta izaziva se svađa u kući.

Ako izlazeći van zapneš za kvaku nešto si zaboravio i po to ćeš se vratiti.

Kod švercera ovoga kraja oduvijek se poštovalo pravilo da se prvom mušteriji ne daje ništa na varesiju, posebno od tek nabavljenje robe, jer u protivnom ne bi se imalo sreće u prodaji.

Uoči Jurjeva se detaljno pomete kuća a prikupljeni smet ujutro baci na komšijsku njivu pa će biti puna krtinjaka.

Narod razlikuje "suhu zimu", bez snijega, od "goveđe zime" koja je jako sniježna i duga.

Za nešto što se mora dugo čekati u Kladuši ima izreka:" Teško dočekati k'o maćehin kolač i pasji jug". Ovdje se misli kako je mala vjerovatnost da će maćeha djetetu, koje nije njeno, dati kolač ili da će zimi puhnuti jugo, uoči kojeg se noću psi razlaju.

"Bez svega se može, ne može se samo bez kruha i vode".

"Radi šta ho'š, nećeš dokle ho'š!".

Da se ne bi nagazilo ili ograjisalo tog dana ujutro uvijek treba uz Euzubilet ustati na desnu nogu. Sa Euzubiletom se otključavaju i zaključavaju ulazna vrata, loži vatra, pokriva jelo i voda, dolazi na bunar, itd.

Ostavi li se slučajno nesmotana odjeća nakon dolaska kući sa puta vjeruje se da će se uskoro opet putovati.

Kad se pojavi Ciganin u dvorištu vjeruje se da maša zaplače ispod peke jer se uplaši da će mu domaćica dati pola kruha. Vjeruje se i to da ukoliko nekom uđe Cigan ili Ciganka u kuću da u njoj neće biti napretka narednih 40 dana.

Kome se nađe slučajno dlaka u ustima vjeruje se kako je meta nečijeg ogovaranja.

Za onog ko prati svaku praznovjericu narod kaže da će ga svašta pratiti u životu.

U novu kuću se prvo unese sofra, oklagija i kruh te obavezno pijetao, koji treba da prenoći u kući, a sutra se zakolje i podijeli meso u tri kuće.

Hasuma (neprijatelja) uvijek treba pogledati kroz gaće i reći: ”Ne bio ja u tvojim gaćama nego ti u mojim".

Prije svakog puta treba proučiti po tri puta suru Fatihu i Ihlas pa puhnuti nizase. Imat ćeš onda sretno i sigurno putovanje.

Pred putovanje dobro je prevrnuti naopako neki komad odjeće na sebi "da budeš od jedne pameti".

Ako ti se štuca to znači da te neko spominje, govori o tebi, pa treba reći:

Ako je dost još,
ako je hasum crko!

Ako nakon toga štucanje ne prestane to znaj da o tebi priča neprijatelj.

Ako ti se štuca sitom, spominje te prijatelj. Ako ti se štuca gladnom, o tebi priča neprijatelj.

Kad se u kući zateknu tri osobe istog imena mora se napraviti halva.

Da u kući nema nervoze i trzavica treba ugrijati džezvu za kahvu na šporetu, poklopiti je tanjurićem i tako ostaviti tri minute a onda u džezvu staviti mljevene kahve, promješati "da pusti miris" i onda naliti vruće vode. Ta se kahva zove rahatluk kahva.

"Uvršio k'o Bužimka mliko!", kaže se kad neko nalije vode u posudu do samog vrha ili nešto drugo.

U zoru Jurjeva izašlo bi se napolje, otišlo do klade za cjepanje drva, tu bi se proučila sura Ihlas, pomislila želja, i nogom gurnula klada da se otkotrlja. Onda se vraćalo nazad u kuću, bez okretanja nazad.

NARODNA MEDICINA

Do sada najbolji izvještaj o narodnoj medicini Velike Kladuše zabilježio je prof.dr. Husein Džanić (Mala Kladuša, 19.10.1933 - Zagreb, 20.12.1995.), zapisujući vrijedno ono što mu je kazivao njegov djed. Stoga ću ovaj dio i započeti sa tim izvanrednim tekstom koji obiluje starim narodnim jezikom ovoga kraja.

DID JE O BOLAMA PRIČAO

O bolama (bolestima), naš je dida podosta znao. Opisivao ih je svojim slikovitim bosanskim jezikom.

"Bole mogu biti vanjske, unutrašnje i džanbole (duševne bolesti). Vanjske bole su rane kada se čojik porizo ili posiko na mejdanu ili bilo kakvom poslu. Ranjenik može biti posičen ili uboden. Ako je rana nastala ušicama sikire / bradve, nadžaka ili koca, onda se govori o ubitoj rani. To je onda uboj.

Uboji su zatvorene rane. Rana nastane isto kad insana (ugrize) pas, vuk, lisica, os, bumbar, zmijal, čela, komarac. Rana nastane kad se nažulja, kad pukne čir, kad se obariš vručom vodom ili mlikom ili Bože nedaj, da te napadne srab (svrab), lišaj ili druga nevolja."

Od unutrašnjih bolesti, did je spominjao:

"Mloge bole ne znamo kako nastaju ni kako se liče. Kod njekih znamo kako hasti (bolesniku) pomoći. Ovidkana u Kladuši nejma insana kojeg nije zabolila glava. To je glavobolja. Može biti u čelu, slipim očima, u zatiljku, a neko čeljade boli cila glava.

Zubobolja se osića ko da njekom nadžakom (čekicem) kljuca u njemu.

Želudac (trbuh), kad zaboli, onda insan se savija i krči ko sapeti teljig (rukohvat od pletene košare), a ispreo očiju mu svitle svitlaci. Kad njekog često i jako boli želudac kažemo da ga je strunio Bože nedaj, da to bude nastup od čega se može i džan izgubiti.

Vatra na insanu more biti tako jaka da čovik sav gori, pa da nije vode, džan bi izgubijo.

Groznica more biti različita. Najčešće se insanu čini da umire od studeni.

Sušica ništa ne boli. Insan se suši ko postrma, iznemogne i džan ispusti. Tu mu, kad bola ufati korina, nejma lika.

Kazamak je kod dice. To je crljeni osip. Kod haste se koža zacrljeni. Dite je žedno, a ne smi mu se dati vode, jer od vode mu je gore.

Koze su bole kod dice. Po licu i tilu izaspu se mihuri puni smrdljiva gnoja. Dite kad to preboli, postane šareno,

Kolera počima bolovima u želucu, pa hastu tira da pije vodu. Kad vodu pije, odmah je bljuje. Čojik od ove bole brzo umire i za nju nema lika.

Od žutice insan požuti i poblidi ko vosak. Od nje čojik izgubi kuvet (snagu).

Bisnoća je teška bola koja nastaje kad insana ujide bisan pas. Bisan insan ne zna što radi i ovoj boli nejma lika,

Uhobolja je jaka bola pa čojik ne zna što radi od sebe.

Bole na očima su kad oči krmeljaju. Tada insan u očima i trepavicama ima bodlje koje se moraju vaditi.

Džanbole su ritke u našem kraju, a ima jih. Insanu se priviđa da vidi nješto, a toga nema, da čuje nješto, a to se ne čuje. Džan hasta je njekad veseo, ili je tužan, ili plače - a nema zašto. Za takvu hastu kažu da je vilena. Za njih nema pravog lika.

Did je o spravljanju likova i ličenju pričao

O postojanju berbernica u Maloj i Velikoj Kladuši, i ljudima koji su pripremali likove za liječenje stanovnika svoga krala, pored sjećanja koja se prenose s koljena na koljeno (pisane dokumente su spaljivali 1878., 1919. i 1942. godine), svjedoče i mnogobrojne narodne pjesme, među kojima najslikovitije to opisuje pjesma Ropstvo Hrnjice Muje, nastaloj pod konac 17. stoljeća, a zabilježenoj 1888 (K. Hoermann).

Moj je did o spravljanju likova i ličenju pripovijedao: „Mehlem za velike i male rane pravi se od moždine iz goveđih ili konjskih nogu, ili mozga u koji umutiš zeleni plisni sa sšeničnog kruha, zumance jajeta i na vrhu noža usitnjena korina od gaveza.

Plisan na šeničnom kruhu se priprema tako da izrezane šnite navlažiš mlakom vodom, ostaviš ih u zatvorenoj kutiji i pored furune. Poslije osam dana, kad izraste zelena plisan, kruh osušiš na suncu i usitniš u havanu u sitan prah. Prahom se posipaju ušufurene rane (ognojene), a piju ga s vodom oni koji imaju vrućicu, najbolje sa karpuzom (lubenicom) ili medom.

Mehlem od gaveza za ličenje rana priprema se iz usitnjena korina, lišća i cvita i svakodnevno zavija rana koja brzo zarasta.

Učufurena rana ili rana koja krvari, može se ličiti i palinjem (paljenjem) užarenim željezom.

Na male se rane meće list bokvice pa se povije krpom i ona brzo zarasta.

Na rane, kad se čojik ofuri vrilom vodom, treba posipati usitnjeni ugljen i pokriti lišćem kupusa ili naribanim krumpirom. Dobar je i oblog od nevena ili svižeg mlika, kojeg ima u svakoj kući. Namištanje kostiju i zglobova, kada nima otvorenih rana, radi se omatanjem ketenovim povismom (laneno vlakno) koje se premazuje bjelanjkom jajeta, osuši i skida poslije tri hefte (tjedna). Zglob se namišta izvlačenjem, a zatim umota u ketenovu krpu premazanu dobro zagrijanim lojem i nakvasi vrućom rakijom.

Kad se struni želudac, onda ga berber ili koja višta baba namišta tako da žile na livoj ruci tare od šake do lakta. Zatim tare želudac (trbuh) oko pupka s desna u livo, sve dok bolovi ne popuste, Želudac se pomaže maslom i zamota toplom ketenovom krpom i ostavi mirovati dva do tri dana, s tim da pije punoo čaja od bokvice (jedna džezva vode (0,5 l) i tri kašike lišća bokvice).

Kad je insanu, da izvinite, teško mokriti, uzmete sime kravlje misirače (bundeve) i tri puta na dan pojedete po jednu šaku ili pijete čaj od simena misirače.

Krstobolja i uboji se lice lipljenjem ketenove krpe premazane toplom borovom ili trešnjevom smolom. Krstobolja i bubrežne zigljavine se liče čajem mladog brizovog (brezova) lišća ili sokom, u proliće, iz brizova drveta.

Uhobolja se liči fitiljima koji se prave od beza natopljena u pčelinjem vosku, savijena ko goveđi rog; stavi se u uho i vrh fitilja zapali, te tako iz uha izvadi sva nečist.

Kazamak i koze kod dice se liče toplinom i čajem zaslađenim medom. Hasta se ne smi ohladiti, zbog čega mu more biti puno gore. Kad popucaju mihurići, dite je ko pečeno.

Čirevi, prištevi i žuljevi se lice oblaganjem, usitnjavanjem a zatim izdrobljenim crvenim lukom ili krumpirom. Čirevi se dobro liče i prokuhanim simenom ketena (lana), ili cvitom đula (nevena).

Ovako se liči žutica. Čojik od nje se žuti ko vosak. Inače se liči čajem rutvice, osušena cvita jagorčevine (jaglaca), žare (koprive), od čega se može praviti i mišani čaj koji se pije tri puta na dan.

Salivanje strahe kad 'ko nagazi', radi se tako, da se u čaj korina kukurika (kukurijek), saliješ rastopljena olova, pa se takva voda pije. Ako nema kukurika, onda se upotrebi ugljen iz furune ili odžaka, a može i zift (pepeo) iz lule.

Protiv nagaza i strahe nose se hamaljije (zapisi).

Lik protiv straha i svakojakih bubrežnih bolesti, radi se ko čaj od 10 kašika lišća i korina žare (koprive), dvije kašike bukvice i jedne kašike istucanih smrekovih bobica u dvije džezve vode (500 ml), čemu se dodaju dvije kašike meda.

Za ženske bolesti pije se čaj od žutike (gospina trava), a kod teškog rađanja babica ufati dite za glavu ili nogu i na sramotu (silu) ga izvuče.

Musliman, šučur Allahu, ne smi virovati u gatanje, on mora ličiti likovima, ko što je Bog zapovidio, imo insan para ili nejmo, berber mu mora pomoći."

Bila su to kazivanja, po sto puta ponovljena, mog 84-godišnjeg djeda Osmana Hašića, koji nam je pričao sve do smrti 1942. godine. S uživanjem nam je govorio o 'bolama, likovima i ličenju', o 'jilu i piru', o 'muškom i ženskom odilu', o mejdanima i četovanju', o Hrnjici Muji, Halilu, Hasanagi Pećkom', 0 'klisanju i šuškanju', o 'Baš Čeliku, Tali Ličaninu i Mustajbegu Ličkom'. Znao je, do pola zimske noći zabavljati svoje unuke i pripovijedati im o svom radu, životu i običajima koje je znao ili pamtio od svojih 'didova i nana'.

S njegovim pričama duge zimske noći su za nas djecu bile kratke. Sjećanje na te djedove priče o bolestima, lijekovima ili liječenju ranjenih i bolesnih Muslimana u Maloj Kladuši, u razdoblju između 1790. i 1878. godine, završio bih riječima Safvet bega Bašagića:

Što sam znao, to sam napisao,
Ko zna više, bujrum neka piše.

Objavljeno u:
BEHAR (Zagreb), god. I, br. 1, srpanj-kolovoz 1992., str. 28 (I. dio teksta); god. I, br. 2, rujan-listopad 1992., str. 28-29 (II. dio teksta).

prof.dr. Husein Džanić

Kad se posuđuje lijek ne smije se zahvaljivati jer neće biti koristi od njega.

Ko zaspe pod orahom može oboliti i nikad ne ozdraviti. Neizlječiv se može postati i ako se razbolite dok na sebi imate nagorene odjeće. Također, ko nagazi neumiven nikad se neće izliječiti.

U jutro Jurjeva provlačilo se ispod vrljika kako ne bi te godine bolila leđa.

Žene su imale običaj odsjeći vrhove krastavca i lijepiti ih na čelo, kako bi tim postupkom, liječile glavobolju.

Za liječenje astme i plućnih bolesti pilo se kozije mlijeko. Posebno dobrim protiv bronhitisa i svih plućnih bolesti smatralo se mijeko bijele kobile. Također, da se "očiste pluća" kuhala bi se cio dan patka u loncu a onda pila ta voda (supa). Stari ljudi su tvrdili da "nejma ništa bolje od toga!"

Kad je neko htio sam sebi uzokovati povišenu temperaturu, da bi recimo dobio bolovanje, jeo bi cvijetove i listove krompira.

Žene su u prošlosti znale koristiti kukurijek (Helleborus) u izazivanju pobačaja. U istu svrhu pila se kahva od sirovih (neprženih) zrna.

Postojale su žene, (zadnja poznata živjela je u Todorovu), koje su znale ženi namjestiti "krug". Naime, pri rađanju djeteta porodilji bi nekad "spala", spustila se maternica, pa bi žena vješta tome zavlačila ruku u vaginu i namještala je, podizala ili vraćala nazad.

Najlakše se, po vjerovanju, može oboliti od mokre kose (kad se izađe van), od propuha i sjedenja na zemlji ili betonu.

Ako se straha saliva nekome ko slabo spava, onda se on tom vodom okupa pa je nosi proliti pod mlado stablo trešnje.

Kad nekog stalno boli glava ili ga muči nesanica treba uz Euzubilet oko glave, za suncem, tri puta obnijeti kakve sadake i dati je sirotinji.

Ne valja spavati sa čarapama na nogama, možeš se razboliti.

Za izvlačenje uboja koristila se ketenova krpa (od lana) i rakija stara tri godine.

Ne valja preko ruke nalijevati kafu ili šta drugo - zaboliće te stomak.

Ne valja pisati ili crtati kemijskom olovkom po koži tijela, jer ako se razboliš, nećeš se lako moći izliječiti.

Nagaziti se može na pasji ili mačji izmet, to se naziva sugreb, od čega se neki dio tijela ospe crvenilom i svrbežom. Liječenje se vrši tako da se oboljelo mjesto potare korom kruha i da psu da pojede.

Za hladne noge (slabu cirkulaciju) nosile su se vunene čarape.

Budu li dvije zime, jedna za drugom sa malo snijega, pojaviće se velika bolest u narodu ili među hajvanom.

Kad nekog bole leđa, legao bi na klupko vune, i pomjerao ga uz i niz kičmu, masirajući je na taj način.

Rana na malim domaćim životinjama, poput kokoške, posipala se kukuruznim brašnom.

Pura se pravila i jela zbog uvjerenja "da čisti crijeva".

Kad nekome bude slabo, malaksa ili onesvijesti se, davalo mu se da popije čašu zašećerene vode.

Bolesniku se kolje kurban, da ozdravi.

Jako dobar čaj za stomačne probleme je onaj od lišća ili grančica tunje (dunje).

Temperatura kod djeteta se snizivala trljanjem sirćetom ili ulijevanjem razbijenog jajeta u čarape.

Listovi haptovine (Sambucus ebulus) ili hapte žene su koristile da "izvuku reumu" tako što bi ih ugrijale na plehu i privijale na noge.

Listove repuha (Petasites hybridus) žene su koristile za liječenje ginekoloških tegoba. List bi se namazao uljem a onda privijao na bolesni dio tijela.

Za neke trave nema pravog naziva. Trava od pet prsta (listova) dobra je za privijanje na čireve, kurje oči, micinu. Još je ljekovitija ako se pronađe ispod lijeske i tu ubere.

Između dva Jurjeva (od šestoj maja do trinaestog) izbjegavalo se sjediti na zemlji, a posebno zaspati u hladu oraha. Ko bi to učinio ne bi se više probudio, a ako bi se probudio, ubrzo bi poludio ili teško obolio.

Kad dijete ima padavicu otac treba nabaviti mladog crnog ovna bez ijedne bijele dlake i otići sa njim i bolesnim djetetom na raskršće. Tu na raskršću treba iznenada da obori dijete na zemlju i stavi mu nož uz vrat kao da će ga zaklati, kako bi ono od straha zadrhtalo, a odmah zatim otac tim nožem zakolje ovna. Meso zaklanog ovna ne smije se jesti nego se raskomada i baci niz rijeku a koža se ostavi da na njoj dijete spava sve dok ne ozdravi.

Ne valja ležeći jesti, “jer tako jedu psi”, i od toga čovjeka zaboli stomak.

Kad neko muca pa zapne u govoru onaj pored njega treba nogom udariti u zemlju i oslobodiće mu se isti tren govor.

Kad nekog uhvati padavica treba mu u ruku, među prste, ugurati kašiku ili ključ.

Vjeruje se da mjesec august djeci i starcima uzrokuje probleme sa stomakom i proljeve. Da bi se zaustavio proljev kod djeteta majka pazi kada će putem naići kola koja prevoze snopove pšenice pa se pod njih baci neki dio dječije odjeće, kako bi kola prešla preko njih.

Ne valja van izaći tek oprane kose jer se možeš ozbiljno razboljeti.

Ne valja stojati na propuhu, razboljet ćeš se.

Kad dijete mokri noću u krevet treba naći šupalj kamen kroz koji će se dijete pomokriti a onda se kamen odnese baciti na raskršće.

Ko se boji groma i grmljavine treba jesti zagorite koruze.

Ko ima bradavica po rukama treba iz nečije kuće ukrasti soli i protrljati njome po bradavicama pa će uskoro nestati.

Bradavice se skidaju tako da se na njivi ili šumi potraži životinjska kost i onim dijelom kojim je bila na zemlji potare po bradavicama, i opet vrati kost na isto mjesto te udalji bez okretanja unazad.

Ne valja jesti s nožem - razbolit ćeš se na srce.

Ne valja piti vodu koja je prenoćila nepokrivena, jer noću se džini kupaju i mokre u nju, pa ako je sutra neko pije boljet će ga stomak.

Za teška kožna oboljenja, poput psorijaze, tražio se "mrtvački sapun", kojim se bolesnik kupao ili umivao.

List kupusa se stavljao na dio tijelo gdje ima upala - "da izvuče bol".

Od velikih uboja bolesnik se zamotavao u ovčiju mišinu (mješinu) tojest kožu.

Kad pijanac umre sa flašom u rukama ili ostane alkoholnog pića poslije njegove smrti, popije li to piće neki drugi alkoholičar ogadit će mu se i prestat će piti alkohol.

Kad dijete dobije krupu tri puta mu se provuče mačiji rep između usana i krupa će nestati.

Kad se šije odjeća na sebi, mora se u usta staviti bilo šta, poput komadića drveta, jer ako se to ne napravi može insan poludjeti.

Žena-dojilja može izgubiti mlijeko ako joj kap mlijeka iz sise padne na pod pa ona nagazi nogom na nju ili je neko urokljivih očiju pogleda dok doji dijete. Ukoliko se dogodi, da joj mlijeko presahne (povuče se), treba da sebi tri puta svari (skuha) trahane stare tri godine i pojede je pa će joj se mlijeko u grudi odmah vratiti.

Učenje ezana

Nekada je bio običaj kad zavlada napolju nevrijeme da se izbaci u dvorište sadžak ili oklagija i prouči ezan, kako bi se otjerala nepogoda što dalje.

Ezan se, također, učio djeci, posebno muškoj, protiv frasa i paralize, kao preventiva. Dijete bi se odnijelo kod hodže, koji bi stojeći iznad njegove glave i okrenut licem u pravcu Kible, držao na djetetovom čelu kažiprst i palac. Dječija glava bila je u položaju tako da mu je lijevo uho bilo okrenuto također u pravcu Kible. Kad bi hodža proučio polovinu ezana puhnu bi u pravcu djetetovog desnog uha a na kraju drugog dijela puhnuo bi na lijevo uho. Onda bi djetetu poželio božiji blagoslov i nafaku.

Kako se liječi strunjeni želudac

I danas se govori kako se želudac najlakše pomjeri ako čovjek skoči sa tavana, ili neke visine, gladan podiže težak teret, puno se sekira, ujutro se naglo rastegne, uplaši se, doživi šok, neredovito ili prebrzo jede. Ženama se, također, nakon poroda hoće struniti želudac. Također, nerjetko se pomjereni želudac kod muška ili ženska okrivljuje za neplodnost.

Ko je mršav i žut u licu, često podriguje, boli ga ispod rebara, povraća mu se ili napuhnut mu je stomak ima pomjeren želudac.

U Velikoj Kladuši "strunjeni" ili "pomjereni" želudac tretira se na tri načina; prvi je da se na komadić kruha ubodu tri šibice i on se postavi na pupak bolesne osobe, šibice se zapale a po tome se poklopi staklenka (bocun), kako bi vakuum povukao želudac pod pupak. Bocun ostaje dok se sam ne odlijepi sa trbuha a bolesnik za to vrijeme leži.

Drugi način bazira se na masiranju stomaka bolesne osobe. Dok bi nauljenim rukama želudičarka (osoba koja liječi) vukla stomak pod prevrnuti fildžan na pupku, stalno bi, tihim glasom, ponavljala ovu basmu:

Hazreti Fatime, ti ponesi svoje pero,
i smeti sa nje sve njezine muke
i vrati želdečak na svoj mjestečak,
sa mojoj basmom a božijom hazmom.

Treći način se zove “uvarivanje želdca” (žel’dac ili želudac) tako što se zagrije voda u lončiću do ključanja te onda se izlije u tepsiju a lončić poklopi naopako na njenu sredinu, kako bi” upio” ili povukao vodu. Dok se to čini govori se ova basma:

Mjesec, Sunce i zvijezde
na svoje mjesto,
a N žel’dac na svoje mjesto,
sa mojom basmom, božijom hazmom.

Želudac se namještao i tako da je bolesnik sam sebi uporno masirao područje između palca i kažiprsta, i za to vrijeme ponavljao suru Fatiha. Ili bi želudičarka podvezala desnu ruku bolesniku iznad lakta i onda nauljenim rukama masirala je (vukla prstima) niz ruku, do tog dijela između palca i kažiprsta, kako bi "razbila zrno". Za ovo mora imati kuveta.

Salivanje strahe ili zrna

U Kladuši se kaže “saliti strahu” ili “saliti zrno”, zadnji naziv dolazi od korištenja puščanog zrna, vrlo cjenjenog u ritualu liječenja straha.

Stravarka provuče nekoliko komadića olova kroz puščanu cijev, stavi ih na kašiku i topi u vatri. Iznad posude sa vodom prouči suru Ihlas i Fatihu. Kad se olovo otopi ona ga izlije u tu vodu govoreći: “Bježi straha goni te očeva sprava!”

Sa dna posude izvadi komadiće olova i gleda da li se pokazalo “srce”. Onda ponovo stavi sve to olovo u kašiku i na vatru. Ovaj, drugi put, iznad posude s vodom prvo izgovori suru Fatihu pa onda za njom Ihlas.

Treći put iznad posude izgovori kao prvi put tojest prvo Ihlas pa onda Fatihu.

Olovo se salijeva iznad glave, stomaka i koljena. Ako rastopljeno olovo “puca” pri dodiru sa vodom to je dobar znak - bolesnik će ozdraviti.

Vodom se bolesnik umije, opere desnu ruku, do lakta zatim lijevu nogu, ispod koljena, pa onda lijevu ruku i na kraju desnu nogu. Sa tih pet umivanja on opere svoju zvijezdu. Ostatak vode se prolije pod mladu voćku ili niz potok.

Prije salivanja olovo se provuče tri puta kroz mašice.

Maloj djeci, dok ne progovore, ne saliva se zrno nego im se gasi ugljevlje.

Skidanje uroka

Kad se nekome kaže da boluje od “svitskog sepa” ili “svitske djece” zapravo mu se želi kazati da je pogođen urokom.

Treba se čuvati garavih očiju pošto one najlakše "prostrijele" čovjeka do srca i mogu uzrokovati i smrt, posebno maloj djeci.

Na uroke su posebno osjetljiva novorođenčad i njih je najlakše prostrijeliti pogledom. Obično, ako se urok na vrijeme ne otkloni, dijete umre a tijelo mu pomodri. Narod vjeruje da takav leš vuče novu smrt u familiji, naročito ako je opušten.

Protiv uroka se govori: "Mašallah", "Gluho bilo, ne poduročilo se!", "Bože, ne podreci!"...

Kad se po prvi put ugleda mladi Mjesec treba reći " Mašallah, vidi mladog Mjeseca!" To se radi zbog toga što se vjeruje kako se Mlađak može urećiti.

Ko stalno sječe nokte makazama ima urokljiv pogled.

Za onoga ko puno zijeva, malaksao je, hvata ga studen i glavobolja kaže se da je urečen.

Da bi dijete ojačalo pred urocima, kada se operu kašike, onako mokre stave se u čašu, da se ocijede, pa se tom vodom napije dijete.

Kako bi se napravila hamajlija protiv urokljivih očiju uhvati se krtica, ili pronađe negdje mrtva, pa joj se otkine prednja šapica i zašije za dječiju kapu.

Da se djeca ne bi uplašeno budila iz sna, imala noćne more ili buncala u snu pod jastuk bi im se stavljao komadić vune prikupljene sa kakve živice kroz koju su se provlačile ovce. Ili bi se tražio otisak konjske potkove na tlu pa bi se ta zemlja ostrugala, zamotala u papir ili krpu i metnula djetetu pod jastuk da ga čuva od urokljivih očiju.

Kako bi dijete mirno spavalo majka uzme (otme) pauku jaje, dok ga kotrlja po mreži, i stavi ga djetetu pod jastuk.

Uroci se sa djece skidaju tako da se sa sedefila otkinu tri, četiri lista i bace u posudu sa vodom. Onda se zapale uz Euzubilet tri šibice i ugase u toj vodi pa se njome umije osoba koja boluje od uroka.

Djetetu se protiv uroka, da se odbije prvi i najjači pogled zlog oka, prišije na odjeću dugme drugačije od ostalih ili mu se sveže oko lijeve ruke konac crne boje. Nije dobro djetetu garaviti čelo jer ako se razboli niko ga neće moći izliječiti.

Ako je dijete urečeno pa bez razloga puno plače, majka ga odmah nosi u kupatilo i sebi ulije u usta malo vode. Dok drži vodu u ustima, u mislima prouči Euzubilet, zatim desnu ruku stavi ispod desne noge o pljune u šaku onu vodu iz usta. Rukom tada obriše dijetetu lice, niz ruke i noge pa će urok nestati.

Drugi način

Stravarka iznad posude s vodom tri puta ponovi ovu basmu:

Ko te urekao u guzicu utekao,
ne izišao dok ječam ne isklasao,
sa mojom basmom a božijom hazmom.

Svaki put kad izgovori basmu baci po tri vruća ugljena u vodu tojest zagasi ih. Ako ugljen pada na dno uz dugo i oštro pištanje to znači da onaj kome stravarka uči pogođen je jakim urokom.

Zatim stravarka tri puta okrene desnom rukom po malo posudu sa vodom i ugljenom "za Suncem", tri puta puhne u nju i pljucne preko nje, obično u smjeru vrata.

Urečeni tri puta popije po malo te vode, umije mu se čelo (zvijezda), potaru ruke i noge i sve ono gdje ga boli. Ostatkom vode se popršću baglame na ulaznim vratima pa se posuda u kojoj se gasio ugljen preokrene naopako i tako ostavi preko noći, kako bi se spriječilo da se urok (bolest) ne vrati nazad.

Treći način

Majka ujutro, prije nego li joj se dijete probudi, ulije si u usta vode i prouči u mislima Euzubilu. Čim dijete otvori oči ona vodu iz usta pljucne u ruke i umiva ga njome, počevši od sredine čela (od zvijezde) pa između obrva i niz lice. Dok to radi devet puta kaže:

Urok na pragu,
uročica pod pragom.

A kako bi ga potpuno zaštitila od urokljivih očiju ona si iščupa tri dlake ispod desnog pazuha, ušije ih u crvenu krpicu i okači djetetu oko vrata.

O kravi

Nekad prije nego bi se povela krava na stočnu pijacu da se proda, domaćica bi je udarila nekoliko puta grabljama ponavljajući:”Koliko zubaca, toliko kupaca!".

Ako bi krava nekim slučajem ušla ili zakoračila prednjim nogama u kuću to se smatralo jako lošim predznakom koji se mogao odagnati jedino ako bi se životinja zaklala.

Kad neće da se izmete povlaka domaćica bi tri puta „za Suncem" uz Euzubilet pronijela oko stapa mećajicu.

Kad krava oboli vjeruje se da je oko nje dobro pronijeti kakve sadake, kao i oko teleta čim se oteli, pa udijeliti nekoj sirotinji.

Događaj kada bi krava iznenada i bez nekog očitog razloga umrijela smatrao se znakom da je svojom smrću spasila (zaklonila) starješinu kuće od belaja, pa čak i same smrti.

Kad se krava oteli domaćica pažljivo motri po štali da ne bi ugledala gdje kokošije jaje zatureno u neki ćošak ili podmetnuto u sepet. Naime, oduvijek se misli da se čarke za smrt blaga (stoke) najbolje rade na jajetu, koje se nikako ne smije razbiti, jer bi se onda desilo zlo. Čim se pronađe sumnjivo jaje, u sepetu ili izvan njega, treba ga staviti u sepet i pažljivo odnijeti do potoka ili rijeke. Tu se sepet spusti u vodu da protiče kroz njega i tri puta se kaže na glas da se čarke vrate onome ko ih je napravio. A potom se jaje pusti niz vodu da ga odnese.

Žena dok muze kravu izbjegava bilo kakav razgovor sa drugom osobom u strahu da ne urekne kravu.

Kada bi mlijeko često zagorijevalo na šporetu sumnjalo se u urok. Da bi se on otklonio na pleh šporeta se stavljao fasligan i ćabarske trave posuti šećerom.

U Velikoj Kladuši se vjeruje kako je siguran znak da je krava urečena ako prije izlaska Sunca suzi na desno oko. Čim se to utvrdi domaćica uzme šaku soli i odnosi je kod neke stravarke ili nene koja zna "proučiti" da skine uroke. Smatra

se kako je najbolje bajati ili učiti od uroka stoci rano ujutro, kako bi stravarka mogla uzbrati u bašti ili negdje drugdje spadan travu (Common pursale) po kojoj ima rose. Stravarka sol stavi ispred sebe i dok uči bajalicu protiv uroka blago udara spadan travom po soli. Ako je zimski period onda se dodaje malo izlomljene kupine, grabovine i lijeske u sol.

Uzmimo za primjer da se krava zove Šarenka. Bajalica ovako glasi:

Šarenka sol dobija,
dlaku svoju razvija,
tijelo svoje odmorila,
mlijeko svoje dobila.
Svake nagaže gasi,
svoju dlaku i tijelo spasi,
Šarenki podne dolazi,
od nje dušmanska ruka i urok odlazi,
Šarenka sol prima
sa sebe svaku muku
i svačije oči i ruke snima.
Šarenki podne prođe
kod nje mlijeko dođe,
tijelo svoje spasila,
svačije oči i uroke gasila,
a svoje mlijeko sebi povratila.
Dušmanske ruke gasi,
sol joj dlaku i tijelo spasi.
Šarenka vatru i vodu prima
sa sebe svaku muku,
svačije oči i uroke snima.
Tijelo svoje odmorila,
mlijeko svoje dobila,
od sebe uroke oborila.
Kod Šarenke mlijeko ostade,
od nje strah, nervoza, bola,
urok i nagaža otpade!
Sve sam ovo svojoj kravi skupila
i dala,
dušmanske ruke smlatila,
svjetske oči zagasila
svoju sam Šarenku spasila!
Od dušmanskih ručica i očica
kupina je pokupila,
grabovina je pograbila,
ljeskovina je izliječila
od moje krave vime,
u nje vime do kuka,
od nje otpade svaka muka,
dušmanske oči i ruka.
Svoju je vareniku svuda pronosila,
svom gospodaru
i tijelu i vrelu donosila.
Kuda god prolazi,
dušmanske ručice i očice ne nalazi,
dlaka joj vodu prima,
vatra i vrelo čuva,
što je Šarenki na repu postalo,
to je dušmanu otpalo,
svoju je vareniku pokrila,
svjetske ruke i oči odbila,
svoje tijelo odmorila
a svaku bolu oborila.
Vatra gasi a voda Šarenku spasi,
strah i uroke gasi,
tijelo odmorila, uroke oborila,
svake je nagaže,
dušmanske ruke i uroke odbacila,
svoje mlijeko sebi povratila.
Kod Šarenke mlijeko ostade,
od nje svačije oči,
uroci i nagaža otpade.

Zatim stravarka tri puta ponovi ovu basmu:

Šarenka zobanje dobija,
od sebe uroke odbija,
vatra i voda gasi,
svačije oči smlati.
Vatra i voda gasi
devet čuda i učuda,
svačije oči odbija,
svoju je dlaku spasila,
svačije oči gasila,
svoje je tijelo odmorila,
svačije oči oborila,
svoje tijelo odmorila.

Na kraju trećeg ponavljanja ona dodaje i ovo:

Kod Šarenke zobanje ostade,
od nje svačije oči i urok otpade,
uz božiju moć i pomoć,
veledalin amin!

Nakon što se kravi prouči da joj se da tri uzastopna dana poliže malo naučene soli u kojoj je izmrvljena spadan trava i, kako se vjeruje, svaki će urok ili magija sa nje otpasti. Za bajanje kravi ne smije se ništa naplatiti ("za sevap se prouči"), a vlasnica krave može kasnije stravarki, ako želi, donijeti u znak zahvalnosti sira ili mlijeka.

Još poznatija od ove bajalice jeste ona u kojoj se spominje legendarni hodža Tale. Stravarka dok korom kruha mješa “za Suncem” mekinje u posudi prouči ovo tri puta:

U Ljubove krave
vime do trave,
daleko do Tale,
izlaste uroci;
sa kosti na meso,
sa mesa na kožu,
sa kože na dlaku,
sa dlake na zelenu travu,
veledalin od Boga draga amin.

Zatim puhne u mekinje i šapatom kaže” Huuu, izlaste uroci!” Nakon toga se kora kruha i mekinje daju kravi da pojede.

Kaže se da je veliki grijeh praviti čarke stoci “jer hajvan ne zna da halali”.

Kad krava neće da spusti vime treba pronaći trag konjske potkovice u zemlji, pažljivo ga iskopati lopatom, i zakopati pod jasle. Ili pronaći dvije bobice i dva klipića (grančice) gloga pa ih zakopati pod jasle ili, jednostavnije, staviti pod stap crnog trna i ljeskovine.

Ako krava na sebi ima uroka dobro joj je u napoj ili u jasle staviti biljke vratića (Tanecetum vulgare) da pojede kako bi “vratila” nazad zlo sa sebe.

Ne valja dati mlijeku da na šporetu pokipi, ali ako se to već desi, odmah treba po plehu baciti malo soli ili poprskati sa nekoliko kapi vode i reći: “Neka gine voda, neka ne gine mlijeko!”.

Vjeruje se da se posebno ima napretka u stoci koja se spasi “ispod noža”.

Domaćin kad prodaje kravu ili tele, u cilju da mu se ne odneda u stoci, iščupa im malo dlake između rogova, sa leđa i repa pa ih baci u jasle.

U mlijeku od pomužene krave nema berićeta ako ga se malo iz posude ne vrati nazad kravi. To se radi tako da se malo mlijeka ulije u ruku i sa njom se uz kravina leđa potare do glave, da ide uz brdo odnosno u napredak.

Falanje

Ne valja falati (gatati) na prazno, jer se odfalano neće ostvariti, ali ni određivati koliko da se da. Za falanje se daje koliko se može i koliko je od srca.

Kad pođeš faladžiji ili faladžinici ne valja govoriti nikom kuda si pošao jer ti se neće ništa ostvariti. Isto vrijedi i kad se pođe hodži ili stravaruši.

Narod kaže kako je u svakom falanju pola istine a pola laži.

Falanje u grah: koristi se 41 zrno bijelog graha i crvena krpa. Zrna graha se prvo drže u desnoj šaci i iznad njih se prouči pet ili sedam puta sura Subhaneke te namjeni pa se redaju u tri hrpe. Kada se grah poreda u tri reda tumači se po principu da jedno zrno znači haber ili glas, dva zrna su stope, tri zrna šućur a četiri dobitak ili teret. Grah se tumači i kroz hatme i falove od kojih su najpoznatiji ovi: 212 - mala nosila i 414 - velika nosila, nadalje, fal 222, kada se poreda u kući (srednji uspravni red), znači svatove, a 323 predstavlja "isti šućur" - vole jedno drugo. Fal 112 označava besjede, razgovore. 131 se naziva "krilati grah" a faletarka bi kazala: "Mašalna, evo krilatit ćeš, biti sva radosna!", itd.

Hadžirli hatma se naziva pojavljivanje devet četvorki u grahu te najavljuje sve najbolje za onoga kome se fala. Ako se odmah na prvom bacanju pokaže “hadžirli hatma” onda nije dobro, grah se "zatvorio", taj dan se toj osobi ne može ogledati sudbina. Također, kad padne na devet hatmi svako gatanje je završeno.

Kad se grah "sitni" tojest ima samo po jedno ili dva zrna u tri reda, to znači za curu, kojoj se gleda, udaju.

Najljepša kombinacija je kada dolje (u tehiru, ispod tri reda) bude sedam hatmi a gore ukupno 13 zrna. To se zove "grah hazreti Fatime" i označava veliku sreću, brak, ispunjenje želje.

Ako u trećem redanju graha izađe "fal kuran" (333) onda se tih devet zrna pokupi i stavi pod jastuk. Šta te noći dođe na san učeliće se tojest ostvariti.

Ne valja često ogledati u grah jer se onda neće ništa ispuniti.

Vjeruje se da u grah ne može gledati ona osoba koja voli jesti grah.

Žena da sazna hoće li imati sa mužem jedno ili više djece u jesen bi potražila žbun šipka (Rosa canina). Na njemu bi, u blizini ploda, pronašla i okruglu vunastu lopticu. U njoj, navodno, mora biti bijeli crv. Bio živ ili mrtav, koristan je. Žena ga uzme i provuče kroz svoj desni rukav i spusti u čašu vode. Nju će onda dati mužu da popije. Čim on ispije, ne znajući o čemu je riječ, ona pogleda u čašu; ukoliko ugleda crva na dnu imaće samo jedno dijete, no, bude li ga muž popio, zajedno sa vodom, imaće više djece.

Kad djevojka vidi končić na odjeći svoje prijateljice kako visi ona onda govori, ovisno o boji konca, ako je bijeli ovako kaže: "Bijeli visi a crni na te misli". Time hoće da kaže da neko crnokoso muško misli o njoj.

KLADUŠKI SANOVNIK

Pred spavanje se govori:

Ja legoh jalan,
ako ustanem inšalna,
ako umrem la ilahe ilalah.

Kad se ne može zaspati prouči se pet puta sura Ihlas i tri puta kaže:

Pšenica talasi,
meni drim donosi,
akobogda amin.

Ako se želi usniti rahmetli oca ili mater onda se uzme neki dio odjeće tog roditelja i obuče na sebe ali naopako okrenuta i u njoj prespava. Ili se može ta odjeća pritisnuti na srce i reći da želite sanjati oca ili mater.

Snove ne valja govoriti dok ne prođe podne jer se neće ostvariti.

A

Avion: dobit ćeš vijest.

Autobus – dobit ćeš novac ili pismo.

B

Sanjati babu tojest staru ženu imat ćeš neku žalost, bit ćeš nevoljan ili čak ljut.

Bijela boja – znak pisma, nekih papira. Biti u snu obučen u bijelu odjeću znak je bolesti.

Bijeli veš – smrt

Bijeli luk – muka, ljutnja.

C

Crno boja ili odjeća – žalost, kukanje.

Cvijeće - sve ti se rascvjetava i ide na bolje.

Cvijeće saditi, zalijevati ili kititi se njime u snu znači radost i veselje.

Cigane je lijepo sanjati, oni donose sreću.

Crvena boja ili odjeća – ljubav, veselje, sreća.

Ć

Sanjati šareni ćilim: neko te veselje i radost čekaju uskoro.

G

Golog sniti – problemi na vratima.

Gola zemlja, bez trave – nečija smrt.

Golub – golubove u snu hraniti: učinit ćeš veliki sevap.

Sanjati govno odraslog čovjeka: svađa i problemi, sanjati dječije govno - novčani dobitak.

H

Hodža – nečija smrt.

J

Jaje ili više njih – jad, kukanje.

Jabuke – jad, izuzev ako nije crvena.

K

Kamion sanjati znači teret, pod velikim si problemom.

Konj: sanjati da crni konj nasrće na tebe znak je magijskog napada, ili je u tebi oživjela straha, pa moraš pod hitno ići kod stravarke da ti salije olovo, ako sanjaš bijelog konja to je melek Azrail, nečija smrt.

Kruške zrele sanjati da padaju sa grane, to sluti na suze.

Kišu sanjati, plakat ćeš.

Kuću rušiti- smrt. U snu zidati kuću, posebno onu malu, sirotinjsku znak je da će ti umrijeti bliska osoba.

Krv-radost.

Kokoška – kukanje. Kvočka sa pilićima u snu – ogovaraju te. Sanjati bijele pilиće zimi znači snijeg a ljeti da će padati tuča ili grad.

Kahva – kaher, ako je pijete sa drugima – nepotrebne brige.

Krompir – odžake sanjati znači nečiji mezar ili smrt. Kopati krompir iz zemlje: biće ti nešto naopako.

Kruh sanjati – težak ćeš posao imati.

Kukuruze sniti – suze, plakanje. Komušu nije dobro sanjati.

Kopači – loš san: bit ćeš bolestan.

Kestene u snu kupiti sa zemlje – žalostit ćeš se.

Krava – ukoliko je debela loš san. Mršave krave znače novac. Ako je crvena ili šarena krava – nadaj se bogastvu i sreći.

Krst sanjati ili osobu druge vjere – nešto ste zgriješili.

Kola - ako sanjaš prevrnuta kola, neko će ti ubrzo umrijeti, bilo iz tvoje kuće ili iz kuće bliže familije.

L

Lisica – ili više njih: čuvaj se dobro lažnih prijatelja, naškodiće ti.

Letjeti u snu – rasteš i napreduješ. Ako sanjaš da letiš po zraku kao ptica, vjeruje se da si tog momenta rastao, jer sanjanje da se dižeš visoko je znak rastenja.

M

Miša ne valja sanjati, jer to sluti nekoj nesreći. Čuvaj se krađe.

Milicija – nešto milo na pomolu.

Mlijeko – sređivat ćeš neke papire ili dokumente.

Magarac – pasti sa njega, nadaj se smrti.

Mrtvac ili mejit – promjenit će se vrijeme: opremljen mejit – padat će kiša. Mrtvacu kojeg usniš moraš nešto proučiti (Fatihu).

Meso – medekanje tojest kukat ćeš zbog štete.

N

Novac usniti – svađa, neprijatnosti. Ako ga u snu držiš u ruci – novčani dobitak.

O

Orahe ko sanja – imat će u kući puno galame.

Orahe kupiti – primit ćeš neki novac.

Ovce sanjati ili goniti ih u snu imat ćeš uspjeha u nekoj trgovini.

Oranje- sanjati oranje znači da će iz kuće izići mrtvačka nosila. Zaorana njiva: smrt u okolini. Ako u snu oreš – putovat ćeš.

P

Pjevati na javi plakati, u snu plakati na javi ćeš se nečem obradovati.

Puška ili pištolj u snu da puca – glas. Puca li neko u tebe – glas će te «pogoditi».

Pucati – ako u snu metak udari od žicu: loš ćeš glas čuti, udari li ili odluta u šumu: povoljne vijesti očekuj.

Pčele i košnice sanjati - znači da ćeš imati napredka u životu. Gone li te pčele u snu – imat ćeš posla sa neprijateljima.

Pas – sanjati ga imaš dobre prijatelje ili vjernost od muža ili žene. Više pasa – nešto se krije od tebe. Ujede li te pas neko će ti naškoditi. Međutim, sanjati psa koji te se plaši ili te ne napada znak je pobjede nekog neprijatelja ili suparnika.

Psa ili mačku ne valja sanjati, nešto si zgriješio, pa ti se šejtani i džini prikazuju.

Potok ili rijeka – ako je voda u snu bistra i teče prema tebi: nadaj se nekom ili nečem dobrom.

R

Riba – briga ili bolest.

Kad se kome u noći hlapi (sanja), da jede ribu i da je slatka, onda sigurno kroz najdulje 3–4 dana dopašće ga nešta, od šta se nije nadao.

Radio – ako svira: veselit ćeš se.

Rupu kopati u snu predviđa nečiju smrt.

Roditi u snu sina – nešto će vam sinuti, obradovati vas, kćer roditi – pare, nekome bolest.

Ražovu slamu sniti – vrlo dobar san, nečem ćeš se jako obradovati.

S

Selidbu ili žensko ne valja sanjati – neke neugodnosti ili bolest.

Stoku sanjati (blago – nešto drago) veselje, novci.

Sjeme – u snu uvijek najavljuje neku povoljnost, izuzev lukovog sjemena.

Svađati se u snu – dobitak.

Sitnu djecu sniti – svađa.

Smrt – sanjaš li smrt žive osobe znači da joj se podužio život.

Sijeno - nešto će ti sinuti, dogoditi se iznenada, što će te razveseliti.

Svinja – loše ju je sanjati.

Š

Šareno sniti, poput šarene marame – velika radost.

Šljive – ako u snu bereš šljive: plakat ćeš. Usniti crne šljive: sreća i radost.

Šećer – predstoji lijep događaj.

T

Teoci u snu - novci na javi.

V

Voda – ako je bistra: snaga, ozdravljenje.Utapati se u bistroj vodi: novčani dobitak. Mutna voda:suze. Bistra voda – ožalostit ćeš se.

Vatra – muka, bolest. Ukoliko sanjaš požar neke kuće, šume, grada ili sela znak je da će se u tom mjestu pojaviti neka velika bolest ili zaraza.

Vuk - udari li ti vuk u snu na stoku – neprijatelji će ti pokvariti neki posao.

Vaške ili uši – novčani dobitak.

Z

Zvonjava, udarci, odjeci – vijesti.

Zlato ili nešto od zlata – bolest.

Zub izvaditi a da vas boli – smrt u rodbini.

Zub izvaditi a da vas ne boli – daljnja smrt
Zmaj – neko ćeš zlo imati.

Zmija – veliki hasum ili neprijatelji. Sanjati je zimi: veliki snijeg ili studen. Prva osoba koju sretneš to jutra napolju, tvoj je neprijatelj.

Ž

Žito – pšenica niti zrela niti zelena nije dobar san izuzev ako je poževena, u snopu. Ako talasa – novac je na pomolu.

Ako nekog sanjaš pa bi želio da i on tebe u istom stanju usnije čim se probudiš, prije nego što progledaš, metni glavu gdje su noge a noge gdje ti je glava pa će te onaj u isti mah sanjati.

Ako neka djevojka želi da dozna za kojeg će se momka udati, treba prilikom lijeganja u krevet da stavi pod jastuk djetelinu sa četiri lista, nož, češalj i ogledalo, pa kojeg momka te noći usnije – udat će se za njega.

ČARKE I ZAPISI

Veliki je grijeh nekome praviti čarke, posebno hajvanu, zbog čega će ta osoba teškom mukom umrijeti, što nije nikakva kazna pred onom koja je čeka na onome svijetu.

Opasnije je kada se čarke pojedu ili popije nego kad se na njih nabasa.

Kad se čarke ponove nekome više puta taj čovjek može vrlo lako poludjeti.

Čarke se najčešće podmeću oko praga ili zakopavaju pod krivo drvo u dvorištu, da i tome kom se prave sve pođe "na krivo". Često se zakopavaju pod drvo oraha.

Utorkom i subotom do podne se skidaju čarke a od podne se prave magije.

Da momak ludo zavoli djevojku ona mu u kahvu kane tri kapljice krvi iz malog prsta desne ruke i prouči tri puta naopako Kulhuvelahu.

Da bi se neko obenđijo treba mu izvući končić iz odjeće i zapaliti ga učeći tri puta kulhuvelahu naopako.

Basmu "kulhuvelahu naopako" uspio sam doznati ali u tri verzije:

Čuhum ćuti, lehum leti
hadu beji kul ja beji
ehad elah kulhuvelah.

Ćuhum ćuti, jelu leti
ala jati još kusati
ejim bejim kuhuveim
hamduvala kulhuvalah.

Ćuhum ćuti, jelu leti
ejdi bejdi kulhuvejdi
ejdi nelah kulhuvelah.

U Kladuši se vjeruje kako se njome mogu skinuti uroci, zaštititi od zla ali i omađijavati. Naime, tvrdi se da ko je zna proučiti on može i čarati. Ako se želi nekome zasihrati prouči se šest ili osam puta na vodu pa se da ciljanoj osobi da je popije ili se prolije na tlo da nagazi na to.

Ako je bračnom paru rađeno na neplodnost treba uz Bismilet uzeti malo soli u kašiku, tek toliko da se njome posoli varivo ili grah, i zamotati u papir pa ostavi pod bračni krevet. Tu noć par

treba da vodi ljubav a nakon toga solju se osoli varivo koje oboje pojedu.

Naopako napisan zapis je čarka.

Sa zapisom zvanim "Sunčeva koplja" hodže su liječile pijanice. Zapis bi se potopio u vodu, koju bi pio alkoholičar.

Ako se zapis ili hamajlija probodu iglom, gube svoju moć.

Čarka koja ne pogodi svoj cilj (osobu) ili bude odbijena nazad zbog hamajlije, pretvori se u bijelog miša. Unutar čovjeka čarka može biti u obliku crne mačke (džin), koja se mora uništiti da bi se oslobodilo od magije.

Onaj nadri-hodža, koji je radio po nečijem nalogu čarke (pisao zapise), odbit će s kućnog praga žrtvu magije ukoliko dođe po pomoć, pravdajući se svakako; da ne radi, da joj ne može pomoći ili će je uputiti na nekoga drugoga. Po narodnom kazivanju tako se sam odaje.

Hamajlija protiv crne magije u Kladuši se naziva Dilbagija. Umjesto nje može se nositi uza se komadič tisovine (Taxus baccata) omotan sedam puta papirom.

Narod tvrdi ako ti neko ukrade hamajliju da ti više ne može niko pomoći.

Običaj je da se dilbagija prije kupanja skine sa sebe, a kada se ono obavi, zapali se šibica i tri puta se "za Suncem" hamajlija pronese oko te vatre pa tek onda stavi na sebe, na desnu stranu tijela.

Nekada se dilbagija stavljala u lim (okovala) pa uvezla u zečiju kožu i nosila uza se. Ili se nosila u maloj kutijici obješenoj oko vrata. Narod je čak i male minijaturne Kur'ane nosio uza se i nazivao dilbagijom.

Postoji mala dilbagija, koja se nosi oko vrata, i velika dilbagija, koja se nosi oko stomaka. Riječ je o duguljastoj hamajliji, poput kaiša, koja se navuče na golo tijelo i preko nje obuče potkošulja ili košulja. Da ne bi došla u dodir sa znojem ili prljavštinom omatala se selotejpom ili nečim drugim.

Za pisanje hamajlije hodža smije uzeti samo onoliko novca koliko bi otišlo da njegova familija ruča. Sve što se da novca preko te sume (nije obavezno) mora se halaliti.

Naziv dilbagija preveden sa turskog jezika na bosanski doslovno bi značio "vezanje jezika". Dil - bagi, dil znači jezik a bagi dolazi od baglama ili baglamak: vezati.

Veliki strah u čovjeku se mogao nametnuti i tako da se tajno pospe sa zemljom (prašinom) sa mezara. Od toga se, navodno, u čovjeku stvori strah od mrtvih i groblja.

Osipnik (Rumex crispus) koji se u Kladuši naziva i muždrnik, kod lokalnih stravarki je poznat kao biljka sa čudesnim svojstvom da "razbije" magiju. Sjemenke osipnika se stavljaju u flašu s naučenom vodom, sa kojom se onda oblije omađijana osoba govoreći:

Kako se osipnik osipa
tako neka se sa mene
ospe i raspe
svaka magija i svako zlo,
akobogda amin.

Grančica osipnika se, isto tako, može staviti u lonac tople vode, u koji je dodata naučena voda, i onda njome okupati. Nakon kupanja grančica se uzme sa dna kade i baci negdje napolje gdje se ne gazi, najbolje pod živicu.

Krave zbog gorkog okusa listova i stabljike ne vole osipnik, pa ga na livadi izbjegavaju.

Čarke djeluju dok se ne mjeni Mjesec ili 40 dana pa se moraju praviti nove. Ima i onih koje se ponavljaju svaki šest mjeseci ili svake godine.

Da se sazna ko ti gradi (pravi) čarke u noći mjesečeve mijene odvuče se zubača na raskršće i okrene se naopako govoreći: "Ko mi čarke gradio na zubaču se nasadio", onda se malo odmakne u stranu i čeka ko će doći.

Da se dom zaštiti od čaranja u akšam se prođe tri puta oko kuće prosipajući pepeo iz šporeta govoreći:

“Kada moji neprijatelji pokupe ovaj lug,
tada i mojoj kući naudili.”

Treba paziti da u lužari (kutiji za pepeo) ostane malo luga koji se vrati nazad u kuću i baci u šporet.

Da ti niko ne može napraviti čarke niti te urećи na vidljivi dio odjeće se zakači špenga, okrenuta glavom na dolje.

Ustava se naziva komadić drveta otkinutog (odrezanog) sa istoimene daske, koja se stavlja iznad mlinskog žlijeba, a sa kojom se kontrolira dotok vode kroz korito tojest pad na žlijeb. Pošto se nožem otkine mali komadić ustave, zašivao bi se u crvenu krpicu, i nosio uza se kao hamajlija. Dok bi šile ustavu žene bi govorile:

"Ja ne šijem ustavu već svoje neprijatelje,
zašivam im usta da mi ne baju,
zašivam im ruke da mi zlo ne prave,
zašivam im noge da mi čarke ne donose,
akobogda amin!"

Kad se useli u novu kuću sa šakom soli se protrlja kućni prag, da niko ne bi mogao praviti zlo na kuću.

Hamajlija protiv sihira je 9 zrna pšenice, komadić gloga i tisovine te malo olova. Sve to se stavi u crvenu tkanini i zašije te nosi stalno uza se.

Prema narodnoj predaji Mujo Hrnjica je uza se nosio hamajliju od devet zrna pšenice koja su ga čuvala od svakog zla. To su saznali njegovi neprijatelji i ukrali mu hamajliju dan prije pogibije.

Kad se pođe na put ulije se u usta malo vode, i u mislima se prouči sura Felek, a onda se ta voda ispljune na desnu stranu. Ako se tako napravi putovanje će biti sretno i bez opasnosti. Muškarci prouče Felek a žene Nas.

Nekad je bio običaj da se žene češljaju pored prozora pa bi otpalu kosu bacala napolje, pod strehu, na koju se onda lako moglo nagaziti. Ženska kosa se smatrala opasnom u još jednom slučaju. Naime, vjerovalo se da postoje žene sa kojima muškarac ima teži seksualni odnos odnosno lakše "zakaže". U pitanju su one žene koje imaju običaj da otpalu kosu nakon češljanja motaju na prstu u krug.

Čarke se najlakše rade i primaju za ženu u prvih 40 dana od poroda (četeresnica). Zla komšinica bi na vatri od suhi šljivovih grana ispekla masnicu ili pitu, koju će ponijeti na babine, a od koje bi porodilja naglo omršavjela i požutjela u licu, ako bi je pojela.

Komšinica koja u nečiju kuću ulazi prekrštenih ruku, a kada uđe prebaci ih za leđa, čaralica je i donosi zlo familiji. Čim je isprati domaćica uzme metlu i malo pomete po hodniku i preko kućnog praga govoreći:

Ne metem smet već namet,
šta si pod rukom donijela
to si na svojim leđima odnijela.

Sastavljanje

Zakolje se bijela kokoš i otkine joj se glava i repnjača. Glava se postavi sa jedne strane puta a repnjača sa druge (ili na ulazna vrata), kako bi između toga prošla voljena osoba. Čim prođe i ode, kljun se ugura u repnjaču i kaže:

“Kako ovaj kljun ostao u guzici,
tako i ti meni uvijek virio u guzicu,
veledalin amin.”
Nakon toga to treba tako sastavljeno zakopati u blizini neke mlade voćke.

(U narodu se za muškarca koji se ne odvaja od žene kaže: "samo joj viri u guzicu", ili "ne zna dalje od njezine guzice".)

Za ljubavnu sreću

Ko je slabe sreće u ljubavi na mladi petak uzme prvo jaje koje je koka snijela tog dana i odnese ga do nekog izvora koji se nalazi u pravcu Kible i baci ga u njega. Onda ide nazad kući bez okretanja nazad.

Ženska krv

Po kladuškom vjerovanju svaka žena ima dvije vrste krvi; prvom može učiniti muškarca pažljivim, da je ne udara (krv uzeta iz prsta), a drugom ga vezati strašću (menstrualna krv).

Na dvije krpice uhvati se po tri kapi menstrualne krvi i na "mladi petak" se između njih propusti muž, obično na ulaznim vratima. Onda ih žena veže u čvor govoreći:

"Kako ne mogao bez svoje krvi,
tako ne mogao bez mene, veledalin amin"

Tako zavezane krpice u čvor gurne mu u jastuk na kojem spava.

Za muževu ljubav

Da muž jače voli svoju ženu ona mu daje čašu vode da popije koju je prethodno provukla kroz rukav. To radi tako što obuče neki gornji dio muževe odjeće, poput košulje, i dok drži čašu vode svuče rukav preko nje.

Privlačenje momaka

Kako bi cura imala te godine puno mušterija (đuvegija) uoči Jurjeva, u sam akšam, uzme nov sapun, i kaže tri puta: "Koliko mrava pređe preko sapuna, toliko ja imala udvarača", onda puhne tri puta u njega pa ga zakopa u mravinjak. Sutra ujutro, prije izlaska Sunca ode iskopati sapun pa se svako jutro umiva sa njime.

Protiv nevjere

O sedefu stare žene često pričaju da ga je dobro saditi (gajiti) uz kuću, posebno da to rade udate žene.

Kad supruga primjeti da muž ide na stranu, ima ljubavnicu, ona opere svoju maramu, grudnjak ili gaćice pa ih prebaci preko žbuna sedefila da se na njemu osuši. Tako vraća muža sebi.

Protiv zlostavljanja

Da muž prestane tući i zlostavljati ženu ona treba da poprijeko njega, dok on spava, baci šaku zemlje sa mezara.

Čaranje sa masnicom

Da omađija muža žena bi masnicu zamjesila sa svojom mokraćom. Dok bi okretala juhku govorila bi:

Ne prevrćem juhku
već tvoj um i pamet za sobom,
kud god iš'o, šta god radio,
samo o meni mislio.
Elzalif amin.

Onda bi masnicu razvila na sofri, izbušila rupu na sredini tijesta, podigla je rukama iznad sebe pa se gola provukla kroz nju. Nakon toga bi masnicu složila u tepsiju i ispekla. Navodno, dovoljno je da muž pojede devet zalogaja te masnice pa da bude onako kako je ona basmila.

Kocka šećera

Za mnoge se žene nekad znalo pričati da "nose kocke šećera u gaćicama". Naime, kako bi natjerale muževe da ih više vole i paze one bi s kockom šećera potirale po vagini i onda tu kocku tajno stavljale mužu u kahvu govoreći:

"Kako ti god ova kahva slatka bila,
ja ti bila još slađa, akobogda amin."

Potom bi puhnule u kahvu i progutale pljuvačku u grlu.

Omađijana jabuka

Kad je momak htio neku curu a ona njega nije on bi se poslužio čaranjem. Uzeo bi jabuku i kapnuo tri kapi svoje krvi iz malog prsta desne ruke pod koru, a onda jabuku poprskao sa vodom kojom se kupao mrtvac. Zatim bi preko neke rodice, koja je dobra sa tom curom, gledao da pošalje jabuku, a da ona ne zna od koga je. Navodno, čim bi pojela tu jabuku djevojka bi "poludjela" za momkom i udala se za njega.

Basma za "zaključati" usta

Kad sumnja da joj je muž nevjeran, supruga kad on pođe ljubavnici za njim zaključa vrata sa ovom basmom:

Ja zaključa ova vrata,
ja ne zaključah vrata,
nego zaključa svom NN
muk i klik u usta,
i stavi kilit na usta.
Veledalin amin!

I tri puta puhne za njim. Vjeruje se da će kod ljubavnice biti zlovoljan i vratiće se kući.

Da sačuva brak

Da zadrži muža donosila se voda s izvora kojom bi supruga uzela abdest, ali tako da tu vodu sačuva u lavoru, onda bi iznad nje tri puta ponovila suru Ihlas i svaki put zapalila šibicu i bacila je u lavor, te tu vodu sipala mužu da popije.

Tajno bi uzela (odrezala) pramen njegove kose i zatisnula ga pod prag ili u dovratke ulaznih vrata govoreći:

Ne ukopavam Eminovu kosu
nego njegove kosti i pamet,
kako ne bi išao nikuda od mene,
akobogda amin.

O mađijanju

Nekada su žene bile mnogo vičnije čaranju i bajanju čemu svjedoče mnogobrojna kazivanja. Kada je željela natjerati nekog muškarca da joj dođe ljubavnica bi sjedeći gola na Kur'anu ispred šporeta vrtila se u krug govoreći neke njoj samo poznate riječi. Svaki put okrenuvši se šparetu pljunula bi u vrući ugalj i pepeo. Po kazivanju naroda muškarci su se znali naglo buditi u pola noći i u polutransu odlaziti kod onih koje im čaraju, vođeni nekom tajanstvenom silom. Dok bi išli vukli bi štap među nogama ili za sobom umišljajući da jašu konja. Da bi se odbranili od toga zabijao se nož u ključaonicu ulaznih vrata, kako bi se čarkama zabranio ulaz u kuću.

No, nisu samo čaranju naginjale ljubavnice nego i supruge. Nakon seksualnog odnosa žena je žurila da se ide prva okupati. Po izlasku iz banje ona bi je prevrnula basmeći u cilju da čim muž okrene nazad banju "pogodi" ga njeno ljubavno bajanje.

Ako bi je muž varao supruga bi se u mrkloj noći potpuno gola hvatala za rogove strehe govoreći kako ne hvata rogove već onog tamo, misleći na nevjernog supruga. Motiv rogova vrlo je zastupljen u ljubavnom bajanju čemu svjedoči i ova basma za smirivanje ljutitog muža: "Ti svoje roge među moje noge!". To bi izgovarala gledajući ga kroz raširene prste desne ruke.

Da se odvrati od ljubavnice nevjernom muškarcu se "savijala igla" sa kojom se izazivala privremena impotencija.

MITOLOŠKE POJAVE

U narodu se pripovijeda kako je šejtan ćorav i repat a melek je obučen u haljinu sa sedam slojeva bijele i lepršave svile.

Stari Kladuščani imali su običaj da ljuske od jabuke ili naranče, ili nekog drugog voća, bace po plehu špareta "za Veliku nebesku pticu" čijim se ona dimom hrani. To bi činili radi sevapa.

Babe čaralice, po kazivanju naroda, umiju potkovati žabu na ledu i znaju gdje se nebo kukama zapinje za zemlju.

Sihirbaza ili baba čaralica nosi uporno ispod lijevog pazuha prvo jaje koje je snijela crna kokoš kako bi joj se izlegao cikavac, čudesno biće koje krade po selu maslo i mlijeko.

Svakih 40 godina Zemlja se "čisti" pa se onda po vjerovanju tada dešava rat ili velika prirodna katastrofa.

Vjeruje se da će na 40 godina prije kijameta nestati pčela, ovaca i pšenice.

Stari Kladuščani su tvrdili da kad svijetom zavlada ženski džin (od kraja prošlog vijeka) naš (bošnjački) narod će se raseliti po svijetu i da ćemo jedni drugi biti željni da vidimo. Dok je vladao muški džin svijetom bilo je bolje, tvrde stari.

Kad pada kiša a sija Sunce kaže se "rodio se još jedan Ciganin", a pojedine stare žene kažu kako tada "nebom leti zmaj" i da mlado žensko treba da se pazi (zbog vjerovanja o rođenju sniti ili snijeti koja nastaje iz seksualnog odnosa zmaja i žene). O zmaju se nikada nije smjelo govoriti na glas nego uvijek potiho, od straha.

Vile mogu sanjati samo ljudi dobre duše.

Babe čaralice su znale uoči Jurjeva gole "jahati" na stapu obilazeći oko tuđih štala, da "pomuzu" komšijske krave, oko polja pšenice (da prenesu rod na svoju njivu) te završavajući čaranje kruženjem oko drveta bazge, kako bi time stekle moć da drže muža pokornim.

Did Adže je patuljak sa dugom bijelom bradom i crnim čizmama, koji jaše na pijetlu. Njime se plaše mala djeca da budu poslušna ili će "doći did Adže i odnijeti ih sa sobom u šumu". Postoji pjesmica koja glasi: "Evo dida Adže bijele brade, crnih nogu što dobro (trčati) mogu!"

Kad bude kijamet na Zemlju će padati vruće kamenje usljed čega će se sva površina istopiti i sravniti. Kad to prođe opet će se na Zemlji pojaviti ljudi ali ovaj put biće patuljastog rasta i sa samo jednim okom na vrhu glave. U njega će stalno udarati Sunce pa će ljudi bježati u hlad i pod zemlju da se sakriju.

Rađanje sniti (zmaja)

"Još dok sam bio dječak u našem selu živjela je jedna žena koja se zvala Fatime. Iako je bila udana dugo vremena nije imala djece jer, očito, Allah nije njoj i mužu presudio da osjete čari roditeljstva. To i ne bi bilo čudno da Fatime jedne godine, nakon decenije braka, nije ostala trudna. Selom je odmah počela kružiti priča o tome izazivajući čuđenje ali i žarilo pitanje da li je dijete muževo pošto se nije pouzdano znalo koje od dvoje supružnika nije moglo imati djece.

Međutim, kasnije još veću misteriju izazvala je vijest da Fatima to dijete nikad nije ni rodila!?. Iako je imala pravi stomak trudnice i sve popratne pojave koje inače prate svaku trudnoću ona je ostala bez djeteta?. Po njenim riječima, mnogo godina kasnije nakon tog događaja, ona je legla sa velikim stomakom a ujutro se probudila bez njega. Stari žitelji odmah su konstatirali da je rodila zmaja i u strahu od njega cijeli slučaj tabuirali šutnjom".

U bošnjačkom narodu u prošlosti, duž cijeli Bosne i Hercegovine, događali su se slični slučajevi, koji su u svojoj konačnici imali isti epilog ali sa tim da su se umjesto zmajeva rađale "snijeti". Ono što razdvaja zmaja i snijet jeste što su snijet žene obično rađale u četvrtom mjesecu trudnoće dok je zmaj izlazio na svijet kao i svako dijete, nakon devet mjeseci. No, to nije potpuno jasno. Najlogičniji zaključak je da se zmaj rađao u snijeti (košuljici).

Osim žena događalo se, kako se to nekad tvrdilo u narodu, da su i krave telile zmajeve. Stari ljudi

pripovijedali su da takva djeca imaju krila i odmah nakon poroda odletjela bi u strahu od ljudske ruke i odmazde.

Jedna druga sugovornica opisala je svoj porod ovim riječima: "Porodila sam se sama u kući. Iz mene je izišlo dijete u sniti (snit je narodni naziv za meku ljusku kokošijeg jajeta) i samo odjednom nestalo?!"

Za snijet ili zmaja se vjeruje kako se ono noću vraća svojoj majci, i dok ona spava, nahrani se njenim mlijekom. Upravo zato su žene koje su rodile snijet lijegale sa punim grudima a budile se s praznim.

O zmajevima u Kladuši ima još predaja. Po kazivanju B.K. ona je u svojim djevojačkim danima u polju, u neposrednoj blizini njihove porodične kuće ugledala ogromnu zmiju kako u uspravnom položaju polijeće u nebo gubeći se u njegovom plavetnilu. Ispričavši što je vidjela svojoj neni ona je prekori da šuti i nikom ne priča što je ugledala jer je "vidjela zmaja", plašeći se da bi pričanje moglo izazvati zmajevu osvetu.

Zmija u čovjeku

U narodu Cazinske krajine još se i danas mogu čuti predaje o zmijama koje su ulazile u ljudska tijela i u njima neko vrijeme čak i živjele. Obično se to događalo negdje vani, na livadi ili pod krošnjom drveta, gdje bi čovjek zaspao. U snu, dok bi ovaj otvoreni usta spavao, zmija se znala uvući u njega. Takva se osoba prepoznavala po tom što bi u jako kratkom vremenu omršavila, požutjela i izgubila snagu zbog toga što bi "zmija u njemu jela sve ono što bi on pojeo!" Kao vampir pila bi mu krv i trovala organizam. Zmija se nije mogla istjerati iz čovjeka nikako drugačije nego onuda gdje je i unišla - kroz usta. Ispekla bi se kokoš i stavila pored zaspalog bolesnika. Kako se dalje tvrdi zmija bi osjetivši miris tople, pečene piletine izišla van.

Prepasti

Poslije Drugog svjetskog rata narod je pripovijedao o čudnim ukazanjima koja su oni nazivali Prepasti. Po putu, negdje po livadama ili pored potoka pojavljivali su se, najčešće noću, iznenada nejasni, tamni oblici, siluete i vrtlozi vjetra koji su se uspinjali visoko u nebo ponekad pretvarajući se u prijeteće crne figure čija je pojava užasavala i ledila krv u venama. Ta nadnaravna ukazanja narod je objašnjavao riječima da su u pitanju "duhovi poginulih vojnika" pošto su se i same manifestacije događale na mjestima stradanja. Posebno su se Prepasti ukazivale od osoba koje su u pogibelji izgubile neki ud pa su, po vjerovanju, tražile izgubljenu ruku ili nogu. Prepasti bi netragom nestajala tek onda kada bi kiša saprala svu krv a plug zaorao kosti u njivu. Užas bi prestajao kada bi zemlja u sebe primila i zadnji dio ljudskog tijela.

Prikaze

Za razliku od Prepasti noćni džinovi zvani Prikaze javljali su se obavezno u liku neke životinje, donoseći onom ko ih vidi samo zlo i nesreću. U kladuškom narodu se i danas može čuti priča o momku koji je vraćajući se u sitne sate sa sijela kući prolazio pored seoskog mezarja. Začuvši neko komešanje iza sebe mladić se okrenuo i u polutami ugledao figuru crnog jarca, kako ga posmatra crvenim očima, spreman svaki tren da potrči na njega i napadne ga. Shvativši što će biti mladić se da u bijeg a jarac pojuri za njim. Već na izmaku snage sav zadihan i klonuo od straha nesretni momak uhvati se za avliju pored puta pomislivši da mu nema spasa. U tom trenu zastade i jarac na maloj udaljenosti od njega pa progovori ljudskim, kreštavim glasom: "Zahvali Bogu što si se uhvatio za tu ogradu od glogovine pa ti ništa ne mogu, ali da nisi, ne bi živ došao kući!". Izgovorivši to prikaza nestade. Odjednom se začu glas pijetla i prestravljeni insan shvati da je već zora.

Kletve

Stari ljudi kazuju kako je nekad postojao kletveni obred kada bi čovjek kojem je nanesena nepravda nakon klanjanja, sjedeći na pastekiji, kleo nekoga udarajući kamen od kamen. Tada bi ponavljao neke od ovih teških kletvi: "Dabogda ti sve otišlo hintu jementu!", "Dabogda ne mog'o umrijeti dok me pootvarao sva vrata i prozore!", "Dabogda ti sve u pepelu bilo!", "Dabogda ti se sve sravnilo sa listom na zemlji!", "Dabogda ne gledala ono što ti je najdraže na srcu!", "Živ bio a sreće ne imao!", "Dabogda ti se sve u crno zavilo!", "Dabogda ne mog'o umrijeti dok ti ne halalim!", i tako redom.

Uklesti može prosjak, roditelj, siroče, osoba koja je gorjela u požaru, onaj kome je učinjena velika nepravda. Također, moć kletve zadobija ona osoba koju je ugrizla zmija, bolesnik koji se "crvao u ranama" te osoba koja je "za dlaku" izbjegla smrt.

"Dabogda i ti 'vako k'o i ja!" Tako bi kleo bolestan ili siromašan čovjek nekog ko mu se zamjerio.

Očeva je kletva devet puta jača od materine, jer otac kad kune svoje dijete čini to od srca, a mater ne.

Najteže i emotivno najbolnije su roditeljske kletve, kada otac ili mati kune neposlušno ili nezahvalno dijete. Sa njima su često roditelji vršili psihološki pritisak na sina ili kćer, igrajući na kartu straha i ljubavi, te na lukav način manipulirali.

Dabogda, sine, i ti ovako doček'o od svoje djece!

Neka te, sine, dabogda svašta doček'o u životu!

Haj' dabogda se ne vratio!

Hajde, dabogda ti sve u pepelu bilo!

Vjeruje se kako mati može uklesti dijete i samo ako uzdahne zbog njega, ne izgovorivši nikakvu riječ.

Kad nekoga nehotice prokunete ili čujete da vas neko kune treba tri puta ovako reći:

"Ne daj Bože da se učeli,
od melaika amin."

Ne valja klesti, veliki je grijeh, ljude po imenu Adem, Hava, Muhamed, Ibrahim, Sulejman, Fatima tojest one čija se imena spominju u Kur'anu.

Teška je suza i kletva siročeta. Veliki je sevap pomilovati siroče. Narod kaže da ni Sunce ne bi sijalo na nebu da nema siročadi. Od siročad se insan može najviše ogriješiti.

Kad nekoga kuneš, pola kletve ostaje kod tebe, a druga polovina ide na tu osobu.

Sevap

Sevap je za života zaklati sebi pred dušu tri kurbana.

Prije odlaska na veliki put sevap je obići sav svoj posjed.

Veliki sevap je dati pare za kopanje ili uređivanje bunara kao i nasipanje puta.

Domaćice vjeruju da ako zaborave posoliti tijesto za kruh ili jufku da su se negdje i ne znajući osevapile.

Veliki je sevap pored okrnjenog starog nišana zapaliti pet svijeća i pustiti ih da izgore, kao i posjetiti zaboravljene mezare i na njima proučiti Fatihu. Tu se svaki čovjek može lako osevapiti ukoliko šta prouči pred dušu rahmetlije.

Sevap je pomilovati siroče po glavi.

Obići hastu i odnijeti mu hrane koje se poželio da jede veliki je sevap.

Sevap je dati milostinju (sadaku) starom, nemoćnom ili prosjaku.

Sevap je nahraniti gladnoga.

Narod kaže: "Nikad ne znaš gdje se možeš osevapiti a gdje ogriješiti".

Blagosiljanje

Sto godina poživio, dabogda!

Dabogda ti se sve pozlatilo!

Allah ti dao bijelih 'čela!

Bog ti dao!

Bog ti dao gdje čuo i ne čuo!

Da te Allah zakloni od svakog belaja!

Dabogda imao svega i ne znao šta sve imaš!

Na paru leg'o a na dvije se dig'o!

Sve ti se dvojilo samo ti se zlo jalovilo!

Doček'o, dabogda, bijele brade!

Dabogda jeo zlatnom kašikom!

Bog ti dao zdravlja i milenja!

Ruka (usta) ti se pozlatila!

Živ bio, Allah te nagradio!

Sa hajrom svagdje otiš'o i doš'o!

Bog ti dao sve sem lipog dženeta!

Tumačenje zadnjeg blagoslova objasnila mi je nena Alije. Ona je tvrdila kako prvi dio blagoslova znači da nekom dragi Allah da sve najbolje, ali drugim se kazuje: "sem lipog dženeta", pošto ako bi rekao, "Bog ti dao lipi dženet" zatvaraš sebi mogućnost, po vjerovanju, da odeš u raj.

Drugdje, pak, tvrde da se od Allaha sve može tražiti (moliti) osim odlaska u dženet, jer tamo idu samo oni kojima On to dozvoli tojest nagradi ih za ovozemaljsku dobrotu i sevape.

Allah zna i za pomišljeno odnosno za licemjerje: kada se jedno govori a drugo misli. Misaono zlo je često podlije i zlobnije od onoga koje se ispolji riječima ili djelima, pošto pokvarena ljudska duša može zamisliti neviđene scene užasa i patnje drugome licu.

Zaklinjanja

Jes' tako mi dina i imana!

Tako je bilo ovoga mi lipog nimeta!

Jes' tako, moga mi zdravlja!

Očiju mi mojih, tako je bilo!

Kunem ti se dušom!

Allaha mi, tako je!

Bog me ubio ako lažem!

Valahi bilahi, tako je kako ti kažem!

Usta mi se osušila ako lažem!

Jezik mi se osušio ako lažem!

Ne pomakao se sa ovog mjesta ako lažem!

Tako je bilo, Mushafa mi!

Matere mi moje!

Dabogda umro ako lažem!

Psovke

Njih ne treba bilježiti, prije svega zbog elementarne pristojnosti, ali i zbog toga što navika psovanja nikada neće nestati iz ljudskog izražavanja. No, treba se osvrnuti na jednu dobru izjavu kada bi roditelj ili neko stariji čuo mlađeg da psuje pa mu ljutito odbrusi: "Ne laj, ćuko jedan!", ili "Sram te bilo, kujo! Ne znaš guzicu oprati a tu laješ!"

Kad bi neko prepričavao nečiju psovku prvo bi rekao: "Ne čuj, Bože, od mene (ili iz mojih usta) on/ona opsovao da ..." Pored toga, narod se znao ibretiti (čuditi) tom bezobrazluku pa je govorio:" Estakvirla, tobe jarebi", "Aman, vidi ti toga?!", ili "Šta bena reče i osta živa?!".

Nekada su roditelji na svaku dječiju psovku prekoravali riječima: "Ubiće te Bog!" i tim

zaplašivanjem učili ih na tradicionalan način da je psovanje ružno te kod Allaha kažnjivo.

Od čovjeka koji psuje bježe meleci a šejtani igraju kolo oko njega i radosno mu viču: "Još, još..."

Grijeh je ...

Velikim grijehom se smatra kada se uzmu rođaci. Takav brak nije hairli, sretan. Po narodnom sudu može se ženiti samo od devetog koljena pa na dalje.

Grijeh je gaziti po mrvama kruha ili po brašnu.

Starost je sama od sebe teška i čemerna pa je veliki grijeh izrugivati se starim osobama.

Grijeh je ubiti.

Grijeh je ne halaliti mrtvome na dženazi.

Veliko je grijeh posjeći rascvjetalu ili rodnu trešnju. ("ptičja nafaka").

Grijeh je rugati se tuđoj nesreći.

Veliki je grijeh rugati se nečijem nosu, jer je njega, navodno, Allah najteže napravio na čovjeku.

Ko potegne nož na tebe preuzima na sebe sve tvoje grijehe.

Grijeh je podignuti ruku na mater. Po narodnoj priči kada je pun Mjesec na njegovoj površini se vidi odraz sina kako drži podignutu ruku. On je, naime, podigao ruku, držeći sjekiru, na mater da je ubije i Allah ga je istog trena kaznio i prenio na Mjesec, da svima bude opomena, šta čeka ono dijete, koje se drzne podići ruku na mater, koja ga je rodila.

Grijeh je rušiti stare džamije jer je u njima proučeno mnogo dova. Još je gore građevinski materijal od razrušene džamije upotrebljavati u bilo kakvoj gradnji. Kuća u kojoj ima i kamenčić takvog materijala zatrt će se do lista na zemlji a njeni ukućani pomrijeti ili raseliti se. Svaka svetinja mora ostati takva kakva jest poput iskrivljeni ili izvrnutih nišana. Oni se ne smiju pomjerati, jer i to je grijeh, a sam grijeh vuče za sobom proklestvo.

Nije grijeh pored somuna i kabla sa mlijekom stati na somun da se dohvati Kur'an (ako se nema šta drugo staviti pod nogu), ali se nikako ne smije stati na kabao.

Ko rastavi dvoje zaljubljenih ili supružnike grijeh mu je toliki, kazuju stare glave, da ga ne bi mogao poništiti ni kad bi devet džamija o svom trošku sagradio.

Nije grijeh ne dati povrća iz bašče onome ko traži, pošto nju svako može imati, ali je grijeh ne dati mlijeka ili sira. Naime, kaže se da je veliki sevap nekome odnijeti sira ili varenike, jer "kravu ne može svako držati".

Grijeh je zavađavati. Ko zavađava ljude postat će džehenemski potpalj.

Grijeh je lagati na nekoga, i govoriti ono što nije istina.

Grijeh je ukrasti.

Zaštita od zla

Mađija ne može nauditi onome ko nosi gaće naopako. Umjesto toga gaće se mogu obući bez preokretanja ali se tada mora izgovoriti Kulhuvelahu naopako.

Umjesto prave hamajlije može se nositi uza se crnog trna i ljeskovine. Također, to je isto dobro nositi sa sobom kada se ide na sud radi povoljnog ishoda.

Djetelina sa četiri lista ako se slučajno pronađe prije Jurjeva čuva od zla ako se nosi uza se. Ukoliko bi se stavila među stranice Kur'ana dobijala je svojstvo kućne hamajlije.

Dobra hamajlija protiv tuđeg čaranja je kalem koji se nije primio ili nositi špengu (iglu sapinjalicu) okrenutu glavom na dolje.

Na desnu stranu kuće zabosti ljeskovu šibu zaštita je od tuđeg mađijanja.

Ko ima običaj da kad god se slučajno posiječe ili raskrvari da popije svoju krv, njemu čarke ne mogu nauditi.

Da Bog sačuva od dušmanskog zla i čaranja nosi se uza se malo olova i tisovine zašivene u crvenu krpicu.

Od davnih vremena nosilo se ušiveno na desnoj strani odijela devet zrna pšenice, koje čuva od zla i belaja.

Da se kuća zaštiti od čaranja na četiri ćoška kuće zakopa se po malo olova, tisovine i sedefil trave.

Kako bi se kuča očistila od crne magije treba u metalni tanjur nasuti žeravice iz šporeta, i po njoj posuti malo šećera, mljevene kahve i staviti tri ježeve bodlje. Tim dimom se okadi svaka prostorija u kući. Po završetku kađenja ono što ostane u tanjuru baciti niz vodu.

Uoči Jurjeva zahvatala se bijela voda ispod mlinskog kola i sutradan se njome umivalo lice, da se čovjek oslobodi zla, ili bi se davala stoci da popije "protiv uroka".

Utorkom onaj ko pati od magije uzme kilo kruha pa ga izmrvi u vrećici te je odnese do kakvog mosta ili ćuprije. Stojeći na mostu tri puta, uz Euzubilet, i "za Suncem" obnese oko sebe vrećicu pa onda istrese mrve u vodu. Po vjerovanju, ovo je sadaka ribama, koje će "pojesti" čarke sa njega.

Kad se oštri nož od nož skupljaju se džini pa treba prije nego se počne oštriti proučiti Euzubilu.

Gdje ima više ženskih članova familije treba redovito okaditi kupatilo suhim omanom. Naime, narod tvrdi, da se ondje gdje se žene kupaju i češljaju vole skupljati džini.

DANI

Iako se u narodu tvrdi da su “svi dani božiji” i nijedan nije bolji od drugog, ipak egzistiraju različita vjerovanja o svakom od njih.

Ponedjeljak

Sadaku je najbolje dati ponedjeljkom. Tvrdi se "ko ponedjeljkom udijeli do petka mu Allah tu dobrotu vrati nazad."

Kome se pčele slabo roje na “mladi ponedjeljak” taj uzme šaku zemlje sa mjesta gdje se osipa zemlja i posipa je po košnicama govoreći ovu basmu:

Kako se ova zemlja osipala i rasipala,
tako da se i ove pčele
osipaju iz košnica i roje,
sa božijom moći a mojim sepom,
veledalin amin.

Utorak

O utorku u narodu Velike Kladuše ima najviše vjerovanja. Ovo su samo neka. Za utorak se tvrdi da je “pasji dan” i ako bi se tim danom nekuda kretalo (putovalo) pješice bio je adet da se uza se ponese i štap, radi odbrane od kucavke (čopora pasa lutalica). Navodno, utorkom pas hoće da ugrize insana. Isto tako, vjeruje se kako se utorkom donose najteže presude na sudu. Također, u narodu se tvrdi kako će se kijamet desiti utorkom, pa hodža u strahu od toga ikindiju prouči brže nego drugim danima. Ko se rodi ovim danom ima ljutu narav. Utorak je vračarski dan, svako je mađijanje ovim danom. Zaboli li koga utorkom bolest će mu se teško izlječiti a zaboli li nekog glava boliće ga cijelih sedam dana.

Srijeda

Na mladu srijedu sihirbaza prebaci uže preko veriga ili grede a ispod njega stavi praznu kantu pa ga "muze" govoreći:

Ja ne muzem ovo uže
već muzem tome i tome (ime komšije) kravu, akobogda amin!

Vjerovalo se da će joj onda mlijeko te krave kapati niz uže u kantu i tako će je ona da daljinu pomusti.

Masirače se uvijek siju srijedom "da im bude srida dobra".

Četvrtak

Da bi krompiri bili krupni i jedri siju se četvrtkom. Ako bi neko upitao:" Zašto ih siješ četvrtkom?", ne smije se reći: "Da bi bili jedri", jer onda neće biti. Dobro je ako u sijanju krompira učestvuje i neka debela osoba.

Grah se sije od prvog četvrtka u maju i obavezno prijepodne "da bi se brže kuhao". Neke Kladuščanke dok siju grah govore basmu:

Ohmarci k'o ohanjci,
kuh'o se k'o repa,
bio sladak k'o moja pizda!

Ko se rodi četvrtkom tome odjeća nikad dugo ne može ostati čista ili nepoderana.

Petak

Počne li kiša padati uoči ili na utorak ili petak, padaće narednih sedam dana. Ko se smije petkom plakat će subotom. Na "mladi petak" nekad se gledalo da se "propusti kroz čarke" (zapise) ona osoba koja se htjela ljubavno obenđijati. Da bi nokti rasli brže treba ih sjeći sajmenim danom a sporije petkom. Vjeruje se ako žena rodi kćer petkom da će ih roditi još pet.

Subota

Subota je, poput utorka, vračarski dan i ko umre u ovim danima, ili uoči njih, biva na onom svijetu odvučen iz mezara i mučen od strane šejtana i džina. Pored toga, smatra se da rođene utorkom i subotom prati baksuzluk, na njih hoće "vatra i voda" (požar i utapanje). Kladuščani su nekada subotu nazivali "ledena" i ako bi prvi dan ramazanskog Bajrama "pao" na subotu očekivala se hladna godina.

Ono što se prouči mrtvima subotom im se predaje na onom svijetu. Narod to opisuje vrlo slikovito. Proučeno se kao kugla spušta niz brdo među mrtve i svakome ide ono njegovo, koje primi kao hediju a koja mu olakša boravak na onom svijetu.

Maslo izmeteno na "mladu subotu" tražilo se "za lika" i od njega se pravio mehlem.

Nedjelja

Kada je malo dijete boležljivo i kržljavo misli se da nosi ime koje mu ne odgovara. Da bi se poništila zla sreća majka na "mladu nedjelju" odnesi dijete na raskršće zajedno sa dvijema jabukama. Objema jabukama nadjene po jedno ime te čeka na raskrsnici prvog slučajnog prolaznika koji će naići. Čim on naiđe ponudi mu da odabere jednu jabuku i ponese je sa sobom. Ona koja kod nje ostane odlučuje o novom imenu kojim treba nazvati dijete kako bi mu se popravila nafaka i zdravlje.

Da bi kosa brže rasla i bila jakog korijena na "mladu nedjelju", prije izlaska Sunca, treba uz Euzubilet, odsjeći na tri mjesta po pramen kose i baciti je pod mlado stablo dunje.

Na "mladu nedjelju" se sklapalo i "šišano kumstvo". Ako bi neko malo dijete bilo boležljivo onda bi ga majka odnijela na ovaj dan, rano ujutro, na raskršće, zajedno sa makazama i darom za mušku i žensku osobu (pošto nije znala ko će naići), i čekala bi prvog prolaznika. Njega ili nju bi zamolila da, uz Euzubilet, tri puta odsječe njenoj bebi po pramen kose a on ili ona bi se darivali i proglašavali šišanim kumom ili kumom. Pošto je ovo kumstvo bilo neplanirano, nije se unaprijed dogovorilo, i

imalo je primarno kurativnu svrhu, na njega se nije gledalo kao na obavezivajuće tojest da ”šišani kum” ili “šišana kuma” imaju nekakvu dužnost prema kumčetu.

NARODNI KALENDAR

Bosanski narodni (poljoprivredni) kalendar seže čak u staru eru bosanskih Ilira, naših predaka. Tvorac kalendara nije poznat. Zna se da ga je stvorio i koristio zemljoradnik. U njemu se mogu prepoznati neki datumi julijanskog kalendara koji je ustoličen 45.godina prije nastanka kršćanstva. Nastankom kršćanstva ovim pojedinim datumima data su imena svetaca. Dolaskom Slovena, pagana, naroda poznatog po zemljoradnji, datumi su imali drugi naziv, ali su uvijek ostajali isti. Narodni kalendar koristio se neprestano, koristen je u bogumilsko doba, bio je u upotrebi i u osmansko doba te svoju primarnu svrhu nalazi i u današnje vrijeme. Pored ovog u Bosni se strogo pratio i hidžretski kalendar. To su činile hodže i drugi muslimanski učenjaci, da bi se znalo kada je koji važan vjerski datum (Nevruz, Ramazan, Bajram, Nova godina, etc). Hidžretski kalendar nije bio praktičan za određivanje poljoprivredni radova jer se svake solane godine pomjerao za deset dana, ali je bio povoljan za post u mjesecu Ramazanu jer se pomjerao kroz sva godišnja doba.Treba napomenuti da je u Bosni za vrijeme Osmanlija bio službeni hidžretski kalendar sve do dolaska Austrougarske monarhije kada je u upotrebu uveden gregorijanski kalendar.

Bosanski narodni kalendar počinje od 21.decembra kada po narodnom vjerovanju dan počinje dužini onoliko koliko pijetao može skočiti sa kućnog praga. Od ovog datuma nastupa Zehmerija (turski Zehmeri) najhladniji period zime koji traje 40 dana. Dok traje Zehmerija izbjegava se piti hladna voda u strahu od prehlade i gripe.

Januar: u narodu se januar naziva najdužim mjesecom u godini. Od 17.januara počinje se računanje sedmica do Hidirleza (6.maj), njih ukupno 17. Prema njima se određuje sjetva.

Ima li kitine od snijega na voćkama u prvoj polovini januara to se smatralo dobrim znakom za urod voća te godine.

Bude li početak januara suh, bez snijega, slabo će roditi voće.

Period od 31.01 - 20.03. naziva se Hamsin i on predstavlja drugu polovinu zime.

Veljača - od 14.februara do 15. marta, narod vjeruje ukoliko na početku Veljače pada snijeg, bude "pun"- snježan, da je to dobar znak za plodnost godine, posebno za dobar prinos pšenice. Narod kaže da se u toku Veljače tuku bura i jug. Ono što je posebno za Veljaču jest da ona nastupa tačno u podne 14.februara i završava u podne 15.marta kada nastupa Baba. Prema narodnoj predaji Veljača je rekla da će ostaviti onakvo vrijeme kakvo je zatekla a slaže li, tvrdi se u narodu, biće u ljeto nevremena.

Mjereno po nedjeljama ili heftama Veljača počinje polovinom dvanaeste a završava polovinom osme nedjelje do Jurjeva. Zadnji sedam hefti do Jurjeva dobilo je svoje karakteristične nazive: za šestu se kaže da "zameta", peta hefta "pometa" a treća nedjelja se naziva "najveća" jer se u njoj sve sije.

Džemre (turski Cemreler), značenje ovog naziva je "ugalj koji gori u vatri", vjeruje se da su Džemre zapravo sunčeva toplina koja počinje intezivno da utječe na Zemlju i budi prirodu.

-prva džemra pojavi se oko 20.februara i zagrije zrak. Obično tada puhne južni vjetar i naglo otopli.

-druga džemra pojavi se oko 27.februara i zagrije vodu te povisi njen nivo. Voda u rijekama se više ne zamrzava.

-treća džemra pojavi se 6.marta i zagrije zemlju. Snijeg se brže topi i nestaje a iz zemlje počinje rasti prva trava.

Odmah nakon prve džemre narod ima običaj da zareže korijenje breze i na njega postavi otvor staklenih flaša kako bi u njih kapao brezin sok. Flaša u tom položaju ostaje do treće džemre. Sakupljeni sok se koristi za liječenje, posebno bolesnih bubrega.

Mart: u ovom mjesecu počinju poljoprivredni radovi, siju se krompiri, luk, salata. Nakon treće Džemre voćke se obrezuju i kaleme.

Baba - 0d 15.marta do 21.marta vlada Baba, nestabilno vrijeme kada se u toku dana izmjeni nekoliko vremenskih pojava. Baba se u narodu opisuje kao "goropadna", "pogana", "leteća"... Kako narodna predaja pripovijeda, Baba je rekla da može biti vremenski duga kao Veljača da bi smrznula dijete u ženi i tele u kravi, lonac bi na šparetu napola vrio a napola bio zaleđen.

Za Babu je poznato da ponekad zna zakasniti pa se loše i nestabilno vrijeme prebaci i za početak aprila. Narod tvrdi da se ponekad čak pomješaju Veljača i Baba pa divljaju krajem marta i početkom aprila.

Did ili Did Grgo - od 21.marta do 28.marta, period od sedam dana u kojima vlada Did, za njega narod tvrdi da je milostiviji i u nekim krajevima Bosne počinje sjetva krompira.

Did je ime (titula) svakog bogumilskog svećenika u Bosni a Baba je bio naziv za njegovu ženu koja je zajedno sa mužem pomagala zajednici liječeći biljem, asistirajući pri porodima, ili je proricala sudbinu. Kako su Bošnjaci prije dolaska Islama bili pripadnici bogumilstva ne treba da čudi što su očuvali sjećanje na staru vjeru. U narodu egzistira na desetine priča, uglavnom komičnih, o Babi i Didu te njihovim zgodama i nezgodama. Po tome možemo utvrditi kako su uživali veliko poštovanje među narodom Bosne i Hercegovine.

21.marta nekada se proslavljao i Nevruz, perzijska Nova godina, koja se u Bosni nazivala Sultan Nevruz.

Kablići - 29.mart do 31.mart

Stablići - 1.april do 3.april

Štapići -4.april do 7.aprila

Iako sam od djetinjstva znao za Stabliće, Kablići i Štapiće nikada mi niko nije mogao sa sigurnošću kazati što oni u suštini znače. Do tog saznanja došao sam neku deceniju kasnije, kada mi je Zehida Družanović (umrla 2006.god), ispričala da se taj period u narodu Cazinske krajine označavao izjavom „Hajd', medeti, povuci rep!“. Tom se izjavom pozivao komšija u pomoć da izvuče mrtvu kravu iz štale. Naime, zbog dugih bosanskih zima, koje su u prošlosti bile česta pojava, dešavalo se da usljed nestanka sijena i druge hrane za stoku, ona umre od gladi. Time je postalo jasno da su Stablići, Kablići i Štapići množina za stap, kabao i štap tojest mećajicu kojom se udara prikupljeni kajmak u stapu kako bi se „izmelo“ maslo i mlaćenica. Zbog dugih zima i usljed umiranja krave, za koju se pripovijedalo da hrani pola kuća tojest familije, kuća bi ostajala bez mlijeka i masla pa otud vjerovanje da se u tim danima čuju udarci u praznu posudu tojest stap i kabao.

Mučenjaci ili Siromasi - period od 8.aprila pa do jula, u njemu se narod mučio (otud i naziv) do žetve pšenice tojest novog žita. Oni su period proljetne neimaštine te je stoga i u narodu Cazinske krajine nastala izreka za taj period: "Lako je biti jesen, daj budi proljeće!" jer u jesen ima svega na trpezi od voća i povrća te žita a u proljeće nema ništa.

April: u aprilu počinje sjetva kukuruza. Stari Bošnjaci čekali su da se žaba počne oglašavati jer bi tada klima bila pogodna za sjetvu. Narod prati i ostale znakove iz prirode pa tako vjeruje da čim počne bukva sa listanjem da se može početi sa sjetvom žita bez straha od mraza. Polovinom aprila zarezivala se vinova loza i na nju postavljao otvor flaša kako bi sve do Hidirleza u nju kapao sok iz loze. Ovim sokom su djevojke i žene mazale kosu kako bi im bila zdrava i brže rasla.

Maj : prvog četvrta u mjesecu maju počinjalo je sijanje graha.

Hidirlez or Jurjevo (6.maj) - prema narodnom kalendaru od ovog dana počinje ljeto i može se kupati u rijeka i jezerima. U periodu od 6.maja do 13.maja puštaju se prvi rojevi pčela.

Na ovaj dan se susretnu dvojica evlija, Hidir i Ilijas, ošišaju jedan drugog. posjede i porazgovaraju pored rijeke, a onda se oproste do naredne godine.

Juni: prvi sedam dana mjeseca juna naziva se "bijela sedmica" jer u njoj se počinju ubirati bijele pečurke takozvane lisičarke (Cantharellus cibarius) po šumi. Početkom juna siju se lipe masirače (bijele bundeve), bijela repa i rodakva. Za ovu sedmicu karakteristična je i zabrana da se u vrtu guli ili vadi iz zemlje luk " jer bi se zbog toga mogao početi kvariti i gnjiti!".

August: u narodu se vjeruje da ovaj mjesec djeci i starim ljudima izaziva dijareju. Kako bi to spriječile majke bace neki dio dječije odjeće pod točkove konjske zaprege koja prevozi pšenične snopove. U prvim danima augusta iz zemlje se vadi bijeli i crveni luk.

Aliđun - 2.august: od ovog dana narod vjeruje da ljeto izgubi svoju toplinu i polako se pretvara

u jesen, voda u rijekama postaje hladna za kupanje. Na ovaj dan se rodio hazreti Alija (Ali), zato se i naziva Aliđun od Ali i gun - dan (na turskom jeziku).

Septembar: u ovom mjesecu krompir se vadi iz zemlje van, kukuruz se bere na polju, grožđe dozrijeva. Desi li se da u septembru ima procvjetalih jagoda narod vjeruje da će biti duga i topla jesen.

Oktobar: u prvoj i drugoj sedmici oktobra sije se pšenica.

Kasum - 8.novembar: od ovog dana nastaje zima. Na ovaj dan se izmiruju svi dugovi i prestaje zakup zemlje.

Kasum je naziv za novembar kod Turaka, ali riječ je arapska i znači "nešto što se dijeli" tojest prestaje topli dio godine i počinje onaj hladni, zimski.

KLADUŠKE PRIČE I PREDAJE

Kako je u naravi čovjeka da si stalno postavlja pitanja ko je i odakle potiče, tako su i narodne priče i legende među kladuškim narodom bazirane na religijsko-mitološkim motivima; genezi, prvim ljudima, nadljudskim kreacijama i pojavama. Taj dio tradicionalne kulture koja je plod ljudskog senzibiliteta, na jedan specifičan način, otkriva strahove, težnje i ideale malog, običnog čovjeka ovog podneblja te nadasve lijepo, skoro poetski nadahnuto, otvara nam vrata njegove duše.

U narodnim predajama postoji najviše pripovijedanja o vilama, šejtanima i džinima, lampirima, snijeti i didu Adži. Za džine se govorilo da su ćoravi, hromi i da imaju repove te da se najviše vole okupljati oko izvora i mezarja. Pričalo se i o misterioznoj ptici Meknjači, Prepastima, čudnim utvarama koje su se jezivo oglašavale noću oko mlinova, zmajevima, kletvama... O pojedinim mitološkim bićima ima traga samo u određenim izrazima. Nekadašnje vjerovanje u stuhe evidentno je još samo kroz pogrdnu izjavu: "liči na stuhu!", kojom se opisuje mršava i blijeda osoba. Ovaj opis aludira na to kako je ovdašnji narod stuhe zamišljao kao mršave prikaze u staroj odjeći koji sa svojim štapom tjeraju vremenske nepogode i druga zla, leteći ponekad i samim nebom. Nekada su stuhe znale u odjeći prosjaka ići selom i prositi pa se u strahu od njihove odmazde nije smio niti jedan prosjak otjerati ispred kućnog praga. Ako bi se to desilo stuha-prosjak bi bacio kletvu na tu kuću i familiju.

Postoji predaja i o divovskom biku Garonji (Turu), koji na svojim leđima i glavi drži zemaljsku kuglu (cio svijet), i kako se vjeruje:" kada on mrdne ušima negdje u svijetu se dogodi zemljotres, a onog dana kad se bik Garonja sav strese nastupiće kijamet". U potpunoj opoziciji sa islamskim vjerovanjima je i pričanja, ili bolje rečeno prenošenje, starih nena i didova kako se nakon smrti zle osobe pretvaraju u svinje, krave..., a prerano umrla djeca u čudne noćne ptice zvane Meknjače (od izraza medekati - tugovati, kukati). Vrlo je izvjesno da su ove predaje plod bogumilske vjere koja je bila raširena po BiH i među Bošnjacima, pošto su i naši dualistični preci vjerovali, na primjer, kako su se pali anđeli pretvarali u žviždenjake te da svaki čovjek ima svog žviždenjaka koji predstavlja jedan od njegova četiri svojevrsna totema, uz zvijezdu na nebu, drvo i izvor. Isto tako, ne treba zaboraviti navesti kako su stari Bošnjaci vjerovali kako u psima može biti ljudske duše, pa je veliki sevap nahraniti pseto, a naročito kuju koja se oštenila.

Fascinantna su i predanja o onostranom svijetu i kaznama koje čekaju ljude pokvarene duše. U jednoj od njih spominje se kazna za zlu mater (u Kladuši se vjeruje da matera ima od devet vrsta), koja će nakon smrti biti pretvorena u krmaču i kažnjena na krajnje surov način, tako da mora stojati na vrhu malog bora i lizati krv sa sablje. To će joj, navodno, utaživati žeđ. No, ona će teško, skoro nemoguće, zbog svog oblika, uspijevati se popeti na bor, a uspije li, oštra sablja će joj rasjeći jezik te će ona

zapravo piti svoju krv. Žena nevjernica koja mužu rodi tuđe dijete biće kažnjena da neprestano, bez stanke i odmora, mora trčati za malenom ptičicom u bezuspješnom pokušaju da je uhvati. Takvu kaznu, tvrdi narodna predaja, nosiće do Sudnjeg dana. U istoj predaji navodi se i gladna žena čija glava uzalud pokušava dotaći ustima glavicu kupusa na čijem se vrhu nalazi pseći izmet. Takva je žena za života trudnici podmetnula da pojede kupusa, pošto ga se ova u trudnoći poželjela, a nad kojim je pas obavio nuždu. Za ženu koja abortira dijete vjerovalo se kako će ga na onom svijetu morati pojesti. Muškarac koji je za života zlostavljao ženu i djecu kad umre kotrljat će svoje živo truplo, bez ruku i nogu, po putu punom oštrog kamenja a preko njega će pretrčavati konji i udarati ga svojim kopitama. Onom ko je zavidio i druge gledao sa prezirom velike ptice svojim kandžama vadit će oči i svaki put kad to učine pojaviće mu se nove oči i agonija se ponavlja iz početka.

Kladuški narod pamti i prenosi drevna proročanstva nepoznatih proroka koji su nekada živjeli u ovom kraju. Navodno, na 40 godine pred Kijamet sa planete nestaće pšenice, pčela i ovaca. No, narodna proročanstva ipak ne tvrde da će Sudnji dan biti finalni čin našeg ljudskog postojanja pa se nameće zaključak kako je Kijamet ništa drugo nego nuklearni rat. Kako dalje tvrdi proročanstvo, nakon toga Zemlja će ostati gola, bez vegetacije, a ljudi će postati patuljastog rasta "sa samo jednim okom na vrh glave". Sunce će nemilice grijati i udarati ljude po tom jedinom oku pa će oni kopati sebi rupe i bježati pod površinu zemlje.

Kladuški kraj i općenito Cazinska krajina bili su poznati po glasovitim hodžama čudotvorcima, stravarkama i faladžinicama, čemu najbolje svjedoči mnoštvo vjerovanja koja su prezentirana u prvom dijelu ovog priloga.

Crvena kiša

Stariji su mladima običavali pričati legendu o crvenoj kiši kako bi ih zaplašili od bilo kakve pomisli na rodbinsko mješanje. Po toj legendi na dan kada su se vjenčali brat i sestra zbog velikog grijeha sa neba je padala crvena, krvava kiša. Toliki je to grijeh kod Boga.

Kada se studioznije analizira ova kratka priča jasno je da ona spada u takozvane tabu-predaje koje slušaoca jasno upozoravaju da se ne smije kršiti neko od drevnih pravila, u ovom slučaju mješanje krvi između rođaka,"po božijem zakonu", što je savršeno dobro dočarano u prizoru krvave kiše koja pada sa neba.

Zašto je žensko kokošije pameti

Kad je Allah stvarao prve ljude previše se zanio oblikujući Adema da mu je darovao svu pamet te nije imao šta staviti u glavu Havi. Razmišljajući se šta da učini ugledao je kokoš, koja je upravu tu prolazila, pa se dosjetio da izvadi malo njene pameti i stavi u glavu Have. I od tada se vjeruje da je svako žensko kokošije pameti, jer da je drugačije nijedna žena ne bi, navodno, htjela roditi dijete zbog svih muka koji prate porod. U narodu se isto kaže da je žensko uvijek bezobraznije, bez stida, od muška.

Did Adže

U priči o tri brata navodi se kako je jednom živio stari otac sa tri sina. Pošto nisu imali majke svaki dan je otac ostavljao jednog sina kod kuće da napravi ručak da bi imali što jesti kada se vrate sa oranja. Prvo jutro ostao je kod kuće najstariji sin. Kada su se popodne njegov otac i braća vratili kući kako bi ručali zatekli su praznu sofru. Na očevo pitanje "Gdje je ručak?" sin mu odgovori: "Došao je Adže bijele brade jašući na horozu i odnio jelo". Sutradan otac ostavi drugog sina, ovaj put onog srednjeg, kod kuće sa zadatkom da im skuha ručak a oni odoše da oru. Međutim, ponovi se isti slučaj kao i prethodnog dana. Treće jutro ostade najmlađi sin kod kuće. Znajući da će doći did Adže stade razmišljati što da učini i sjeti se. Zgotovivši ručak iziđe van i presavije mlado drvo i rascjepi ga po sredini. Ne prođe puno vremena kad eto li dida Adže na svom pijetlu. Čim ga spazi najmlađi sin ga zamoli da mu pomogne pridržati stablo na što on pristade ništa ne sumnjajući. Odmah što did Adže rukama prihvati stablo najmlađi sin mu uhvati bradu i ugura je u rascjepljeno drvo te zaveza a onda pusti drvo i did Adže se objesi od njega zapomažući od bola.

Osim što je spasio ručak sin je od dida Adže u zamjenu za oslobađanje saznao o ulazu u donji svijet, kroz čatrnju, gdje veliki zmaj drži zatočenom lijepu djevojku. I tu počinje odiseja mladog junaka koji u potrazi za ljubavlju, poput grčkog Orfeja, silazi u sepetu u podzemlje, suočava se sa bratskom zavišću no ipak pokazuje veliko, hrabro srce i svojom plemenitošću izvojeva pobjedu nad strašnom aždahom.

Did Adže u predajama poznaje mnoge tajne od kojih je jedna i ulaz u donji svijet. No, ni jednu tajnu ne želi nikom reći osim ukoliko se lukavstvom ne natjera na to. Po narodnim kazivanjima o ovom mističnom stvorenju saznajemo da je osim patuljastog rasta i duge bijele brade, koja i danas važi kao simbol velike mudrosti, ovaj krajiški duh ima nemirnu, veselu narav i sklonost ka proždrljivosti. U jednoj dječijoj pjesmici kaže se: "Evo dida Adže bijele brade, crnih nogu što dobro trčati mogu!". Tom pjesmicom se plaše nemirna djeca, kako bi bila mirna i poslušna, nadopunjujući je izjavama "Evo dida Adže pod krevetom, čuje se iza ormana, eto ga na tavanu....". Narod smatra da did Adže živi u šumi pošto većina izjava kojim se plaše djeca govori o tome: "Doći će did Adže i odnijet će te u šumu!", itd.

Putru vabiš, sa Putrom se daviš

U Velikoj Kladuši i Cazinu tradicionalno su se kroz generacije, sa koljena na koljeno, pripovijedale priče o Didu i Babi, koje su uglavnom sadržajno kratke ali humoristične zgode narodu veoma omiljenih likova. U jednoj od njih, koju sam upamtio po kazivanju rahmetli majke, Baba je čekajući Dida da se vrati iz čaršije zaklala kokoš u namjeri da je ispeče i zgotovi ručak. To je i učinila te, kako bi se što prije ohladilo meso, Baba je pečenu kokoš stavila na niski prozor. Miris pečene piletine domamio je odnekud gladnu kuju po imenu Putra i ona ugrabi meso i pojede ga. Shvativši šta se dogodilo Baba u ljutnji uhvati kuju te nju ispeče Didu za ručak. Meso onda raskomada na manje komade i poslaže po pečenoj maslenici. Nedugo zatim dođe i Did te sjede za sofru da jede. Pomalo ga

je čudilo zašto jede sam, kada inače uvijek jedu zajedno, ali Baba ga uvjeri da je od jutra nešto boli stomak pa i nije gladna. Taj odgovor je zadovoljio Dida te on u miru započe sa objedom. Kako su vrata od kuće bila otvorena, Did je svaki put iz navike, kada bi pojeo neki komad mesa, bacio oglođanu kost napolje, u dvorište, kuji koja je znala redovito dolaziti po ostatke hrane. Kad bi god bacio koju kost povikao bi: "Evo ti, Putra, kosti!" čudeći se pri tome da nema kuje, koja se, inače, stalno običavala motati oko kuće, nadajući se nekakvoj hrani. No, svaki put kad bi Did bacio kost van Baba bi ne mogavši ostati sabrana i ozbiljna tiho, onako više za sebe, ponavljala: "Putru vabiš, Putrom se daviš!".

No, znajte da ni Did nije ostao dužan Babi za njenu podvalu pa je smislio način da joj se osveti naredivši joj da mu sa izvora donese vode u situ, ali o tome nekom drugom prilikom.

Did i Baba su nazivi za bogumilskog svećenika i njegovu ženu, te stoga i ne treba čuditi kako su priče o njima bile jako omiljene među narodom. U folklornim predajama sjeverozapadne Bosne poznati su i određeni Didovi poput Dida Adže, mitološkog lika, inače malenog čovječuljka koji jaše na pijetlu, a za kojeg su vezane razne priče. Osim toga, u narodnom kalendaru BiH periodi od sedam dana posvećeni su Babi, od 14.03-21.03 i Didu, od 21.03-28.03. Dok se za Babu kazuje u bošnjačkom narodu kako je hirovita i ćudljiva za Dida, po imenu Grgo, veli se da je milostiviji „jer dok on traje mogu se početi sijati krompiri“.

Allah je staro davalo

Snivao neki tevećelija (siromašni čovjek) kako u snu kolje svoju jedinu kravu za kurban. Na san ne bi ni obratio pažnju da isto ne sanja i druge pa i treće noći. To mu se učini nekim išaretom (predznakom) na Allahovu volju pa odluči da postupi po odsanjanom. Dugo ga je žena ilačući odvraćala od nauma, vjerujući da su mu šejtani zavrtili mozak, ali božiji rob bijaše uporan u svojoj odluci te se ona na kraju umori i odustane od odgovaranja. Sa nožem u ruci tevećelija uđe u štalu i čim kroči ka kravi kad ono iznenada diže se na sred podruma veliki plamen, kao da je džehenemska vatra izbila iz zemlje a onda netragom nestade.

Pribravši se od iznenađenja i straha siromah se sjeti priča o čudesnom nuru (svjetlosti), koji je izbijao na mjestima gdje je zakopano blago i dukati, pa nož zabode u zemlju i njime ucrta oko sebe i tog mjesta, gdje izbi plamen, veliki krug. Istog trena optoči se zemlja i on počne kopati. Nakon nekog vremena pojaviše se dukati, žuti kao odbljesak akšamskog Sunca niz vijugavu Kladušnicu. Želja ga povuče da ih dodirne ali sjeti se sna. - “Oh, da, zausti u sebi, mora se zaklati krava”. U tom trenu ushićenja pogleda u svoju ljubimicu koja ga je sve ove godine vjerno pratila i hranila, i srce mu zadrhta a suze potekoše niz staro lice. - “Allah je i moj i tvoj Gospodar, njegova se volja mora poštovati”, reče tihim glasom i zagrli svoju kravu. “Božije je da stvara i rastvara, i neće ni list na zemlju pasti a da On to ne dozvoli, znam da hajvan ne zna halaliti ali tebe molim cijelim svojim džanom (dušom) da mi halališ.”

U ime Allaha je zakla za kurban a krvlju poškropi blagodarno mjesto. Onda izvadi dukate iz zemlje i dozove svoju hanumu te joj sve ispropovijeda na što ona radosna i zatečena tim divnim prizorom stade zahvaljivati Bogu na milosti koju im je podario. - “Allah je staro davalo!”, reče starac držeći pune šake dukata. Njihovoj sreći nije bilo kraja. Kravlje meso podijeliše po selu i poneki dukat najsiromašnijima a ostatak ostaviše sebi da imaju od čega živjeti na miru do smrti.

Djevojka-zmija

U kladuškom narodu postoji zanimljiva predaja o velikom zakopanom blagu u naselju Rudnik, kojeg navodno već mnogo vijekova čuva besmrtna divovska zmija. A legenda o tome počinje ovako: u vrijeme Rimske okupacije Ilirikuma na području današnje Velike Kladuše živila je japodska familija - otac sa sedam sinova i kćerkom jedinicom. Život im je bio prožet svakodnevnim obavezama i radom sve dok jednog dana braća nisu iz čiste objesti i dosade postavili pogaču na veliki kamen i takmičili se ko će je prvi pogoditi kopljem. Užasnutim tim svetogrđem stari otac ih je na sve načine pokušavao urazumiti da to ne čine, no, mladi i željni dokazivanja, sinovi nisu ga htjeli poslušati, sve do trenutka kada se nije desilo nešto što ih je uplašilo - iz pogače je potekla krv. Ugledavši taj nesvakidašnji znamen otac zavapi očajnim glasom, hvatajući se za glavu i upirući pogled ka nebesima:

-"Prolili ste krv! Bogovi će vas prokleti i kazniti zbog vaše ludosti!", ponavljao je izbezubljen od straha siroti čovjek.

Nedugo nakon tog događaja ucviljeni otac umire a sinovi, jedan za drugim, odlaze od kuće i gubi im se svaki trag. Jedina u pustoj kući ostaje sirota kćerka, ne mogavši snaći u sebi snage da napusti grobove svojih roditelja. U svoj tuzi i samoći i nju nevinu pogađa gnjev bogova koji je pretvaraju u divovsku zmiju. Uz takvo obličju određuju joj zadatak da im čuva zlato i drago kamenje u dubokoj rupi u zemlji, sve do onog dana dok se ne pojavi neko dovoljno jak i hrabar da stane pred nju i dozvoli joj da ga ona poljubi u čelo, između očiju.

Od tada prođe mnogo vremena, izmijeniše se čudni zemani ali sjećanje o kletvi ilirskih bogova i velikoj zmiji-djevojci, čuvarici neviđenog blaga, ostade sačuvano u legendi koju su stari Kladuščani prenosili sa koljena na koljeno mladima, upozoravajući ih da poštuju kruh koji ih hrani. Legenda je u dugim zimskim noćima kod mladića budila potajnu želju da se odvaže i hrabro stanu ispred velike zmije, da ih poljubi i tako postanu neizmjerno bogati te dobiju vjernu ljubu.

Svakog proljeća oko Mijene (Hidirleza) velika zmija-djevojka bi izlazila u zoru napolje iz dubine zemlje i tužnim glasom u proljetnjim noćima kroz tamu cvilila:

- "Aj, kuku, pomagaj! Ima li iko od muškog roda, muslimanske ili vlaške vjere, da mi dođe, da mi dozvoli da ga poljubim među oči, pa da mu budem druga (žena) kod koljena ili sestra rođena. Sve ću mu zlato dati!"

Za njenu žalopojku svi su u prvo vrijeme znali ali oni rjetki, koji bi se usudili krenuti ka njoj, nisu nikada imali dovoljno hrabrosti, pa je kroz vijekove djevojka-zmija imala sve manje nade da će se ikada osloboditi strašne kletve.

Na nagovor jedne stravarke na taj smioni čin odlučio se siromašni mladić prije stotinu godina. Strpljivo je čekao Mijenu i jedne noći, pred samu zoru, uputio se ka Rudniku, oprezno gazeći po malom putu kroz šumu. Putem je sam sebe tješio da ovako bijedan i tako nema šta izgubiti ako plan pođe po zlu. Odjednom začuo je u mrkloj tmini tužni ženski glas kako molećivo poziva hrabro muško srce da joj dođe u spas. Približio se opreznim koracima k tom mjestu odakle je dopirao glas i odjednom je nastala tišina, mladić je zastao preplašeno iščekujući šta će se zbiti. Iznenada u tami zasijaše dva oka a onda se pojavi glava te cijeli trup ogromne zmije, kakvu ljudsko oko nikada nije vidjelo. Sleđen od užasa mladić je posmatrao kako mu se divovska zmija približava gledajući ga u oči. U trenu kada je zmija bila nadomak njegove glave hrabrost ga potpune izdade, on je rukama odgurnu i počne bježati koliko su ga god noge mogle ponijeti. Zmija tužno pogleda za njim i reče:

-"Dabogda i ti patio kao ja, dabogda ti umro kad već ne mogu ja!"

Izustivši tu kletvu zmija nestade u tami, vraćajući se u svoju jazbinu. Ubrzo je mladić umro a da niko nije znao od čega. Od tog vremena niko više nije čuo tužni vapaj zmijske djevojke.

Kako je nastala krtica

Jednom tako živjela dva brata poznata u cijelom mjestu po stalnim svađama oko međe. Stariji brat, unatoč tome što je imao samo jednog sina, i dovoljno posjeda, gorio je od želje da ga što više proširi na štetu mlađega. I tu je bio korijen svih njihovih svađa i rasprava kojima se, kako je prolazilo vrijeme, nije nagovještavao kraj. Uzalud su ih stariji mještani nastojali urazumiti i upozoravati kako u svakoj međi živi po jedan šejtan i stalno izaziva ljude da budu pohlepni te da se zato ne kolju k'o bijesni psi.

- "Od svađe nema ništa, samo mirnim dogovorom se sve riješava", ponavljali su im.

Na sve to ostajali su gluhi, posebno stariji, pohlepni brat, jer jednom kad belaj krene, kažu mudre glave, teško ga je zaustaviti. Pretvarajući se da želi mirno rješenje i da se već jednom okonča ta neugodna razmirica, stariji brat predloži mlađem, da sutra rano u zoru dozivaju među pa kojem se od njih dvojice odazove njegova je. Umoran od silnih prepucavanja i stalno jednog te istog ovaj pristade i ode kući da spava.

I dok je mlađi brat snivao snove, stariji je kovao lukav plan. Naime, u toku noći on naredi svom sinu jedincu da iskopa rupu u međi, dovoljno veliku da se sakrije u nju, pa kad u zoru njih dvojica budu dozivala među, neka se njemu, ocu, odazove.

U ranu zoru okupiše se braća u blizini sporne međe kako bi se uvjerili čija je. Prvi je počeo da zove mlađi brat:

- "Međo, tako ti Allaha, ako si moja odazovi mi se?"

Ponovi to jednom, dvaput, triput, nakon četvrtog puta odustane. Na njegove povike nije bilo odgovora, samo puka tišina.

- "Sad je na meni red", reče radosno stariji brat, već likujući nad svojom pobjedom.

Čim ju je prvi put pozvao međa mu se odazva. Bez pogovora, oborivši glavu, mlađi brat uzdahnu i uputi se k svojoj kući tješeći sebe kako je presudila Božija volja protiv koje nema prigovora. Za njim se istog trena uputi i stariji kako bi se još malo naslađivao gledajući tužno bratovo lice.

Svjestan da je napokon ostvario svoj cilj stariji brat dođe kući i nazdravi sa rakijom, očekujući svaki tren sinov povratak. Ali, prođe od toga pola sata, sat, dva a od njega još ništa. Sada već ozbiljno zabrinut otac odluči da ga potraži. Dođe kod međe i ugleda praznu rupu u kojoj se prije malo vremena

skrivao sin. To ga još više zbuni pa ga stade po imenu dozivati. No, svaki put, kada bi ga pozvao, čuo bi mali sitan glas kako mu odgovara sa drugog mjesta. Cio dan otac je proveo mahnito dozivajući sina i osluškujući sitni glas kako se odaziva ispod zemlje. Na kraju umoran i očajan pade na zemlju te je bolno poče udarati rukama, dok su mu suze nadirale niz lice i kidale srce. Tek tada shvati da ga je Bog kaznio na najgori mogući način što je htio prevariti brata i oteti mu među. I tako bi stvorena krtica, kao živi spomen i upozorenje svima da se ne smije otimati tuđe - jer oteto je i od Boga prokleto.

Muke jednog Kladuščanina

Radnja ove istinite priče dešava se sedamdesetih godina prošlog vijeka kada je mala skupina vojnika nekadašnje JNA držala stražu na jednom brijegu. Dolje ispod njih, u pitomoj dolini, paslo je stado ovaca pod budnim okom starca, njihovog pastira. Vojnik iz te grupe, Kladuščanin, pohvalio se svojim drugovima da se onako žedan, usred ovako toplog dana, poželio svježeg ovčijeg mlijeka te da će ga se sada i napiti bez znanja njihovog čuvara. Nožem je načinio ražanj i preko njega prebacio svoj opasač te ga počeo "musti" mrmljajuću nešto tihim glasom. Ubrzo nakon toga, nekim čudom ovce su se skupile u krug oko svog pastira i uznemireno počele blejati. U tom trenutku starac je očito prepoznajući znakove čudnog ponašanja skinuo sa sebe kaput, bacio ga na zemlju i počeo udarati štapom. Istog trena Kladuščanin se stao presavijati od bolova moleći svoje drugove da spriječe starca da udara po kaputu, što oni, iznenađeni cijelim događajem, i učiniše. Čim je starac prestao udarati svoj kaput i bolovi nesretnog Kladuščanina su prestali.

Stravarkina tikva

Druga istinita priča desila se osamdesetih godina, u jednom selu, udaljenom desetak kilometara od Velike Kladuše. Prva komšinica, inače jako zavidna i svojeglava žena, nije mogla gledati kravu svog susjeda kako svaki dan vimena punog mlijeka pase nadomak njene kuće pa joj je napravila čarke. Od njenih sihira krava je doslovno preko noći u potpunosti izgubila mlijeko, razboljela se i sva nadula. Vidjevši u kakvom je stanju jadna životinja njena zabrinuta vlasnica odlazi kod lokalne stravarke, koja joj je prvo bacila grah i otkrila uzrok problema, a onda kazala da joj donese tri kokošija jajeta od kuće. Žena je brže, bolje pohitala kući i ubrzo se vratila sa jajima nad kojim je stravarka "naučila" samo njoj poznate riječi te rekla da svako jaje nazove imenom one osobe na koju sumnja da možda stoji iza ove šejtanske rabote. Ako u ta tri imenovanja pogodi ime hasuma (neprijatelja) jaje će istog trena puknuti. Žena se sjetila prvog imena iznad jajeta ali ništa se nije desilo, onda joj na um padne prva komšinica, za koju je odavno znala da joj nije naklonjena, i desilo se upravo onako kako je stravarka kazala - jaje je puklo samo od sebe?!

Sada kada se saznalo od koga je zlo stravarka je uzela praznu tikvu, u nju izgovorila svoje basme i zatvorila je te predala ženi kako bi je odnijela sa sobom kući. Ispravši je na kućnom pragu joj reče:

- “Ništa se ne brini, tvojoj će kravi biti dobro a onoj čaralici loše! Dobro upamti, nikome ko ti dođe ne pozajmljuj ovih dana ništa pa makar da ti je rod najveći!”

Već sutradan na njena vrata došao je muž prve komšinice tražeći da mu se pozajmi malo soli. Ali, domaćica upozorena od stravarke, reče da nema soli i zatvori vrata. Ne prođe ni sat vremena, dolazi opet isti komšija, ovaj put tražeći kosu za košnju, kako bi pokosio neku travu ispred kuće. Domaćica ga opet odbije govoreći kako joj muž nije kod kuće a ona ne zna gdje ju je ostavio, i hladno mu zatvori ispred lica kućna vrata. Shvativši da je prozret komšija uznemireno pokuca i poviče za njom da mu otvori vrata:

- “Molim te ko Allaha žena mi se sva nadula, ne može mokriti, nit' može da živi nit' da umre, samo ponavlja da joj ti jedina možeš pomoći i kumi te da otvoriš tikvu. Prsnuće sva od muke!”

Domaćica uvjerivši se kako je komšinica dobila nazad svoje zlo odgovori da će otvoriti tikvu ali neka svojoj ženi poruči da joj ovo bude za pamet. Od tada nije imala nikakvih problema sa svojom susjedom.

Kako je zmija spasila sav živi svijet

Zmija je među bošnjačkim narodom od davnina smatrana spasiteljicom ljudskog roda, o čemu svjedoči ova kratka priča. U nemirno vrijeme dok je vladao sveopći potop a sve živo se sklonilo u unutrašnjost Nojine arke dani i noći su prolazili u strahu i strpnji šta će se zbiti. Čak su i divlje zvijeri bile toliko uplašene da nisu ni pomišljale da naude onim slabijim, njihova okrutnost je nestala a svim dušama vladala je ista misao - nada u spas. No, samo jedna životinja među svima nije dijelila niti strah a ni nadu, njome je vladalo zlo i sebičnost. Bio je to miš. Vodeći se samo svojim željama i potrebama miš je počeo grickati dno Arke, niti na tren ne pomišljajući kako time dovodi u direktnu opasnost sve živo u njoj. Na sreću, u zadnji momenat opazila ga je zmija i shvativši kakva se katastrofa sprema naglo skoči i proguta miša te se sklupča na mjestu koje je provrtio kako bi spriječila svojim tijelom moguće nadiranje vode. Od tada, vjeruje se u Velikoj Kladušu, nije grijehota ubiti miša ni sa pastekije dok se klanja.

Zmija i miš u bošnjačkom narodu predstavnici su dobra i zla - svjetlosti i tame. Miš je u bosanskoj mitologiji inkarnacija samog demona, onog koji stalno atakuje na ljudski rod i želi ga uništiti, što potvrđuje predaja o Nojinoj arki u kojoj miš nagriza njeno dno kako bi napravio rupu. U toj namjeri bi sigurno i uspio da ga nije opazila zmija i spriječila katastrofu tako što ga je progutala i sklupčala se na mjestu gdje je on grizao dno, da bi svojim tijelom zaustavila prodor vode u unutrašnjost Arke.

Demonsku pripadnost miša moguće je vrlo lako otkriti analizom pojedinih narodnih vjerovanja poput onog o sazivanju daire, spiritualističkog obreda egzorcizma, gdje se vjeruje da nakon oslobađanja bolesnika prisutnosti džina (demona) na obližnjoj ćupriji se može pronaći mrtav miš. Slično tome, mnoge stravarke i hodže tvrde da onaj sihir koji ne uspije pogoditi svoju metu pretvori se u bijelog miša, itd.

Bolji sin bi rekao svome babi

Za trahanu i puru u narodu Cazinske krajine oduvijek se govorilo kako se najteže ohlade tojest ne mogu se odmah jesti zbog visoke temperature, koja se zadrži u njima i sporo izlazi. Stoga se navedena jela uvijek tradicionalno započinju jesti sa rubnih dijelova posude, a nikako iz sredine, pošto se na tim mjestima najbrže počnu hladiti. O nezgodi sa jedenjem vruće trahane postoji kratka anegdota, koja se i dan-danas prepričava u toku objeda.

Pripovijeda se kako je u jednoj kladuškoj familiji živio otac, mati i dva sina. Živjeli su lijepo, složno i u rahatluku na tvrdoj krajiškoj zemlji. No, mlađi sin, mezimac, se nakon nekoliko godina života iznenada razboli i od te bolesti umre. Od tada prođe dosta mjeseci i život se polagano, dan po dan, nastavi u svojoj svakodnevnici. Sve do jedne prilike kada se otac vratio kući sa posla, znatno ranije nego inače, i tako baš potrefio da stigne na užinu, pa čim je oprao ruke sjede za sofru. Kako je bio zauzet razgovorom sa suprugom o onome što mu se desilo tog dana na poslu, nije ni primjetio da mu je ona nasula pun tanjur tek skuhane trahane. Nasuprot ocu za sofrom sjedio je njegov sin, koji je sve to bez riječi radoznalo posmatrao. Otac obuzet kazivanjem niti na tren ne obrati pažnju na ono što mu je servirano, te ne prekidajući razgovor, zagrabi kašikom po tanjuru i stavi je u usta. Istog trena naglo se trže i otvori širom usta bacajući kašiku iz ruke. Vrući zalogaj trahane opržio mu je jezik i nepce.

-”Brzo, ženo, daj mi vode!”, zavapi muž. U to otpuhujući pogleda u sina koji je prasnuo u smijeh na sav glas. Otac, čim se napio hladne vode, povika bijesno na njega i tiho promrmlja kroz zube da je šteta što nije taj umro, nego je baš morao onaj bolji sin, koji bi svome babi sigurno rekao da puše u trahanu, prije nego li je stavi u usta.

Od tada mnogi krajišnici kad sjednu da objeduju i ugledaju serviranu trahanu ili puru u šali jedni drugima kažu:"Eh, bolji bi sin svome ocu sigurno rekao "Puši, babo, puši", ali taj je umro".

I za puru ili makarune, kako su to prije ovdašnji ljudi nazivali, postoji kratka anegdota. A nju su običavali pričati roditelji svojoj djeci kada bi se na sofri zadesila pura.

Pripovijeda se kako je neka žena, kasneći u pripremi ručka, umjesto sa izvora zagrabila vode iz obližnje lokve, na kojoj se pojila stoka, pa njome zakuhala makarune. Kada su bili gotovi, istresla je puru u tepsiju, po njoj posirila i počinila maslom te pozvala djecu za sofru da jedu. I dok su tako ručali odjednom najmlađe dijete širom razgorači očima i povika: "Mama, mama, onaj makarun gledi u mene?!". Iznenađena time šta joj dijete govori, mati se brže bolje zagleda u pravcu gdje je dječija ruka pokazivala. Onda i ona u čudu razgorači oči kada, ispod pure i sira, ugleda žabu, koju je ne pazeći u žurbi zahvatila zajedno sa vodom iz lokve.

Šejtan i žena

Jednom davno živjeli muž i žena, koji su se stalno nadmudrivali želeći jedno drugom dokazati koje je od njih dvoje pametnije i snalažljivije. Niti jedno nije u svom ludom naumu htjelo popustiti drugom, i to njihovo mudrovanje trajalo bi ko zna koliko unedogled da se muž jednog dana ne dosjeti smione ideje. Predloži kako bi bilo najbolje da se takmiče u tome ko će uspijeti nagovoriti šejtana da uđe u praznu tikvu i zatvori ga u njoj.

"Šejtan je lažljiv i smutljiv, njega niko ne može prevariti, pa ko uspije najpametniji je", reče muž svojoj ženi.

U tom skoro nemogućem zadatku prvi se oprobao muž cijeli dan pokušavajući na sve načine šejtana obmanuti i prevariti. Kumio ga je, obećavao brda i doline, no, bez uspjeha. Dođe i noć te se on umori pa diže ruke od toga. Žena mu se nasmije i uze tikvu u ruku, pogleda u njenu unutrašnjost pa se započe čuditi razgoračenih očiju, uzdišući i smješkajući se nečem što samo ona vidi. Šejtanu to odmah probudi znatiželju ali ne htjedne reagirati čekajući da ga žena, kao njen muž, počne nagovarati da uđe. Ali žena niti ne pogleda u pravcu šejtana nego zureći u otvor tikve nastavi se čuditi primičući tikvu desnom oku, kako bi još bolje vidjela ono što kod nje izaziva toliko čuđenje. Šejtan sada već vidno nervozan i pun radoznalosti, ne mogavši više izdržati, upita ženu čemu se ona toliko čudi a ona mu nešto na brzinu promrmlja i nastavi se dalje čuditi i smješkati tikvi. To ga razljuti pa se prodere na nju a žena se okrene i reče šejtanu umilnim glasom:

"Bilo bi najbolje, veliki i moćni šejtanu, da sami uđete i pogledate, jer ja ovako jadna, neuka sirotica" - poče se žena meluniti (pretvarati, glumiti) -" i da hoću ne bi znala opisati kakvo se to divno čudo nalazi u njoj. A vi ste, dragi moj šejtanu, toliko razboriti i nadaleko pametni pa ćete odmah znati o čemu se radi."

"Naravno da je tako", odgovori joj šejtan, "ti si preglupa da bi išta znala!." Čim to reče, šejtan uleti u tikvu, a žena je za njim zatvori i tako odnese pobjedu. Od tada se u narodu tvrdi da su žena i šejtan jedno te isto.

Medvjed i trnić

U kratkoj krajiškoj priči pripovijeda se zbog čega je trnić od svega drveća ostao najmanji rastom. Naime, jednog proljeća prije mnogo vijekova, kao i svake godine, trnić je prvi procvjetao. To je odnekud spazio gladni medvjed pa je odmah odlučio prileći pod njegove grane, prisvajajući ga, i hvaleći se na sva usta zecu koji se odmarao u blizini, kako će baš on te godine prvi od svih životinja najesti se plodova i biti sit.

"Prvi je procvjetao pa će prvi i donijeti bobice za jelo", mudrovao je medo.

Međutim, dok je medvjed strpljivo mjesecima ležao ispod trnića sve druge voćke su procvjetale i njihovi plodovi su dozrijeli, pa su se njima ostale životinje pogostile i nahranile čekajući tako site zimu. Jedino plodovi trnića nikako da sazriju te medo ostade mršav i gladan. To ga jako razbjesni pa svojim šapama izudara grane trnića i cijelim tijelom provalja se po njemu govoreći:

"Eto, kad si toliko bezobrazan da zadnji dozrijevaš, red je i da budeš malog rasta, pa neka te koze i ovce brste. Nisi nizašto bolje!"

I od tada je, pripovijeda narod, trnić malog rasta.

Nebeski volovi

Prema narodnoj priči iz Velike Kladuše u davnim vremenima živio neki pohlepni čovjek koji je imao sedam volova. Kako je imao neparan broj žudio je za još jednim volom da bi ih imao osam tojest uparío. Jednog dana dosjeti se kako u susjednom selu ima neki siromašan čovjek koji posjeduje samo jednog vola. - "Kad ih nema više ne treba mu ni taj jedan", zaključi on i skuje plan sa sinom da odu iza ponoći u susjedno selo i ukradu ga. Što su naumili to i napraviše. Kad su došli na pola puta do kuće neki nemir uhvati oca i on reče sinu da će tu zastati da se odmore. Vidjevši u blizini stog sijena naredi mu da donese sijena i poreda ga u devet malih hrpa, jednu pored druge, a kad ovaj to učini on pusti ukradenog vola da se pogosti sijenom. No, umjesto da počne jesti od prve gomile vol se dvoumio, njuškao i tek se zaustavi na sedmoj hrpi sijena te tu započe jesti. To užasnu oca i on reče sinu:

"Vidiš li ovo, sine moj, šta je tuđi hakk i koliki smo grijeh napravili što smo ukrali vola. Sad će nas kletva onog siromaha pratiti sve do sedmog koljena!".

No, pohlepa u njemu pobijedi strah i on nastavi put kući. Nekako u to vrijeme, pošto se bližila zora, probudi se onaj siromah i krenu u štalu da nahrani vola ali čim uđe u prostoriju vidje da ga nema i shvati kako je pokraden. Od tuge i bola zaplače te prokle lopova neka ga Bog kazni i uzme mu ono što je i ovaj njemu.

Ubrzo otac i sin, zajedno sa ukradenom životinjom, približiše se nadomak svoje kuće. Kad su stigli pred štalu oca iznenadi neka čudna tišina koja je dopirala iz nje, i on požuri da zapali fenjer. Blijeda svjetlost ubrzo obasja štalu koja je bila potpuno prazna. Volovima ni traga ni glasa. Otac mahnito istrča napolje i uhvati se rukama za glavu od muke i bola. Onda u očaju pogleda u nebo, želeći zakukati pred Bogom na tome što ga snađe, i prije nego li otvori usta opazi na nebu nešto čudno, što dosada nije vidio. Sedam sjajnih zvijezda kako zajedno trepere te razgoračenih očiju shvati da se nema šta jadati Bogu, jer ga je on kaznio zbog velikog grijeha koji je učinio siromašnom čovjeku.

Tako je po narodnom kazivanju postalo sazviježđe Volova (Plejade) kao upozorenje svima da se ne smije tuđe krasti a posebno ne blago.

Kada se pripovijeda o grijehu i kletvi onda se navodi ova predaja, obično u skraćenoj verziji, spominjući samo scenu o biranju vola koju će hrpu sijena pojesti, kako bi se naglasila dugotrajnost kletve.

E-Knjiga
Velika Kladuša, 2015.godina